

Kenn mær einki um

BRYNHILD KAMBAN

Kenn mær einki um

Kyn, frásagnarviðurskifti og frábrigdi
í Sjúrdarkvæðunum

SETURSRIT 11

Faroe University Press
Tórshavn 2020

*Kenn mær einki um: Kyn, frásagnarviðurskipti
og frábrigdi í Sjúrdarkvæðunum*

© 2020 Brynhild Kamban og Fróðskapur

Ritstjóri Malan Marnersdóttir

Setursrit 11

Permumynd Astri Luihn Blá søga, 2008

Bókin er sett við Minion Pro, 10,5 punkt

Umbrotið, prentað og heft hevur Føroyaprent

ISBN 978-99918-65-91-1

NORÐURLENDSKT UMHVØRVISMERKI
Svanamerktur prentlutur 541 705

INNIHALDSYVIRLIT

ABSTRACT	9
I · INNGANGUR	11
Kvæði og dansur	13
Kvæði og kyn	15
Val av frábrigdi	15
Teksthugtakið	16
Tekstslagið	16
Ástøði og háttalag	18
Samandráttur av kvæðunum	22
Regin smiður	22
Brynhildartáttur	23
Høgnatáttur	23
Annar Høgnatáttur	24
II · FRÁSAGNARVIÐURSKIFTI	27
Frásagnarrøddirnar	27
Skiparin	27
Frásagnarfólkið	28
Bygnaður	30
Aktir og senur	31
Søgulig tíð	31
Frásagnartíð og søgutíð	31
Søgugongdin	32
Myndamál	33
Tropur	34
Heiti	34
Kenningar	34
Myndburðir	35

Figurar	37
Formlar	39
III · PERSÓNLYSINGAR	41
Kvinnurnar	42
Hjördis	42
Grimhild	44
Helvík	46
Guðrun	47
Brynhild	50
Valkyrja	55
Moykongur	56
Neyðtøka	57
Æruskemmingin í ánni	57
Níð	58
Moyggj og moydómur	60
Hvøtjari	61
Misogynar viðmerkingar	62
Munur á, hvussu Brynhild og Guðrun verða lýstar	67
Kvinnurættindastríðskvinna	69
Lýsingin av Brynhild – samanumtikin	69
Menninir	70
Regin	70
Buðli	72
Høgni	73
Gunnar	75
Artala	75
Høgni Høgnason	77
Sjúrður	77
Sjúrður verður dripin	82
Persónlýsingarnar – samanumtiknar	83
IV · PLOTTGREINING	85
Plottið í <i>Brynhildartátt</i> – einfalt ella samansett?	85
Plottið í <i>Vølsungasøgu</i>	86
Plottið í <i>Nibelungenlied</i>	87
Ringurin	88
Sorgarleikur – Brynhild og Medeia	90
Sorgarkvæði	93

V · NIÐURSTØÐA.....	97
FYLGISKJØL.....	101
1 Bygnaðurin í <i>Brynhildartátti</i>	101
2 Yvirlit yvir <i>Sjúrdarkvæði</i>	103
BÓKMENTALISTI.....	105

ABSTRACT

Sjúrdarkvæði (The Ballads of Sjúrdur) are a European ancient story which has been transferred into a Faroese cultural environment, having thereby, from its new Faroese context, acquired its special character. In these ballads the women, in comparison with men, play great and important roles, and so the ballads are interesting as far as gender research is concerned. Particularly the principal characters, Brynhild Buðladóttir and Guðrun Júkadóttir, are interesting and complex.

Brynhild is an independent young lady who doesn't want to marry and so submit to patriarchal norms. At the same time she's being portrayed as a femme fatale, seducing men with her long silky hair. She dresses in a coat of mail and lives as a virgin female king (*moykongur*) in her own castle on Hildarheygi (Hildar Mountain), her castle being surrounded by a magic wall of fire to keep men at a distance. This, naturally, provokes men to set her right and force her to adopt her female role. So the male hero, Sjúrdur Sigmundarson, rapes her and makes a woman of her. In the ballad, these particular stanzas contain no criticism of the fact that Brynhild and Sjúrdur have had sexual intercourse prior to marriage or that Brynhild has become pregnant with Ásla. But in the dispute in the river between Brynhild and Guðrun it is being revealed that Brynhild has let Sjúrdur violate her virginity and that she has, consequently, become a fallen woman. Brynhild loses her honour and her virginity, and to recuperate her dignity she has no choice but to have Sjúrdur killed. In the ballad Brynhild is portrayed as a person of contrasts. She's a virgin female king (*moykongur*) as well as a woman, she's active and submissive, and she's stubborn as well as yielding. The narrator, moreover, censures her severely using misogynist remarks. She represents those women who have throughout the ages fought for women's rights and thus revolted against men. In poetry, the characteristics of these women are frequently being exaggerated and jeered at.

As the story unfolds, the portrait of Guðrun, who has a role in three of the four ballads, is gradually being distorted. In *Brynhildartátti* (The Ballad of Brynhild) she's a young, lovable woman with small silk ribbons in her hair, portrayed as a stark contrast to Brynhild. But in *Høgnatátti* (The Ballad of Høgni) and *Øðrum*

Høgnatátti (The Second Ballad of Høgni) she 's gradually being transformed into an evil witch who practises sorcery and, when biting the throat of her own child, behaves like a monster. Brynhild and Guðrun are both vindictive, but whereas Brynhild loses the zest for life and chooses death, Guðrun chooses life in order to take revenge.

The men perform heroic deeds and are very brave, but all incidents revolve around the women and the male roles are adapted to the female ones. With no woman there would be no story. In *Brynhildartátti* (The Ballad of Brynhild), Brynhild plays a very important part and Sjúrdur is, consequently, tame and weak and isn 't seen to have the power and stamina he had when killing the dragon in *Regin smiði* (The Ballad of Regin). But whereas Sjúrdur is being compared to other male heroes, Brynhild is being compared to women as a whole who have betrayed men.

The ballads are part of Faroese oral culture and this oral culture, by its very nature, changes with time and with the people who perform the ballads. There exist ten variants of *Sjúrdarkvæðunum* (The Ballads of Sjúrdur), and although they all tell the same story, this story is sometimes being performed in a partly different way.

Right into the twentieth century ballad singing and dancing has played a very important part in Faroese culture. In addition to providing solid entertainment to the village people, the dance evenings have attracted visitors from other villages. In this way the ballads have contributed to expanding the standards of behaviour of men and women in all Faroese villages. On such dancing occasions, the same attitudes to women and the same phrases are being repeated, and consequently the ballads have contributed to strengthening traditional features of Faroese perception of women and men.

Key words: *Sjúrdarkvæði* (The Ballads of Sjúrdur); ancient story; gender research; misogyny; patriarchy; hero; virgin female king (moykongur); rape; virginity; women 's rights; ballads; oral literature

I · INNGANGUR

Sjúrdarkvæðini eru okkara kendastu og hægst mettu kvæði.¹ Hesi kvæði eru partur av okkara mentanararvi og hava so statt týðning fyri føroyska samleikan. Harumframt geva tey áhaldandi íblástur til myndlist, tónleik og annan føroyskan skaldskap. Útgávan av *Sjúrdarkvæðunum* í bókini *Færøiske Qvæder om Sigurd Fofnersbane og hans Æt*, ið danski presturin, Hans Christian Lyngbye, gav út í 1822, er fyrsta prentaða bók við teksti á føroyskum. Henda bókin fekk stóran týðning fyri føroyska tjóðarbygging, ikki minst av áhuganum, sum danski professarin og mentamaðurin, Peter Erasmus Müller, vísti hesum kvæðum í greinini, „Om de færøiske Qvæders Beskaffenhed og Ælde“;² ið hann skrivaði í hesi bók. Tá búðu bara gott fimm túsund³ fólk í Føroyum, men føroyingar vórðu sæddir sum eitt serstakt fólk við egnari mentan, og við hesum kvæðum varð føroysk mentan haraftrat knýtt at mentanini á meginlandinum. Sum skilst, hava hesi kvæði ein heilt serligan status í Føroyum.

Innihaldið í *Sjúrdarkvæðunum* er sett saman av søgnum, ævintýrum og hetju-søgum úr felags evropeiskari søgu og mentan (Marnersdóttir og Sigurðardóttir 2011:66). Søgurnar hava uppruna í munnligu mentanini millum fólk í teimum stóru fólkaferðingunum í Evropa um tað mundið, rómverska heimsveldið fall (Ney 2017:11). Henda tíðin (5. öld) verður vanligi nevnd fólkaferðingaröldin, tá eitt fólk fyri og annað eftir fór til gongu heimanífrá at finna annað og betri búpláss (Jensen 2004:11). Hóast lopatíðir og ruðuleiki vóru á øllum meginlandinum, komu fólk við ymiskum mentanum í samband við hvørt annað við at handla ella kríggjast. Eitt nú var stríð millum húnar og burgundar, og tað eru hesir

1 Tað er eitt nú staðfest í heildarsavninum við føroyskum kvæðum, *Føroya kvæði. Corpus Carminum Færoensium* (1951-63), við tað at *Sjúrdarkvæðini* eru sett fremst og skrásett sum nummar eitt í hesum savni.

2 Jóannes Patursson endurgevur meginpartin í greinini „Uppruni kvæðisins“ í *Kvæðabók* (3. bind, 1984:108ff.)

3 Í 1801 búðu 5.265 fólk í Føroyum (Jákupsstovu 1974:14).

bardagar, sum eru lýstir í týska miðaldareposinum *Nibelungenlied*, og sum fjart síggjast aftur í norðurlenska sagnaskaldskapinum (Jensen 2004:18).

Sjúrdur Sigmundarson, ið hevur givið navn til *Sjúrdarkvæðini*, var nógv tann best umtókta germanska hetjan bæði í skaldskapi og myndlist (Sørensen 2006:33). Søgur um hann hava verið partur av „populermentanini“ í Norðurlondum og hava havt stóra útbreiðslu. Í Føroyum hava hesar søgur verið fortaldar og framfördar sum kvæði. Somu søgur sum í *Sjúrdarkvæðunum* ganga aftur í m.a. *Nibelungenlied* (niðurskrivað um ár 1200), *Didrik av Berns saga* (miðskeiðis í 1200-árunum), eddukvæðum og í íslensku fornaldarsøguni *Vølsungasøgu* (um ár 1260).⁴ Ein samandráttur av søgunum stendur í *Eddu Snorra Sturlusonar* (um ár 1220).

Av tí at søgurnar um Sjúrd eisini hava verið partur av „populermentanini“ í Føroyum, endurspeгла *Sjúrdarkvæðini* eina føroyska hugmyndafrøði um kyn. Eitt nú vísa persónlýsingarnar yvirskipað ein greiðan mun á kvinnum og monnum: Kvinnurnar eru vakrar, svikafullar, hevnisamar og falskar. Tær eru tølandi, harðhjartaðar og duga gand. Menninir, hinvegin, eru raskir, sterkir og virkisfúsir kappar. Teir duga ikki gand og gera ongantíð órætt. Men kvæðini eru sparin við ítakiligum upplýsingum, so spurningurin er, um kynjamyndanin, tá ið av tornar, er so einføld og greið. Tí er grund til at viðgera kynjaspurningar í *Sjúrdarkvæðunum* við atlit at lýsingunum av kvinnum og monnum.

Høvudsspurningurin í arbeiði mínum hevur tí verið at kanna, hvussu kyn verður myndað í *Sjúrdarkvæðunum*.

Ritgerðin er býtt upp í fimm partar. Tann fyrsti parturin er inngangur til ritgerðina við upplýsingum um frábrigdi og tekstslag. Í hesum partinum verður eisini greitt frá, hvat frábrigdi verður nýtt, og hví valið fall á júst hetta frábrigdið. Ástøði og tær týðningarmestu bøkurnar, ið eru støði undir ritgerðini, verða lýstar. At enda í fyrsta parti er ein samandráttur av teimum fyra *Sjúrdarkvæðunum*.

Annar partur greinar frásagnarviðurskiftini í kvæðunum. Av tí at teir ymisku partarnir í *Sjúrdarkvæðunum* hava nógv felags drøg, verða frásagnarviðurskiftini í øllum fyra kvæðunum viðgjörd undir einum við dómum úr fleiri ella øllum fyra kvæðunum, meðan einans bygnaðurin í *Brynhildartátt* verður greinaður. Orsøkin til tað er í høvuðsheitum, at í mun til hini kvæðini hevur hetta kvæðið eina áhugaverda og samansetta søgugongd, og tað er í hesum kvæði, Sjúrdur verður dripin.

Í triðja parti, sum er tann longsti, verða persónarnir greinaðir. Kvæði hava fáar beinleiðis persónlýsingar, persónarnir verða vanliga lýstir óbeinleiðis í samrøðum og myndamáli. Tann persónurin, sum rúgvar mest upp í hesum partinum, er Brynhild Buðladóttir. Orsøkin er, at hon er lýst við so stórum mótsetningum í

4 *Vølsungasøga* er helst skrivað fyrri ár 1260 (Sørensen 2006:276).

kvæðinum og er so mikið samansett, at hennara persónur kann setast í samband við sögu, mentan og annan skaldskap. Tað er ein greiður hugburður til kyn í *Sjúrdarkvæðunum*, og serliga Brynhild og Sjúrdur eru mótsetningar, tá tað snýr seg um kvinnu- og manslýsingar.

Fjórði partur plottgreinar *Brynhildartátt* og sama sekvens í ávikavist *Vølsunga-søgu* og *Nibelungenlied*. Harumframt er ein lýsing av motívinum við ringinum, ið skapar fløkju í Aa-frábrigðið av *Brynhildartátti*. Hóast øll trý skaldaverkini fortelja somu søgu, eru plottini ymisk. Skilmarkingin hjá Aristoteles verður nýtt til plottgreiningina. Síðan verður *Brynhildartáttur* borin saman við tragiska sjónleikin *Medeu* eftir grikska høvundin, Euripides. *Brynhildartáttur* er eitt drama, ið líkist einum sjónleiki, og kvæðið minnir ikki sort um grikskar sorgarleikir. Eitt nú hevur *Brynhildartáttur* sama motiv sum *Medeia*. At enda í fjórða parti, undir yvirskriftini „Sorgarkvæði“, verður endurskodað, hvørja kvæðaskaldskapargrein *Brynhildartáttur* hoyrir til. Kvæðið um Brynhild er skrásett sum kappakvæði, men eingin bardagi, ið vanliga hevur til endamáls at lýsa dygdirnar hjá kappanum í kappakvæðum, fer fram í hesum kvæði. Hinvegin eru sorg og grátur ein týðandi partur, so kvæðið minnir um tey íslendsku eddukvæðini, ið verða nevnd „grátur“.

Niðurstøðan í fimta parti tekur saman um alla ritgerðina. Til seinast eru tvey fylgiskjøl. Annað er ein útgreinan av aktum og senum í Aa-frábrigðinum av *Brynhildartátti*, hitt er eitt yvirtilt yvir øll *Sjúrdarkvæði*, soleiðis sum Hammershaimb skilgreinar tey.

Heitið á ritgerðini, „Kenn mær einki um“, er onnur regla í ørindi 160 í *Brynhildartátti* (CCF 1 Aa ll: ør. 160). Tað er Sjúrdur, ið sigur hesi orðini við Brynhild, tá hann vitjar hana eftir ótrúskapin, og tey merkja: „Tað var ikki mín skyld“. Heitið er valt, tí tað lýsir tann yvirskipaða frásagnarstílin í *Sjúrdarkvæðunum*, har kvinnurnar ábyrgdast fyri alt tað ringa, sum hendir, meðan menninir ongantið verða lastaðir fyri gerðir sínar.

Kvæði og dansur

Kvæði eru sungnar søgur og gott undirhald, og kvøðing og dansur eru framvegis ein livandi partur av føroyskari mentan. Kvæðini verða lisen og framførd í dansi í skúlum, í dansifeløgum og annars í almennum dansi serligar høgtíðir, eitt nú á jólum, á nýggjárinum og á ólavsøku umframt í brúdleypum og øðrum veitslum. Vanliga dansitíðin í dansifeløgnum er vetrarhálvuna frá oktober til fastalávint. Tað hevur ikki verið siður í Føroyum at dansa í føstu.

Dansifeløgini eru við til at varðveita siðirnar í sambandi við kvøðing og dans, og tey leggja seg eftir at hava eitt breitt úrval av kvæðum, við tað at tað sama kvæðið sjáldan verður kvøðið meir enn eina ferð sama vetur. Kortini er tað

altíð upp til skiparan at avgera, hvørji kvæði hann lærir seg at framføra uttanat. Skiparin stýrir frásøgnini og dansinum. Hann er sjónleikari, vísir kenslur og livir seg inn í søguna. Hann byrjar øll ørindini og ræður fyri tempo og tónalagi.

Tað krevur nógva venjing at gerast ein góður skipari:

En god skipare behøver ikke nødvendigvis at have en kraftig stemme, men han skal dog have en god hukommelse for at kunne huske op til flere hundrede vers. Desuden skal han være empatisk, vågen og følsom over for de andre dansere for at kunne føle, hvad de forventer, og hvordan de har det i ringen. Flexibilitet angående tempo og tonehøjde er også vigtig for at kunne tilpasse sig danseringens behov (Opielka 2018:41).

Stevið í føroyskum dansi er einfalt: tvey fet til vinstru og eitt til høgru, men skiftið í kroprørslum saman við eini spennandi søgu og nakað av sjónleiki ger, at dansurin als ikki kennist einfaldur ella einsháttaður hjá dansarunum. Tvørturímóti, tí dansurin er ein framførsla, har øll tey dansandi luttaka.

Samanumtikið kann sigast, at

Kvøðing og dansur hoyra saman, men kvæðini eru tað avgerandi, og dansurin er ikki til uttan tey (Marnersdóttir og Sigurðardóttir 2011:74).

Um kvæðini skrivur kendi málførðingurin og skaldið, Christian Matras (1900-1988), í bókmentasøgu síni (1935), at føroyingar eru tað einasta fólkíð,

sum nú skilur henda skaldskap, tað einasta, sum er vaksið upp við teirri trinnanda einingini, sum er *dansur, tónar og frásøga*. Eingin, sum ikki hevur hesa tríeining í limum og huga, dugir at meta til fullnar okkara kvæði ella annan Norðurlanda skaldskap av sama slag (Matras 1935:15).

Víðari sigur hann, at fólk fáa ikki nóg burturúr at lesa kvæðini, um tey ikki samstundis kvøða og dansa í huganum, tí tey nýta „eitt mát, sum er beint í øðrum førum, men ótt⁵ her“ (Matras 1935:15).

Tað er møguligt, at Christian Matras hevur rætt, men eftir mínum tykki eru kvæði sum frásøguyrkingar ella skaldsøgur við torskildum orðingum, og eg vænti, tað verða orðingar og myndamál, ið verða tann størsta avbjóðingin í hesi ritgerðini.

5 Ótt kemur av óður og merkir her „skeivt“ (Sí Poulsen et al. 1998:862).

Kvæði og kyn

Sambært feroyskari siðvenju fevnir heitið *Sjúrdarkvæði* um tey try⁶ kvæðini *Regin smið*, *Brynhildartátt* og *Høgnatátt*. *Sjúrdarkvæðini* finnast í tíggu frábrigdum,^{7 8} og ritstjórnaðu frábrigdini hjá V. U. Hammershaimb (H) og Jóannesi Patursson (JP), sum er at kalla tað sama sum H-frábrigdið, hava hevd í dansifeløgnum. Allir niðurskrivararnir vóru menn, og øll heimildarfólkini, sum vit eru kunnað um, vóru menn. Haraftrat er vanlig siðvenja, at menn skipa tey longu kvæðini, sum til dømis *Sjúrdarkvæðini*, meðan kvinnur oftast velja at skipa danskar vísur ella styttri kvæði. Tískil er hetta eitt serstakliga mansdominerað øki.

Val av frábrigdi

Øll frábrigdini av *Sjúrdarkvæðum* líkjast í tann mun, at tey innihalda somu „søgu“. Men eftir mínum tykki eru tey áhugaverdastu frábrigdini tey try: Aa (J. H. Schrøter, 1818), Ba (Jóannes í Króki, 1821) og H (V. U. Hammershaimb, 1851). Aa og Ba eru áhugaverd, tí tey eru tey elstu og (møguliga) minst ritstjórnaðu frábrigdini, og H er áhugavert, tí tað hevur hevd millum dansifólkið í Føroyum. Aa-frábrigdið, sum Schrøter skrivaði niður, er heldur „óruddiligt“ og óskipað í mun til H-frábrigdið, ið Hammershaimb niðurskrivaði. Hinvegin vita vit við vissu, at frábrigdið hjá Hammershaimb er ritstjórnað.⁹ Hann skrivar notur við viðmerkingum til tær broytingar, hann hevur gjørt. Vit vita lítið um uppskriftina hjá Schrøter. Vit vita eitt nú einki um, hvør heimildarfólkið var, ella úr hvørjari bygd viðkomandi var. Jóannes í Króki hevur til dømis upplýst, at hansara heimildarfólk var Daniel Joensen úr Skúgví.

6 Summar uppskriftir hava fyra kvæði, eitt nú Aa-frábrigdið, sum eg brúki sum støði undir ritgerðini. Tá er *Annar Høgnatáttur* eitt kvæði fyri seg. Hammershaimb (H) hevur lagt innihaldið í *Øðrum Høgnatátti* aftrat *Høgnatátti* í sínum frábrigdi.

7 Frábrigdini eru hesi sbt. *Føroya kvæði* (1951-63): **Aa** (Schrøter, 1818), **Ab** (Lyngbye, *Færøiske Qvæder om Sigurd Fofnersbane og hans Æt*, 1822), **Ba** (Jóannes í Króki, *Sandoyarbók*, 1821), **Bb** (Nolsøe, 1840), **Ca** (Norðuroyar), **D** (*Fugloyarbók*, fyri 1854), **E** (Hammershaimb (úr Sandoy), 1848), **F** (Hammershaimb (úr Mykinesi), 1847, einans *Regin smiður*), **G** (handritið hjá Rewentlow, 1928), **H** (Hammershaimb, *Færøiske Kvæder I*, 1851). Harumframt er ritstjórnaða frábrigdið hjá Jóannesi Patursson (**JP**), *Kvæðabók* (3. bind, 1984).

8 *Regin smiður* einsamallur finst í 11 frábrigdum, tí F-frábrigdið hevur einans *Regin smið*.

9 Í fororðunum til *Færøiske Kvæder* (1969/1851) skrivar Hammershaimb, at hann hevur brúkt eina uppskrift úr Norðuroygjum sum grundarlag, og við síðuna av henni eina uppskrift úr Sandoyinni og eina úr Mykinesi, umframt handritið, sum Schrøter gav Lyngbye og prentaðu útgávuna hjá Lyngbye (Hammershaimb 1969:II).

Eg havi valt at nýta uppskriftina hjá J. H. Schrøter, Aa-frábrigdið í *Føroya kvæði*, sum støði undir ritgerðini, men eg fari at taka fram dømi úr Ba- og H-frábrigdunum, har tað eru týðiligir munir í uppskriftunum, og vísa til Ba- og H-frábrigdini í teimum førum, har Aa-frábrigdið ikki gevur nøktandi upplýsingar. Aa-frábrigdið er forvitnisligt, av tí at tað lýsir nógvar kenslur, sum annars ikki er vanligt í kvæðum. Harafrat eru fleiri týðiligar misogynar viðmerkingar í serliga hesum frábrigdinum av *Brynhildartátti*, sum gera hetta kvæðið áhugavert í sambandi við kynjagransking. Við tað at hetta frábrigdið er so óskipað, eru góðar grundir at halda, at tað er lítið og einki ritstjórnað, og tá hetta samstundis er tann elsta uppskriftin, vit hava av *Sjúrdarkvæðunum*, er hugsandi, at hon gevur okkum best innlit í ta føroysku fatanina av monnum og kvinnum í teirri tíð ella løtu, kvæðið varð niðurskrivað, tað vil siga umleið ár 1818.

Av tí at kvæðini eru so sparin við upplýsingum og einans siga tað mest neyðuga fyri søgugongdina, kunnu „hol“ ella glopp koma í søguna. Har Aa-frábrigdið er ógreitt, og hini bæði frábrigdini (Ba og H) ikki geva betri innlit, vendi eg mær til eddukvæði, *Vølsungasøgu* ella *Nibelungenlied* fyri at skilja søguna og fylla „holini“.¹⁰

Teksthugtakið

Viðvíkjandi teksthugtakinum haldi eg meg til allýsingina hjá Preben Meulengracht Sørensen (2006). Hann sigur, at vit mugu taka okkara útgangsstøði í tí/teimum frábrigdi/-um, vit hava, og hyggja at hvørjum einstøkum í sínum upprunaliga konteksti. Men samstundis mugu vit vænta, at teksturin hevur verið flótandi, t.v.s. hevur havt skiftandi form, og at hann er eldri enn tey varðveittu frábrigdini.

Hann vísir á, at tað sjáldan gevur meining at tosa um „upprunaliga tekstin“, sum stendur aftan fyri tann tekstin, vit hava, og sum er niðurskrivaður nógv seinni. Antin skilja vit tekstin sum ta einstøku framførsluna av kvæðinum, og tá verður tað skrivliga frábrigdið tað einasta, vit hava atgongd til, ella skilja vit tekstin sum eitt merkingarinnihald, eina søgu. Hetta liggur tættast at munnligari mentan. Í praksis gagnar okkum best at arbeiða við báðum tekstfatanunum (Sørensen 2006:23).

Tekstslagið

Tekstslagið kvæði er miðaldarligt og tók seg upp í riddaraumhvørvinum í Evropa í miðöld (Dahlerup 1998,bd.2:113). Tey eru episkur skaldskapur, sum formliga

10 Pil Dahlerup skrivar “hul“ um hesi gloppini í balladum (Dahlerup 1998,bd.2:116).

er settur upp í ørindi við rími. Tey feroysku kvæðini kunnu stórt sæð bítast upp í trý sløg: miðaldarkvæði,¹¹ tættir¹² og listkvæði. Miðaldarkvæðini eru tey gomlu kvæðini við ókendum yrkjara, meðan tættirnir og listkvæðini sum oftast hava kendan yrkjara. Miðaldarkvæðini hoyra til skaldskapargreinina skaldskap av manna munni og verða mett at hava verið borin munnliga millum ættarlið í öldir, til tey vórðu niðurskrivað seinast í 18. og í byrjanini av 19. öld. Í hesum tíðarskeiði var tað at yrkja ikki tað sama sum at skriva (Marnersdóttir og Sigurðardóttir 2011:64). *Sjúrdarkvæðini* og *Karlamagnusarkvæðini* eru miðaldarkvæði og eru skrásett sum kappakvæði í kvæðaskránni *The Types of the Scandinavian Medieval Ballad* (1978)¹³ stytt TSB. Kappakvæði minna um hetjukvæði sum til dømis *Ilionskvæði* og *Odyseusarkvæði*. Hetjukvæðini í forntíðini vóru tað, sum skaldsøgan er í okkara tíð (Marnersdóttir 2000:14).

Í TSB verða kvæðini býtt í bólkar eftir evni. Kappakvæðini,¹⁴ sum er nógv tann størsti bólkurin í feroysku kvæðarúgvuni, eru spennandi, dramatiskar søgur um fornar hetjur, har høvuðsevnið er styrki og førleiki til bardaga. Kappin fer í bardaga við ein annan kapp, eitt trøll ella ein risa, og høvuðsendamálið er at lýsa mentalu og kropsligu styrkina hjá kappanum. Riddarakvæðini kunnu eisini hava bardaga, men hann hevur uppruna í kærleika ella svartsjúku. Meðan kappakvæðini bera brá av einum høvdingasamfelag, bera riddarakvæðini brá av riddaratíðini (Andreassen 2009:83).

Teir menninir, sum skrásettu tey feroysku kvæðini í kvæðaskránni TSB, munnu hava verið so mikið blendaðir av roysnunum og hávanum um kappan, at teir ikki hava sæð leiklutin hjá kvinnunum, og hvussu kappalyndið og brøgdini ávirka kvinnurnar. Teir hava skrásett øll kvæði, har Sjúrdur Sigmundarson er persónur, sum kappakvæði í TSB. Eftir mínum tykki áttu fleiri av hesum kvæðum als ikki at verið skrásett sum kappakvæði, men heldur sum riddarakvæði.

11 Norðurlendsk miðöld røkkur frá víkingaöldini (sum var o.u. ár 800–1000) til siðaskiftið um miðja 16. öld (Marnersdóttir og Sigurðardóttir 2011:21). Tað vil siga o.u. ár 1000–1540, tá siðaskifti var í Føroyum.

12 Orðið táttur hevur fleiri merkingar, men í kvæðasamanhangi merkir táttur: 1) eitt kvæði av fleiri í einum kvæðabólki, 2) ein partur av einum longum kvæði (til dømis er *Brynhildartáttur* ein partur av *Sjúrdarkvæðunum*) og 3) eitt stutt, skemtiligt, onkuntíð niðrandi kvæði ella vísa, sum er týðningurin í hesum føri. (Sí Poulsen et al. 1998:1217 ella Marnersdóttir og Sigurðardóttir 2011:72).

13 Bengt R. Jonsson ritstjórnarði TSB. Hann fekk hjálp frá Mortani Nolsøe (1924–1987) til tann feroyska partin (Dahl 2015:5).

14 Í TSB eru skrásett 167 kappakvæði, harav 125 á feroyskum (<https://snar.fo/foroyakvaedi/kappa/>), og 440 riddarakvæði, harav 54 á feroyskum (<https://snar.fo/foroyakvaedi/riddarakvaedi/>).

Ástøði og háttalag

Sum grundleggjandi støði undir ritgerðini havi eg brúkt tær báðar bøkurnar *Máttugar meyjjar. Íslensk fornþekkingarsaga* (1993), eftir Helgu Kress og *Dansk litteratur. Middelalder* (1998), eftir Pil Dahlerup.

Íslenski professarin í bókmenntafrøði, Helga Kress (f. 1939), gevur í *Máttugum meyjum* eitt nágreiniligt innlit í íslenska fornskaldskapin, bæði eddukvæði og fornaldarsögur, við serligum atlitum á leiklutinum hjá kvinnum. Hon lýsir korini hjá kvinnum úr einum feministiskum sjónarhorni, hvussu kvinnur í fornþekkingunum hava sett seg upp ímóti kúgan. M.a. lýsir og greinar hon vanligt myndamál og symbol í hesum bókmentum, hvat tey merkja, og hvønn týðning tey hava í søguni. Sama myndamál og somu symbol eru í teimum feroysku *Sjúrdarkvæðunum*. Helga Kress hevur eisini skrivað fleiri greinar um hesi viðurskifti, har hon lýsir evnið gjøllari.

Danski bókmentasøgufrøðingurin, dr.phil, Pil Dahlerup (f. 1939), lýsir danskar miðaldarbókmentir og greinar danskar miðaldarvísur í bókini *Dansk litteratur. Middelalder*. Hetta verkið er í tveimum bindum, tað fyrra er um átrúnaðarligar bókmentir, tað seinna er um verðsligar bókmentir, og tað er tað seinna, eg havi brúkt. Serliga tann partin, sum eitur „Ballader (folkeviser)“ (Dahlerup 1998, bd.2:113ff). Norðurlendsk kvæði – balladur – verða býtt upp eftir øki, soleiðis at tær dansku og svensku balladurnar hoyra til tað eysturnorrøna økið, meðan tey feroysku kvæðini hoyra til tað vesturnorrøna økið saman við norskum og íslenskum kvæðum. Hóast tær dansku balladurnar eru munandi styttri¹⁵ enn tey feroysku kvæðini og hava egin eyðkenni, eru kortini fleiri felags drög. Greiningarnar hjá Pil Dahlerup geva eitt gott innlit í kvæðaeyðkenni og kvæðagreining umframt amboð til at greina kvæði, og hennara frágreiðingar um kvæðamál og tulkingsmøguleikar lata eina hurð upp inn í kvæðaalheimin.

Harumframt havi eg lisið og nýtt aðrar týðandi bókmentir, ið styðja uppundir kvæðagreining, við serligum atlitum at kyni.

Sigurd Kværndrup (1946-2018), danskur bókmenntafrøðingur og dr.phil., viðger tær dansku vísurnar í bókini *Den østnordiske ballade – oral teori og tekstanalyse – Studier i Danmarks gamle Folkeviser* (2006). Hóast bókin hjá Kværndrup eisini snýr seg um balladur úr tí eysturnorrøna økinum, eru greiningarhættir, ið hann lýsir, vælegnaðir til tey feroysku kvæðini.

Týsk-danski professarin, Otto Holzapfel (f. 1941), greinar frásagnarháttin í kvæðum í bókini *Det balladeske. Fortællelsen i den ældre episke folkeviser* (1980). Holzapfel viðger balladurnar út frá „en litterær analyse inden for en folkloristisk ramme“ (Holzapfel 1980:12). Tað áhugaverda við bókini er, hvussu

15 Tær dansku balladurnar eru í miðal 33 ørindi til longdar (Holzapfel 1980:89).

hann greinar og tulkar teir episku formlarnar. Hesir formlar eru í öllum kvæðum, tí hefur tað alstóran týdning at skilja, hvat teir merkja.

Ph.d. ritgerðin *Mandom och mödom: Sexualitet, homosocialitet och aristokratisk identitet på det senmedeltida Island* (2009) eftir svenska sögufrøðingin, ph.d., Henric Bagerius, viðger seksualmentanina í Norðurlondum í miðöld. Leysalevnaður er temað í Aa- og H-frábrigdunum av *Brynhildartátti*, men ikki í Ba-frábrigdinum. Sambært ritgerðini hjá Bagerius broyttist seksualmentanin í Norðurlondum í sambandi við, at kirkjan fekk størri ávirkan á mentanina. Tá bæði J. H. Schrøter, ið niðurskrivaði Aa-frábrigðið, og V. U. Hammershaimb, ið ritstjórnaði H-frábrigðið, vóru prestar, er skjótt at hugsa, at henda mentan hevur verið frammarlaga í teirra umhvørvi, meðan bóndamentanin á Sandi, har Jóannes í Króki, ið niðurskrivaði Ba-frábrigðið, búði, ikki hevur havt somu krymputu hugsan um seksualitet.

Svenski sögufrøðingurin, dr.phil, Agneta Ney (f. 1948), skrivar í bókini *Drottningar och sköldmör. Gränsöverskridande kvinnor i medeltida myt och verklighet ca 400-1400* (2006), at støðan hjá kvinnuni broyttist við kristnanini. Nú var hon ikki einans partur av og vard av ættini, men varð mett sum einstaklingur. Fatanin hjá kirkjuni stóð í andsøgn við tað fyrirkristna samfelagið, sum heldur legði dent á felags hugsan. Men kirkjan var eisini við til at spreidda eina kvinnufggindaliga hugmyndafrøði, tí teir fyrstu kirkjufedrarnir høvdu vanliga ikki høgar hugsanir um kvinnur. Teir lögdu dent á Evu sum syndafulla kvinnu og virdu móðurskapin lítið. Harafaturímóti varð moyggjin hevjað upp sum eitt kvinnuideal, av tí at hon friðhalgaði sín seksuella integritet og avnoktaði sína kvinnuligu natúr. At vera moyggj varð mett hægri enn hjúnalagið (Ney 2006:23).

Í bókini *Det andet køn* (1977; Paris 1949) lýsir franski filosofurinn, rithøvundurinn og feministurinn, Simone de Beauvoir (1908-1986), hvussu kvinnur í öldir hava verið sæddar í mun til menn, og at tað, sum hevur verið fatað sum sannroyndir í sambandi við kynjasurningar, í veruleikanum er mytur. Hon er kend fyri at hava sagt, at ein er ikki fødd kvinna, men verður kvinna (Beauvoir 1977:13), og at eingin maður hevði dámt at verið kvinna, men at allir avgjørt halda, at kvinnur skulu vera til (ibid. 197). Endamálið við bókini var at gera kvinnur tilvitaðar um sína støðu: at maðurin er fryrdømið, og kvinnan er „hin“. Fyri summi vóru hetta ágangandi útsagnir, til dømis bannaði pávin katoliknum at lesa bókina, tá hon kom út í 1949 (Kjær 1995:411).

Kvinnur sum Simone de Beauvoir og aðrar settu støðuna hjá kvinnuni í samfelagnum í brennidepilun og slóðaðu fyri, at kynjagransking tók seg upp. Henda gransking savnar seg um javnstøðu og demokratiskar avbjóðingar og rættindi og vísir, hvussu kyn og kynjaðir bygnaðir verða skaptir. Javnstøða er ikki ein spurningur um kvinnurættindi, men um javnbjóðis rættindi fyri bæði kynini. Spurningurinn um kyn og samleika er fløktur. Kynjagranskingin greinar

týdningin av kyni og kynjaleiklutum í samfelagnum og kannar, hvussu fatanin av kyni ávirkar vald og stigskipanir.

Avstralski sosiologurin og professarin, R. W. Connell (f. 1944), ið millum annað kannar harðskap millum menn og millum menn og kvinnur, sigur, at eini fullkomiliga væl grundaðari stigskipan tørvar ikki hóttanir (Connell 2005:84). Hon lýsir ymiskar maskulinitetir í bókini *Masculinities* (2005) og vísir á, at maskulinitetur er ikki til uttan sum mótsetningur til femininitet, og at ein mentan, ið ikki heldur, at kvinnur og menn hava mótsettar eginleikar, hevur heldur ikki hugtakið maskulinitet (Connell 2005:68). Lýsingarorðini „mansligur“ og „kvinnuligur“ peika útum avgjördar kynjamunir á, hvussu stórir munur kann vera á monnum, og hvussu stórir munur kann vera á kvinnum, tá tað ræður um kynjaleiklutir (ibid. 69). Kynjasamleikar eru ósamanhangandi og broytast, tí ymiskir diskursar umskarast í lívinum hjá hvørjum einstøkum menniskja. Men í summum diskursum, mentanum ella hugmyndafrøði verður kyn skipað við symbolskum vanum, ið kunnu halda á nógv longur enn lívið hjá tí einstaka, til dømis kynjamyndanin av kappum í kappakvæðum, stórfilmmum ella skaldsögum¹⁶ (Connell 2005:72).

Franski sosiologurin og professarin, Pierre Bourdieu (1930-2002), skrivar um valdsviðurskiftini millum kvinnur og menn í bókini *Den maskuline dominans* (2007; Paris 1998). Í bókini lýsir hann tað kabylska samfelagið í Algeria í Norðurafrika og brúkar tað sum dømi at lýsa ta mentanarligu siðvenjuna millum kynini, sum hann sigur vera galdandi fyri alt tað evropeiska mentanarókið (Bourdieu 2007:13). Bourdieu sigur, at tað er trupult hjá fólki at gerast tilvitað um valdsviðurskiftini, tí sundurbýtið millum kynini tykist „natúrligt“. Tað er til staðar allastaðni og er grundfest í habitus, t.v.s. í skipanum av skemum fyri tankum og atburði hjá fólki (Bourdieu 2007:16).

Den maskuline ordens styrke ses deri, at den ikke behøver retfærdiggørelse: den androcentriske anskuelse gør sig gældende som værende neutral og har ikke brug for at blive udsagt i diskurser, der sigter mod at legitimere den (Bourdieu 2007:17).

Meðan skomm er tongt at kvinnum, er æra tongt at monnum. Æra skal skiljast sum ávísar skipanir, ið verða mettar sum stórbærar, og ærukrøvini, ið verða sett monnum, hava við sær, at teir kappast sínámillum um ta hægstu viðurkenningina.

16 Connell skrivar: „the construction of heroic masculinities in epics“ (Connell 2005:72). Av tí at hugmyndin um kappan, ið einsamallur vinnur á allari mótstöðu, framvegis livir í filmum og søgum, lesi eg í hesum føri ‘epics’ sum stórfingnar frásagnir og ikki einans í merkingini frásøguyrkingar ella kvæði.

Æran hjá kvinnum er negativ og kann antin verða vard ella fara fyrri skeytið, av tí at hennara dygd er fyrst at vera moyggj og seinni trúgv. Mótsett tí er ein „rættur maður“ hann, sum kennir eina ábyrgd at økja um sína æru við at søkja heiður og viðurkenning í almenna rúminum (Bourdieu 2007:68), júst sum kapparnir í teimum føroysku kappakvæðunum. Tá maðurin og tað mannliga hava forrættindi og eru fyrirðomi í samfelagnum ættarlið eftir ættarlið, verður grundfest í habitus hjá monnum og kvinnum, at soleiðis er tann natúrliga skipanin. Tá verður kúganin symbolsk, við tað at tann kúgaða tekur undir við kúgaranum og setur ikki spurningar við hesa skipan (ibid. 47).

Menn hava ein ráðandi leiklut í sambandi við kvøðing og dans, meðan kvinnumboðanin í kvæðamentanini bæði myndar kyn og bjóðar fatanini av kyni av. Dansikvøldini fyrr vóru ikki bara til felags undirhald, tey vóru samstundis við til at breiða ymsar síðir út harímillum fatanina av kyni. Føroyski bókmentasøgufrøðingurin, dr.phil og professarin, Malan Marnersdóttir (f. 1952), kannar kynjaviðurskiptini í føroyskum kvæðahøpi í greinini „Women and Ballads: The Representation of Women in Faroese Ballad Tradition“ (2010). Tá ið tað snýr seg um forskriftir fyrri kyn, vóru kvøðing og dansur partur av einum skapandi diskursi, ið sum frá leið endurtók hóskaði atburð (Marnersdóttir 2010:29). Okkara lív og samleiki ávirkað av tí sosiala umhvørvinum, vit eru partur av. Tað vil siga, at kynjamyndan í dansi liggur ikki bara í tekstinum, sum varð niðurskrivaður tíðliga í 19. øld, men eisini í framfærsluni, sum fór fram dansikvøldini, og sum staðfesti ávísar reglur fyrri kvinnur og menn. So statt vóru dansikvøldini við til at skapa skemu fyrri habitus um normar fyrri kvinnur og menn í teirri føroysku mentanini.

Føroysk kvæði sum heild vísa ymiska fatan av kyni. Hvørki menn ella kvinnur eru lýst sum stereotypur, um vit taka saman um heildarsavnið av kvæðum. Kortini verða kvinnur týðiliga dømdar sum ein heild á etiskum stigi, meðan menn altíð verða lýstir sum einstaklingar ella í smáum bólkum, meðan teir fremja sínar skyldur. Tískil skapa kvæðini bæði ymisk kynjahugtøk og bjóða ymiskum kynjahugtøkum av. Meðan dansurin gongur, verða ymiskir kynjaleiklutir lagdir fram, sum eru við til at mynda kyn í Føroyum (Marnersdóttir 2010:45).

Malan Marnersdóttir setur sær fyrri at finna meistararøddina í kvæðum um atburðin hjá kvinnum, og hana finnir hon í nøkrum ørindum í Aa-frábrigðinum av *Brynhildartátti*. Hesi ørindi døma allar kvinnur sum heild út frá gerðum hjá einstøkum kvinnum. Greinin hjá Maluni Marnersdóttur gevur eitt gott innlit í kynjaspurningar í føroyskum kvæðahøpi.

Sum stóði undir teirri almennu bókmentaligu greiningini verður bókin *Fortellerens hemmeligheter. Innføring i litterær analyse* (2009) eftir Rolf Gaasland brúkt.

Samandráttur av kvæðunum

Sjúrdarkvæðini siga lívssøguna hjá Sjúrði Sigmundarsoni, frá hann er gitin í móðurlívi, til hann verður dripin og hevndur. Í frábrigðinum hjá Schrøter (Aa) eru fyra kvæði: *Regin smiður* (142 ør.), *Brynhildartáttur* (271 ør.), *Høgnatáttur* (177 ør.) og *Annar Høgnatáttur* (53 ør.). Í alt 643 fýrreglað ørindi.

Niðurlagið til *Sjúrdarkvæðini* er episkt og lýsir í stuttum innihaldið í *Regin smiði*:

*Grani bar gullið av heiði,
brá hann sínum brandi av reiði,
Sjúrdur vann av orminum,
Grani bar gullið av heiði.*

Ein dreki verður ofta nevndur ormur í kvæðum. Í fólkatrúnni verður hann lýstur sum ein stór, yvirvaksin slanga við fótum ella ein edla, ið goysir eitur og eld (Stefánsson 2009: 78).

Regin smiður

Regin smiður er um uppvøksturin hjá Sjúrði. Pápi Sjúrd, Sigmundur Vølsungsson, verður dripin í bardaga við Hundings¹⁷ synir, áðrenn Sjúrdur er føddur. Fyrst brotnar svørðið, og síðan verður hann stungin av einum eitraðum svørði hjá figgindanum. Innan hann doyr, áleggur Sigmundur ófødda soninum tvær lívsuppgávur: at hevna seg og at drepa drekan á Glitrarheiði. Drekin bøilir á stórum ríkidømi.

Tá Sjúrdur er vaksin, sigur mamman, Hjördis, hvat honum er álagt, og gevur honum svørðsbrotini hjá Sigmundi. Tann dugnaligi, men óalítandi smiðurin, Regin, smíðar Sjúrði eitt svørð burtur úr tí brotnaða svørðinum hjá pápanum, og mamman sigur honum, hvussu hann fær ein góðan hest. Svørðið kallar hann Gramm, og hestin kallar hann Grana. Sjúrdur hevur fyrst pápan og fer síðan á Glitrarheiði at drepa drekan. Regin, sum er beiggi drekan, er við honum. Hann hevur kravt drekahjartað í løn fyri at smíða svørðið.

Bardagin við drekan er øgiligur, og áðrenn drekin doyr, biður hann Sjúrd drepa Regin, annars fer Regin at drepa Sjúrd, sigur drekin. Meðan Sjúrdur er í ferð við at steikja drekahjartað til Regin, brennir hann seg um fingrarnar og stingur teir í munnin. Soleiðis fær hann av óvart drekablóð í seg og skilir knappliga fuglamál. Fuglarnir siga honum, at hann skal sjálvur eta hjartað. Sjúrdur etur fyrst hjartað, og so drepur hann Regin. Síðan tekur hann gullið hjá drekanum,

17 Í *Vølsungasøgu* eita teir Hundings synir

fyllir tað upp í kistur og heingir tólv gullkistur á klakkar hvørjumegin bakið á Grana, áðrenn hann ríður avstað. Á vegnum ríða teir yvir Lindará, tá gongur sylgjan¹⁸ sundur, og Nornagestur fær hana.¹⁹

Brynhildartáttur

Brynhildartáttur er søgan um kærleikstríhyrningin millum Brynhild, Sjúrd og Guðruna, og hvussu Sjúrdur verður dripin. Buðli kongur vil hava dóttur sína, Brynhild, at giftast, men hon er biðlavond. Hann noyðir hana at velja sær mann, og hon sigur so, at einans Sjúrdur Sigmundarson, sum býr í Norðlondum, sømir seg hennara tign. Hon sigur eisini, at níggju ár frammanundan hava nornur skapt eina tráan í henni eftir Sjúrði. Pápin biður hana skipa fyri, hvussu Sjúrdur kann lokkast at koma, og hon biður hann gera sær eina borg og lata dvørgar kynda ein verjandi váðaloga um borgina. Har skal hon búgva einsamøll. Seinni lovar hon at giftast við honum, sum megnar at ríða um váðalogan.

Sjúrdur, ið skilir fuglamál, hoyrir tveir fuglar tosa um Brynhild og fer til hennara. Á vegnum ríður hann fram við Júkagørðum. Har hittir hann Grimhild, sum stendur uttanfyri, og hon bjóðar honum dóttur sína, Guðruna, til konu. Sjúrdur sigur seg vera á veg til gentuna á heygnum, har váðalugin brennur, og tekur ikki av. Hann ríður sum tann einasti um váðalogan og brýtur seg inn í borgina til Brynhild. Har neyðtekur hann Brynhild, og hon verður við barn. Hon biður hann fara til pápan at biðja um seg, men tað vil hann ikki. Tá ein tíð er gingin, fer Sjúrdur eitt ørindi, og hóast bæði Brynhild og Buðli ávara hann um ikki at ríða niðarlaga við Júkagarðar, endar hann júst har. Har hittir hann aftur Grimhild. Hon noyðir Guðruna at geva Sjúrði ein ómínnisdrykk, so hann gloymir Brynhild og verður forelskaður í henni.

Tá Brynhild frættir hetta, verður hon púrusta fyri ongum og fer grátandi í song. Gunnar, beiggi Guðruna, ið feigin vil giftast við Brynhild, kemur at vitja, men hon sigur, at hon kann ikki elska hann, so leingi Sjúrdur er á lívi. Hon eggjar brøðrum Guðrunar, Høgna og Gunnari, at drepa Sjúrd og leggur sjálv drápið til rættis. Tá Sjúrdur er dripin, doyir Brynhild av sorg.

Høgnatáttur

Í *Høgnatátti* hevnr Guðrun Sjúrd. Tá ið Sjúrdur er deyður, yvirtalar familjan Guðruna at giftast við Artala, húnakongi. Hóast long tíð er gingin, er Guðrun

18 Ein sylgja (sylje > sølje) er ein brosja ella eitt spenn, nýtt til rossatýggi (*Ordbog over det danske sprog*) <https://ordnet.dk/ods>

19 Hesin endin letur upp fyri møguleikanum, at Sjúrdur missir gullið í ána. Einans Aa-, Ab- og partvís D-frábrigdið hava hendan endan. Hini frábrigdini nevna einki um sylgjuna.

framvegis full av hevndarhugi. Hon býður brøðrum sínum til Húnalands í veitslu. Grimhild, mamma Guðruna og Júkungarnar,²⁰ hefur illgruna um, at Guðrun vil brøðrunum ilt og roynir at hava teir báðar yngstu synirnar, Hjarnar og Gíslar, eftir, men teir fara allir fyra. Teir sigla til Húnalands, og tá teir nærkast, gandar Guðrun ódnarveður eftir teimum. Framkomnir læsir Guðrun allar hurðar og vil hava vápnini frá teimum, men teir vilja ikki lata tey frá sær.

Gott samlag er millum Artala og brøður Guðruna, og tað hóvar henni ikki. Í eini veitslu lokkar hon sonin at geva Høgna ein frammaná. Høgni verður óður og drepur dreingin. Tað fær ikki øði í Artala. Síðan gevur Guðrun boð um at smyrja tríggar aldirshúðir²¹ við blóði og breiða tær á vøllin. Har skulu brøður hennara berjast. Húðirnar eru hálar, og teir yngstu brøðurnir, Hjarnar og Gíslar, glíða og doyggja beinanveg, síðan glíður Gunnar og doyr, men Høgni heldur á og verður sum tann einasti standandi.

Guðrun gandar síðan hamin av Sjúrdi fram og sendir Høgna út í skógin at hitta hann. Har sær Høgni ein stóran hest við haminum av Sjúrdi liggjandi í saðlinum. Sjúrdur tosar og gevur Høgna eitt rúnabelti, ið læsir allar hurðar, áðrenn hann fer burtur aftur.

Guðrun brynjar út tólvhundrað mans móti Høgna. Hann berjast og vinnur á teimum um dagin, um náttina gandar Guðrun menninar til lívs aftur. Einki sær út til at kunna basa Høgna. At enda sendir Guðrun boð eftir Tíðriki Tatlarasoni, sum umskapar seg til dreka og goysir eitur á Høgna. Tá kennir Høgni, at hann hevur fingið deyðamein, hóast einki sæst á honum. Náttina fyri hann doyr, fær hann eina jalsdóttur, Helvík, at sova hjá sær, og hon verður við barn.

Annar Høgnatáttur

Guðrun og Helvík jalsdóttir eiga hvør sín son. Eftir leiðbeining frá Høgna letur Helvík Guðruna fara fyrst út úr barnakamarinum. Síðan býtir hon börnini um og leggur sín son í vøgguna hjá Guðruni. Guðrun drepur sín egna son, sum hon heldur vera son Høgna og Helvíkar, og letur Høgna Høgnason vaksa upp hjá sær og Artala. Tey kalla dreingin Svein.

Tá Sveinur (Høgni Høgnason) er 12 ár, gevur Helvík seg til kennar fyri honum, men hann trýr henni ikki. Síðan biður hon hann skera seg í armin, og tá hann

20 Teir fyra Júkungarnir eru brøður Guðruna og eita í normaliseraðum útgávum av *Sjúrdarkvæðunum*: Høgni, Gunnar, Hjarnar og Gíslar. Eftirsum hesi nøvnini hava hevð, havi eg valt at brúka tey í ritgerðini heldur enn Høgnar, Gunnar, Jarnar og Gíslar, sum teir annars eita í Aa-frábrigðinum hjá Schrøter.

21 Tað er óvist, hvat ein aldirshúð er. *Føroysk orðabók* hevur orðið „aldanshúð“ (Poulsen et al. 1998:35), men sigur einki um, hvat slag av húð, talan er um. Hammershaimb umsetir orðið til „elsdyrhuder“ (Hammershaimb 1969:167), og Chr. Matras heldur, at fyrsti liður kann vera „*elgdýr(i)s –“ (Matras 1951-53:XLVII).

sker hana, sviður tað í hjarta hansara. Hetta er prógv um, at hon er mamma hansara. Hon sigur honum alla søguna og gevur honum rúnabeltið, sum pápi hansara, Høgni Júkason, fekk frá Sjúrdi í hamferð.

Heimkomin lokkar Høgni Høgnason fosturpápa sín, Artala, í hellið, har hann goymir sítt ríkidømi. Har læsir hann við rúnabeltinum Artala inni, so hann doyir í hungri. Høgni tekur síðan gull úr hellinum og ríður til kongin í Danmark. Kvæðið endar við, at Guðrun sorgarbundin gongur um allan heim haldandi í teymunum á Grana.

II · FRÁSAGNARVIÐURSKIFTI

Tey fyra *Sjúrdarkvæðini* líkjast nógv bygnaðarliga, men eru ógvuliga ymisk innihaldsliga. *Regin smiður* viðger at kalla einans Sjúrd og hansara uppvøxstur og roysni, *Høgnatáttur* hevur ongan annan søgutráð enn at lýsa óndskapin hjá Guðruni og roysnini hjá Høgna, meðan *Brynhildartáttur* er eitt drama um kærleika og svikaráð. *Annar Høgnatáttur* er eitt ískoyti til *Høgnatátt*, har Guðrun verður enn meira útspilt, umframt at hetta kvæðið letur upp fyri móguleikanum, at Júkaættin livir víðari í Høgna Høgnasoni.

Kvæðini eru long, men greiða sjáldan frá smálutum í hendingunum. Frásagnarviðurskiptini verða greinað við dómum úr øllum kvæðunum, men við serligum atliti at *Brynhildartátti*, við tað at søgugongdin í hesum kvæði er samansett og áhugaverd.

Frásagnarrøddirnar

Tvær frásagnarrøddir eru í kvæðum: skiparin og frásagnarfólkið, sum fortelur sjálva søguna.

Skiparin

Skiparin er eg'íð, ið ofta sæst í fyrsta og síðsta ørindi í kvæðinum. Tað er hann, ið skapar eina rammu um kvæðið, dansin og dansifólkið. Hesi bæði ørindini eru ávikavist fyrsta og síðsta ørindi í *Brynhildartátti*:

- 1 Eg veit eina rímuna,
Buðla skulum vær kalla,
hon er bæði mild og mæt,
um Hákuns synir allar.

- 271 Nú skal lata ljóði av,
eg kvøði ikki longur á sinni,

nú skal taka upp triðja tátt
og víðari leggja í minni.
CCF 1 Aa ll: ør. 1 og 271

Hesi ørindi verða nevnd skiparaørindi. Í byrjanini av kvæðinum fungera hesi ørindi sum ein inngangur, har skiparin biður um orðið ella sigur, hvør heimild er til søguna. Sum endi hava skiparaørindini í uppgávu at siga frá, at skiparin nú gevst at kvøða. Onkuntíð, til dømis í *Regin smiði* og sum her í *Brynhildartátti*, verður lagt aftrat, at kvæðið endar, men at søgan heldur fram í einum øðrum kvæði.

Meðan bæði *Regin smiður* og *Brynhildartáttur* hava eina slíka skipararammu, hava hvørki *Høgnatáttur* ella *Annar Høgnatáttur* hesa rammuna. Í teimum báðum seinnu kvæðunum byrjar frásagnarfólkið at fortelja søguna víðari sum eitt beinleiðis framhald, uttan at skiparin hevur eina byrjan fyrst. Kortini er skiparin til staðar aðrastaðni í einstøkum ørindum í hesum kvæðum, eins og hann eisini er til staðar aðrastaðni í hinum báðum kvæðunum. Skiparin gevur seg til kennar við persónsfornevnum í innskotnum orðingum sum til dømis „meg man rætt um minna“ (Rs ør. 65), „eg svørji tann eið á mína trú“ (Bt ør. 95), „vil eg fyri tygur tína“ (Ht ør. 103) og „tað er mær av sonnum sagt“ (AHt ør. 46).

Hesar orðingar eru so vanligar í kvæðum, at tær verða roknaðar sum formlar, t.e. byggisteinar, ið ganga aftur í øllum kvæðum. Umframt at vera ífylla og rím hava hesir formlar til endamáls at undirbyggja sannleiksvirðið í søguni. Haraftrat skapa teir fjarstøðu millum tekstin, t.e. sjálva søguna, og ta ávísu framfærsluna. Skiparin fungerar sum ein tulkandi frástøða til hendingarnar.

Frásagnarfólkið

Í *Sjúrðarkvæðunum* er eitt triðjapersóns implisitt frásagnarfólk, sum er uttanveltað og stendur uttan fyri hendingarnar. Sjónarhornið er eksternt, og ein stórur partur av kvæðunum er beinleiðis tala hjá søgupersónunum. Frásagnarfólkið skiftir javnan millum nútíð og tátíð, sum er vanligt í munnligum frásøgnum, og frásøgnin er stundum so nágreinilig, at tað er sum ein senisk framfærsla á einum leikpalli. Eitt dømi um seniska frásøgn eru hesi ørindini úr *Regin smiði*, tá Sjúrður júst hevur funnið útav, at veruligi pápi hansara varð dripin, og mamma hansara vísir honum tey blóðigu klæðini og tað brotnaða svørðið, sum hon hevur goymt í eini kistu øll árini:

53 Frúgvín gekk at tí kistuni,
sum øll var í gulli tvigin:
„Her skalt tú síggja tey herklæði,
sum tín varð faðir í vigin.“

- 54 Hon læsir upp ta kistuna,
sum nógv var í gull og fæ,
hon tekur upp teir svørðslutir
og kastar Sjúrdða²² á knæ.
- 55 Hon tekur upp ta skjúrtuna,
sum øll var í blóði drigin:
„Her sært tú nú, mín sæli sonur,
hvussu tín varð faðirin vigin.“
CCF 1 Aa I: ør 53, 54 og 55

Sjónarhornið er so tætt at frásøgnini, at tað hjá lesaranum er sum at vera partur av søguni. Tað avmarkaða frásagnarfólkið og samrøðurnar gera, at teksturin verður vísandi (showing) heldur enn sigandi (telling), so søgugongdin letst koma av sær sjálvari. Tað gevur søguni ein sterkan mimetiskan modalitet, t.e. stórt trúvirði, tí frástøðan millum lesaran og søguna er so stutt (Gaasland 2009:32). Samstundis lýsa hesi trý ørindini tann siðbundna kvinnuleiklutin, har kvinnan passivt goymir lutir, til maðurin hevur brúk fyri teimum.

Pil Dahlerup sigur, at í kvæðum er vanligt, at frásagnarfólkið hevur avmarkaðan myndugleika, tað vil siga, at frásagnarfólkið ikki kemur við viðmerkingum, metingum, heimspekiligum hugsanum ella lyndislýsingum (Dahlerup 1998,bd.2:116). Sigurd Kværndrup leggur dent á, at hugburðurin hjá frásagnarfólkinum skal vera uttanveltaður og ópartískur (Kværndrup 2006:62), hann sigur beinleiðis, at viðmerkingar eru bannaðar (Kværndrup 2006:69).²³

Hóast frásagnarfólkið í Aa-frábrigðinum av *Sjúrdarkvæðunum* fyri tað mesta kann sigast at vera fyrimyndarligt og uttanveltað, síggjast viðmerkingar frá frásagnarfólkinum í nøkrum ørindum í kvæðunum. Í flestum førum er talan um, at lyndiseyðkenni á persónum verða lýst, til dømis dygdirnar hjá Grana: „Hann var í tí ríkinum / ein tann allarbesti“ (Rs ør. 64), ella lyndið í Guðruni: „Guðrun kemur út árla morgun, / gramt var henni í huga“ (Ht ør. 108 og 159).

Men í Aa-frábrigðinum av *Brynhildartátti*, sum Schrøter niðurskrivaði, verður frásagnarfólkið í nøkrum ørindum beinleiðis ágangandi og dømir Brynhild og allar aðrar kvinnur fyri gerðir, sum kvinnur í øðrum søgum hava gjørt. Tey serliga

22 Sambært føroyskum málreglum í dag bendist navnið Sjúrdur soleiðis: Sjúrdur, Sjúrd, Sjúrdi, Sjúrdar. Í kvæðinum skrivast Sjúrdur soleiðis, sum vanliga verður sagt í talumáli. T.v.s. ‘Sjúrdá’ í hvønnf. og hvørjumf. eins og í hesum førinum.

23 Tað er tað fyrimyndarlaga frásagnarfólkið í eysturnorrønum miðaldarballadum, ið Dahlerup og Kværndrup her lýsa, tí so knívskorið uttanveltað er frásagnarfólkið ikki í teimum yngru donsku balladunum, sum bæði hava viðmerkingar og rættleiðingar, eitt nú summar av Marsk Stig-balladunum (sí Dahlerup 1998,bd.2:206).

misogynu orindini (ør. 165–168, 243 og 247–256) verða umrødd og viðgjörd fyrir seg í sambandi við persónlýsingina av Brynhild.

Ein onnur sjálvsøgd orsök til, at frásagnarfólkið í teimum føroysku kvæðunum vísir hugburð, er, at tey føroysku kvæðini vórðu niðurskrivað munandi seinni enn tær donsku balladurnar. Pil Dahlerup sigur, at

middelalderballaden kan opfattes som en kommentarløs sunget fortælling uden didaktisk hensigt. Renæssancens nedskrivere tilføjer kommenterende og moraliserende elementer (Dahlerup 1998,bd.2:156).

Teir donsku renessansuniðurskrivararnir ritstjórnaðu ofta kvæðini. Teir høvdu tørv á at forklára og rætta søguligar upplýsingar, teir yrktu moralskar viðmerkingar uppí og ritstjórnaðu so nógva katolisismu burtur, sum teir kundu. Harafrat fingi teir íblástur til sjálvir at yrkja (Dahlerup 1998,bd.2:155).

Í Føroyum vita vit, at kvæði vórðu yrkt, samstundis sum uppskrivingin fór fram fyrst í 19. øld. Í *Hentzasavni*,²⁴ ið er skrivað í 1819, standa eitt nú tey trí listkvæðini „Leivur Øssurson“, „Gudbrands ríma“ og „Ólav Trygvasons kvæði – Ormurin langi“, ið Sjóvarbóndin, Jens Christian Djurhuus (1773-1853), hevur yrkt (Weyhe 2011:15, Marnersdóttir og Sigurðardóttir 2011:215ff).

Bygnaður

Av tí at kvæði innihalda nógvar samrøður, kunnu tey verða samanborin við sjónleikir og býttast upp í aktir og senur. Ein sena fer fram á sama staði í sama tíðarbili, meðan ein akt er ein størri partur, sum snýr seg um sama evni og fevnir um fleiri senur. Sigurd Kværndrup skilmarkar eina kvæðasenu sum „en afrundet fortællehed der normalt rummer et optrin i form af en dialog mellem to aktører.“ Tvey undantøk eru, sigur Kværndrup: tann hendingaleysa frásagnarsenan (da.: optrinsløse fortælle scene), har eingin tilburður fer fram, og senur við trimum aktørum (Kværndrup 2006:68).

Eitt dømi um eina hendingaleysa frásagnarsenu við ongari samrøðu ella tilburði í *Brynhildartátt* er, tá Brynhild Buðladóttir situr og greiðir sítt fína, gulllitaða silkihár (ør. 2-6). At senan er „optrinsløs“ merkir kortini ikki, at einki „hendir“, tí í evropeiskum skaldskapi verður leyst hár brúkt sum motiv at eggja menn (Kress 2007:102; Holzapfel 1980:70).

24 Umframt at heita á Schrøter heitti P. E. Müller somuleiðis á próst Hentze at fáa til vega kvæðauppskriftir, og Hentze fekk Jóannes í Króki at skriva kvæði niður fyri seg. Savnið fekk navn eftir próstinum, tí tað var hann, ið sendi tað til Danmarkar (Weyhe 2011:12).

Senur við trimum aktørum eru sjáldsamar í kvæðum, men í *Brynhildartátt* eru tvær slíkar senur, hóast kámar. Tá Brynhild eggjar Høgna og Gunnari at drepa Sjúrd, verður Gunnar ikki nevndur við navni. At teir eru tveir sæst einans av fleirtalsformum sum „os“ (ør. 182), „tit“ (ør. 184) og „vit“ (ør. 185) og við boðshátti í fleirtali sum: „Gevið Sjúrða salta krás“ (ør. 186) og „latið hann eta salta krás“ (ør. 187). Slíkar senur eru frávik frá tí vanliga, tí í flestum førum er ein kvæðasena ein samrøða millum tveir luttakarar. Tískil tykist tað, sum um Høgna og Gunnar her renna saman í ein persón.

Aktir og senur

Brynhildartáttur kann býttast upp í sjev aktir, sum hvør hevur millum fyra og níggju senur. (Sí fylgiskjal 1 við nærri útgreinan av aktum og senum.) Søgugongdin er kronologisk við tveimum frávikum: eini analepsu²⁵ (Bt ør. 16-17), har Brynhild sigur pápa sínum, at nornur níggju ár frammanundan skaptu eina tráan í henni eftir Sjúrdi, og eini prolepsu²⁶ (Bt ør. 107-109), har Buðli sigur Sjúrdi, at hann veit, hvussu fer at ganga á ferðini, at Sjúrdur fer at velja sær Guðruna til konu heldur enn Brynhild.

Søgulig tíð

Eingin ávís tíðarfesting er til hendingarnar, tær fara fram í eini fortíð, ið minnir um riddaratíðina í Evropa í miðöld. Persónarnir ferðast á hestbaki, rógva um høv ella sigla við seglum. Bústaðirnir eru borgir, og veiðiferðir fara fram í skógum. Menninir berjast við svørðum og eru klæddir í ringabrynju, og kvinnurnar verða nevndar frýr, sum er eitt høviskt tiltalusnið. Riddaratíðin í Evropa var millum ár 1100 og byrjanina av ár 1500 (Dahlerup 1998, bd.2:17).

Frásagnartíð og søgutíð

Frásagnartíðin í *Brynhildartátt* er o.u. eitt ár og fevnir um viðgongutíðina og drápið. Harafrat kemur tíðin, tað tekur at byggja borgina á Hildarheggi (Bt ør. 31-34). Ásla verður gitin, beint sum Brynhild og Sjúrdur hava kynsligt samband (Bt ør. 92-93), og Brynhild eigur Áslu, tá Sjúrdur kemur at vitja (Bt ør. 161), eftir at hann hevur gift seg við Guðruni. Her ganga níggju mánaðir. Síðan kemur eggjan til drápið og sjálvt drápið, alt í alt umleið eitt ár umframt borgarsmíðið.

Søgutíðin er frásagnartíðin (eitt ár) pluss níggju ár, sum er tíðin, síðan nornurnar skaptu tráanina eftir Sjúrdi í Brynhild, í alt o.u. tíggju ár. Ein stóran part av søgugongdini er kortini samsvar millum frásagnartíð og søgutíð, tí

25 Analepsa er innskot úr fortíðini, eisini nevnt afturlit ella flashback.

26 Prolepsa er innskot úr framtíðini, eisini nevnt framlit ella flashforward.

í samrøðum fella tíðirnar saman, og samrøðurnar eru ein stórir partur av kvæðinum.

Søgugongdin

Sum áður nevnt, minna kvæði nógv um sjónleikir, tí verður søgugongdin í *Brynhildartátti* greinað við atliti at hugtøkum úr sjónleiki.

Eksposisjón (ø. 2-97)

Eksposisjónin í *Brynhildartátti* fevnr um ørindini 2-97 og røkkur frá byrjanini, til beint áðrenn Sjúrdur fer frá Brynhild. Í hesum parti verða teir týðningarmestu persónarnir presenteraðir: Brynhild (ø. 2-6) og Sjúrdur (ø. 20-26), umframt at lyndið í Brynhild verður lýst (ø. 43-44 og ø. 47-49). Haraftrat fáa vit innlit í, hvønn samfelagsstatus persónarnir hava.

Brynhild er biðlasæl, og Buðli vil noyða dóttur sína at giftast, men hon er biðlavond. Hon vil einans hava Sjúrd. Buðli letur eina borg byggja til Brynhild, og dvørgar kynda ein váðaloga um borgina. Sjúrdur frættir um Brynhild frá tveimum fuglum og fer til hennara (ø. 50-60 og ø. 74-97). Var talan um eina eydnuríka kærleikssøgu, kundi hon enda her. Men vit fáa innlit í eina møguliga seinni kreppu, tá Sjúrdur á vegnum hittir Grimhild fyrstu ferð, og hon býður honum dóttur sína (ø. 61-69). Eksposisjónin er ein prologur um forsøguna til tær dramatisku hendingarnar, ið koma seinni.

Ígongdsetan (ø. 98-100)

Harmoniurin í eksposisjónini verður órógvaður, tá Sjúrdur ger av at fara frá Brynhild (ø. 100). Ein kreppa tekur seg upp, og „tann veruliga søgan“ byrjar. Ofta skal ikki meira til enn ein einstøk hending at seta gongd í søguna (Gaasland 2009:52). Í *Brynhildartátti* er tað ørindi 100, sum setur gongd í. Sambært Cleanth Brooks verður ein frávera ella ein mangul kunngjørdur í ígongdsetanarfasuni, sum restin av søgugongdini roynir at ógilda. Tráanin eftir at ógilda mangulin er sjálvur motorurin í narrativum søgugongdum generelt, sambært Brooks (Gaasland 2009:52). Mangulin ella fráveran í *Brynhildartátti* er æran hjá Brynhild, sum hon missir, tá Sjúrdur fer frá henni.

Frágreiðingin, hví Sjúrdur knappliga fer eitt ørindi, er í teimum báðum ørindunum, sum standa frammanundan: Guðrun dregur Sjúrd at sær (ø. 98), og Sjúrdur hugsar, hvat Grimhild mundi viljað sær (ø. 99).

Spenningsøking (ø. 101-142)

Spenningsøkingin fevnir um fleiri hendingar, sum at enda føra til ta stóru konfliktina millum Brynhild og Guðruna. Fyrst ávarar Brynhild Sjúrd um ikki at ríða niðarlaga við Júkagarðar (ø. 101-104), síðan ávarar Buðli hann um tað sama (ø. 105-113). Men tá hann ríður gjøgnum skógin, gandar Grimhild ein dreka fram, sum villir Grana, so teir enda júst við Júkagarðar (ø. 114-117). Har hittir hann Grimhild fyri aðru ferð, og aftur býður hon Sjúrði dóttur sína, Guðruna (ø. 118-123). Hesaferð steðgar Sjúrdur á og fer inn í Júkagarðar.

Hesin parturin, ið fevnir um sjev senur, økir um spenningin í søguni og er upphavið til klimaksið, sum fyriferst í ánni.

Klimaks (ø. 143-154)

Klimaksið í *Brynhildartátti* fer fram, tá Brynhild og Guðrun hittast at baða sær í ánni, eftir at Sjúrdur og Guðrun eru vorðin par. Guðrun er glað, Brynhild, sum er full upp undir hendur, er kedd. Guðrun erpar sær, tí hon hefur so góðan mann, og fer longur út í ánnu, so vatnið av hárinum á Brynhild ikki dálkar hana (ø. 144-146). Ein orðadráttur tekur seg upp millum tær báðar, sum endar við, at Guðrun eyðmýkir Brynhild við at brigsla henni, at hennara moydómur er spiltur (ø. 152).

Hesin tilburður førir til vend í søguni. Brynhild verður greið yvir, at hon er ein fallin kvinna og hefur mist alla tign.

Spenningsfall (ø. 155-209)

Eftir hæddarpunktið í søguni, klimaksið, fjarar spenningurin av. Tvídrátturin millum Brynhild og Guðruna er av, eftir er at finna eina loysn. Brynhild, sum er ógvuliga sorgarbundin, vil hava lívið av Sjúrði og eggjar Høgna og Gunnari at fremja drápið. Henda fasan er merkt av nógvum kenslum. Brynhild skiftivís grætur og er óð, meðan hon leggur drápið til rættis.

Endi (ø. 210-270)

Síðsti partur er eisini síðsta akt. Sjúrdur verður dripin, og framtíðin hjá hinum persónunum verður lögð. Brynhild doyr av sorg, og Guðrun verður uppafturngift við húnakonginum, Artala.

Myndamál

Kvæðamálið kann vera ein avbjóðing, tí tær gomlu, føstu orðingarnar í kvæðunum kunnu vera torskildar og til tíðir óskiljandi, antin tí merkingin er broytt, ella tí summi orð og orðafelli eru horvin úr nútíðarmálinum.

Tropur

Tær ráðandi tropurnar í feroyskum kvæðum eru heiti og kenningar. Eitt sermerki við *Sjúrdarkvæðunum* er, at *Regin smiður* hefur flest kenningar, meðan *Brynhildartáttur* og *Hognatáttur* hava flest heiti, umfram at *Brynhildartáttur* og *Hognatáttur* hava fleiri myndburðir enn *Regin smiður*.

Heiti

Heiti eru einliðað orð, ið hava serliga merking í skaldskapi (Marnersdóttir og Sigurðardóttir 2011:68). Tey vanligastu heitini í *Sjúrdarkvæðunum* eru sprund, ið merkir kvinna, og brandur, ið merkir svørð. Ymisk lýsingarorð kunnu verða knýtt at brandi, til dømis bitur: „Sjúrdur tók sín bitra brand“ (Bt ør. 81), sum merkir, at svørðið er hvast og bitur væl, ella búgvin: „Hvør átti tann búgvin brand, / ið brynju av mær beit?“ (Bt ør. 82), sum merkir gott og væl prýtt svørð. Í *Hognatátti* er lýsingarorðið brúnur í setninginum „hann heldur á brúnum knívi“ (Ht ør. 53). Her er ikki talan um tann brúna litin, men um norrøna orðið brunn, sum merkir blankt (Dahlerup 1998,bd.2:135, Heggstad 2012:92). T.v.s. at hann heldur á blonkum knívi. Onnur heiti úr rúgvuni eru tívi, ið merkir høvdingi (Bt ør. 2), snót, ið merkir kvinna (Bt ør. 150), fljóð, ið eisini merkir kvinna (Bt ør. 159 o.fl.), ben, ið merkir sár (Bt ør. 259), skeið, ið merkir skip (Ht ør. 43) og mæki, ið merkir svørð (Ht ør. 73).

Kenningar

Kenningar eru tvíliðaðir myndburðir, ið serliga eru at finna í teimum gomlu kvæðunum (Marnersdóttir og Sigurðardóttir 2011:68). Kenningarnar í *Sjúrdarkvæðunum* eru eitt nú randargný,²⁷ ið merkir bardagi (Rs ør. 13 og 51), har randar er hvørsfall av rond,²⁸ ið merkir skjöldur (Poulsen et al. 1998:948), og gný er tað norrøna orðið „gnýr“, ið merkir larmur (Heggstad 2012:216). Ein onnur kenning er benjarkolvur, ið merkir svørð (Rs ør. 117), har benjar er hvørsfall av ben (sár), og kolvur er norrøna orðið „kolfr“, sum merkir kúlur, t.e. ein bein stong sum til dømis pendulið – klokkukúlurin – í summum klokkum. Kenningin fjorbrot merkir at stríðast fyri lívinum (Rs ør. 123), har fjør merkir lív, og brot kemur av norrøna orðinum „brjóta“ í merkingini at stríðast (Heggstad 2012:90 og 165).

Summar kenningar eru lættskiljandi á nútíðarmáli, til dømis fingurgull, ið eyðsýnt merkir gullringur (Bt ør. 104, 147, 149), meðan aðrar ikki eru eins

27 Í *Føroya kvæði* er orðið stavað „randarný“, meðan tað í orðabókini er stavað „randargný“ (Poulsen et al. 1998:912). Av tí at seinni liður er norrøna orðið „gnýr“, man vera rættast at stava hesa kenningina við g.

28 Ella norrøna orðinum rønd (Heggstad 2012:509).

eyðskildar, til dæmis brúnaskora í setninginum: „Ei er blítt á brúnarskoru“²⁹ (Ht ør. 58-59) fyri rukkuna millum eygnabrýrnar á Guðruni. Brúna er hvørsfall fleirtal av brún sum í eygnabrún, og skora er ein grunnur skurður. Heilt ítøkiligt er henda kenningin ein lýsing av foyruni, ið er í pannuni á Guðruni, tá hon setir knyklar í brýr:

58 Høgnar hugsar so við sær,
lítur á ringar reyðar:
„Ei er blítt á brúnarskoru,
minnist á buðlungs deyða.“

59 Høgnar mælir fyri sær,
lítur á ringin sín:
„Ei er blítt á brúnarskoru,
minnist á buðlungs lík.“
CCF 1 Aa III: ør. 58 og 59

Hesi ørindi lýsa sinnisstøðuna hjá teimum báðum, Guðruni og Høgna, úr sjónarhorninum hjá Høgna: Høgna hyggur niður (á ringarnar), sum vísir, at hann ikki kann hyggja í eyguni ella í andlitið á systriini, tí hann skammast. Guðrun, hinvegin, er ógvuliga ill, og tað sæst á enninum á henni.

Myndburðir

Útsjóndin á persónunum verður ofta lýst við myndamáli, eitt nú eru sól- og gullmyndburðir vanligir í kvæðum. Umframt at lýsa útstráling verða teir brúktir um staklutir á persónum, til dæmis tað norðurlenska gullhárið:

5 Brynhild situr í stólinum,
kembir hon sítt hár,
fínt er tað sum silki,
gull ber litur á.
CCF 1 Aa II: ør. 5

Í hesum ørindinum verður stílbrigdið tmesis nýtt, t.e. at orðið gulllitur verður skilt sundur, og orðið ber verður sett ímillum, so tað verður til „gull ber litur“. Hetta stílbrigdið verður ofta nýtt í føroyskum kvæðum (Sigurðardóttir 2009:149).

29 Orðið stendur í eintali í kvæðinum, men av tí at fólk hava tvær eygnabrýr, man tann rætti stavingarhátturin vera brúnaskora. Í orðabókini stendur „brúnaskor“ (Poulsen et al 1998:155).

Gullmyndberingar verða eisini brúktar um útbúnaðin hjá riddarum, til dæmis lýsingin av Sjúrdi í *Brynhildartátt*:

21 [„]Tað er hann Sjúrdur frægari
 enn aðrir danisveinar,
 saðil hans og hestbúni
 tað glógvar sum gullið reina.

22 Tað er hann Sjúrdur frægari
 fram fyri aðrar garpar,
 saðil hans og teymarnir
 tað glógvar av gulli bjarta.[„]
 CCF 1 Aa ll: ør. 21 og 22

Seinni í sama kvæði stendur um Sjúrd, at hann hevur „gullslagið skjold í hendi“ (Bt ør. 189). Sól- og gullmyndburðirnir hava estetiska funktión, men Pil Dahlerup vísir á, at teir eisini óbeinleiðis hava mótideologiskan týðning:

Omgivet på alle sider af en religiøs digtning, hvis hovedanalogi er solen som billede på Gud, står balladedigterne der og synger om solen hos riddere og jomfruer (Dahlerup 1998,bd.2:142).

Á henda hátt verður tað átrúnaðarliga og tað verðsliga myndamálið javnstillað.

Meðan somu heiti og kenningar ganga aftur í kvæðum, eru myndburðirnir ofta ymiskir. Tó er sama synekdoxa³⁰ í bæði *Regin smiði* (ør. 3) og *Brynhildartátt* (ør. 172). Tað er orðið stólur í týðninginum háasæti sum her í *Regin smiði*:

3 So glaðiliga drekka tey
 í ríkinum jól,
 so fagurliga byggja tey
 tann ríka kongins stól.
 CCF 1 Aa l: ør. 3

Stólur er pars pro toto (t.e. partur av heild) fyri valdið og tignina hjá Sigmundi. Í *Brynhildartátt* lýsir henda tropan, hvussu Sjúrdur hevur tikið valdið og tignina frá Brynhild:

30 Synekdoxa merkir, at eitt orð við trengri merking er brúkt í staðin fyri eitt meira víðfevnandi orð, ella øvut.

172 Sjúrdur rendi sínum fóti
undir frúnnar stól,
ikki vildi sitja tað
hitt unniliga fljóð.
CCF 1 Aa ll: ør. 172

Meðan stólur er pars pro toto fyri hásætið, t.e. valdið, hjá Brynhild, er fótur pars pro toto fyri valdsharra, t.e. Sjúrd. Fótur er fleiri ferðir brúktur sum tropa í *Bíbliuni*, serliga í *Gamla Testamenti*. Í 5. Mósebók 11,24 stendur eitt nú: „Hvør staður, sum tit stíga fótin á, skal verða ogn tykkara; ...“ (*Bíblia* 1961:206), og í Jósvabók 1,3 stendur: “Hvønn tann stað, sum tit stíga á, skal eg geva tykkum...” (*Bíblia* 1961:234). Eins og ísraelsfólk fær vald yvir einum landøki, tá tey stíga inn um mark, fær Sjúrdur vald yvir Brynhild og hennara valdsøki, tá hann fer inn um hennara mark. At Sjúrdur rendi fótin undir hennara stól merkir so statt, at hann tók hásætið og tignina frá henni.

Men fótur hevur heilt frá gamlari tíð verið eitt seksuelt symbol (Freud 1985:63).³¹ Fótur er ein peniseufemisma, t.e. eitt fríðkanarorð fyri kynslimin. Stórir fótur eru tað sama sum stórir kynslimur. Henda tropan vísir so statt út um tann hvølvda stólin til tað kynsliga sambandið millum Brynhild og Sjúrd, har Sjúrdur vísir sítt yvirræði við at leggja Brynhild undir seg. Hon, hinvegin, missir alt sítt vald og alla sína tign av at hava kynsligt samband við hann.³²

Aðrar tropur eru til dømis metonymiin jarn fyri svørð (Rs ør. 67), samanbering- ar, har hárið á Brynhild er fínt sum silki (Bt ør. 5), og Høgni verður svartur sum sótt, tá Tíðrikur Tatlarason hevur goyst eitur á hann (Ht ør. 154).

Hyperblar eru ógvuliga vanligir í kvæðum, serliga í kappakvæðum, til dømis hvussu skjótt Sjúrdur veksur og mennist (Rs ør. 36-43) og støddin á drekanum (Rs ør. 118-119). Fyri at lýsa, hvussu raskur Høgni er, tá hann berjist, verða bæði hyperbel og samanbering nýtt: „búkar fullu á jørðina, / sum tey varpa grót“ (Ht ør. 112 og 132), og haraftrat fellir Høgni tíggu mans fyri hvørja sipan (Ht ør. 113 og 133).

Figurar

Eitt greitt eyðkenni við myndamálinum í kvæðum er, at tað inniheldur nógv fleiri

31 Samsvarandi er fótubúni symbol fyri tey kvinnuligu kynsgøgnini.

32 Helvtin av frábrigdunum hava tropuna „fót undir stól“: Aa (ør. 172), Ba (ør. 154+155), Bb (ør. 193), C (ør. 220+221), brúkar orðið „reddar“ sínum fóti, og í G (ør. 233+234) stendur „ridlar“ sínum fótum.

figurar enn tropur. Tað eru endurtøkufigurarnir anafora,³³ epifora,³⁴ epanaørindi³⁵ og isocolon, sum eru teir ráðandi figurarnir í *Sjúrdarkvæðunum*. Isocolon er endurtøka, har eins bygdur setningar við sama innihaldi, men ymiskum rímorðum koma fyrri í fylgjandi ørindum (Dahlerup 1998,bd.2:121). Bæði anafora, epifora og epanaørindi kunnu verða flættað inn í isocolonørindi. Umframt at skapa eina vakra rytmu í kvæðið lýsir isocolon ofta eisini eina støðu sum til dømis hesi trý ørindini, tá Sjúrdur júst hevur hitt Grimhild fyrstu ferð, og hon vil hava hann at steðga:

- 66 „Eg stilli ikki mínari ferð,
meðan mín gangari rennur,
eg fari mær á heyggin fram,
sum váðalogin brennur.
- 67 Eg støðgi ikki mínari ferð,
mín gangari rennur so strítt,³⁶
eg fari mær á heyggin fram
at finna tað væna vív.
- 68 Eg støði ikki mínari ferð,
mín gangari rennur í lund,
eg fari mær á heyggin fram
at skoða tað væna sprund.“

CCF 1 Aa ll: ør 66, 67 og 68

Hesi trý ørindini siga ikki einans frá, at Sjúrdur er á ferð og hevur eina greiða ætlan at hitta Brynhild. Tey siga eisini, hvussu hann ferðast. Hesturin ikki bara rennur, hann rennur strítt, og hann rennur í lund. Harvið fáa vit at vita, at teir ferðast skjótt gjøgnum skógvaksið land. Hesi ørindini innihalda harafrat tey trý heitini gangari fyrri hest og vív og sprund fyrri kvinnu.

Endurtøkurnar stuðla upp undir mnemoteknikkin hjá skiparanum, t.v.s. mannagongdirnar til tess at betra minnið, og av teimum trimum frábrigdunum av *Sjúrdarkvæðunum*, sum verða brúkt sum dømi, hevur Ba-frábrigdið, ið

33 Anafora merkir, at somu orð verða endurtikin fremst í tveimum ella fleiri ørindum.

34 Epifora merkir, at somu orð verða endurtikin í endanum á tveimum ella fleiri ørindum.

35 Epanaørindi merkir, at tær báðar síðstu reglurnar í tí fyrri ørindinum verða endurtiknar í teimum báðum fyrstu reglunum í tí næsta ørindinum.

36 Vanliga bera onnur og fjórða regla upp á rím í fýrregluørindum, men her er eitt dømi um hálvrím: *strítt* og *vív* (Bt ør 67).

Jóannes í Króki niðurskrivaði, nógv mest endurtøkufigurar og hevur tí skilliga verið dansað.

Formlar

Eitt, sum eyðkennir kvæði, er nýtslan av formlum, t.e. fastar orðingar, ið ganga aftur í fleiri kvæðum, ofta eisini millum lond. Formlarnir kunnu vera einstøk orð, ein ella fleiri reglur ella heil ørindi. Formlar eru eitt slag av millumtekstleika, tí tað sæst ikki, at tað er ein formul, um ein ikki kennir onnur kvæði, har sama orðing kemur fyrri (Dahlerup 1998,bd.2:126). Kanningar vísa, at ein royndur skipari kann seta eitt kvæði saman ella endurskapa eitt langt kappakvæði einans við at brúka formlar (Holzapfel 1980:14).

Tað eru fleiri sløg av formlum, summir eru til prýðis ella til ífyllu, meðan aðrir hava ein part av frásøgnini í sær, uttan at fortelja sjálva søguna. Hesar seinnu kallar Otto Holzapfel episkar formlar (Holzapfel 1980:26).

Ein ífylluformul er til dømis „tað er mær av sonnum sagt“ (Bt ør 119). Hesin formulin gevur ikki betri innlit í søguna, hansara funktión er at geva skiparanum orðið. Harumframt skapar hesin formulin eina frástøðu millum skiparan og søguna, tí skiparin sigur seg hava hoyrt søguna og fortelur hana nú fyrri okkum. Hann hevur ikki yrkt søguna.

Hinvegin eru episkir formlar ein stytting av kvæðinum, tí teir útrykkja meira, enn teir siga (Dahlerup 1998,bd.2:126). Eitt dømi um ein episkan formul, ið er ógvuliga vanligur í kvæðum, er orðingin „at aksla síni skinn“. Skinnini eru heitir, tignarlígir kappar, fóraðir við skinni. Onkuntið eru teir litaðir reyðir og nevndir skarlak ella skarlaksskikkja, á donskum „skarlagen skind“ (Holzapfel 1980:56). At aksla síni skinn merkir at hava kappan (skinnini) á herðunum (akslunum) og harvið vísa, at viðkomandi kemur í friðarøringum og ikki fjalir vápn ella annað undir kappanum (Holzapfel 1980:53). Hesin formulin stendur í H-frábrigðinum av *Høgnatátti*, tá Júkabrøðurnir júst eru komnir til Húnalands:

- 75 Uppi í miðjum grasagarði
aksla teir síni skinn,
og so búnir ganga teir
í høgur hallir inn.
CCF 1 H III: ør. 75

Hetta ørindið er ein ógvuliga vanligur komuformul í føroyskum kvæðum (Hansen 2006:46). Tað ber ikki til at skilja eitt kvæði til fulnar, um ein ikki skilir teir episku formlarnar.

III · PERSÓNLYSINGAR

Persónarnir í *Sjúrdarkvæðunum* hoyra til á samfelagsins ovastu rók, t.e. kongshúsið, aðalin og tað, sum hartil hoyrir. Summir av eykapersónunum hoyra til tann mytiska heimin, eitt nú dvørgurin Regin smiður og beiggi hansara, drekin Frænir. Sum heild verða menninir lýstir sum reinlyndir kappar, meðan kvinnurnar antin eru góðar mammur ella óálítandi illneitur. Nógv fleiri menn enn kvinnur eru í søguni, og sjálvt um nógvur hávi stendur rundan um menninar, hava kvinnurnar í roynd og veru størri leiklut, við tað at hendingarnar í søgugongdini mala rundan um tær. Sjúrdur er høvuðspersónur í *Regin smiði*, men tað er mamma hansara, Hjördis, sum umframt at taka sær av honum sigur honum, hvørjar lívsuppgávur hann hevur. Í *Brynhildartátti* er Brynhild høvuðspersónur, meðan Guðrun er høvuðspersónur í *Høgnatátti*. *Annar Høgnatáttur* er í tveimum, har Helvík og Guðrun hava leiðsluna í fyrra parti, meðan Høgni Høgnason er høvuðspersónur í seinna parti.

Kvæði eru sparin við ítøkiligum upplýsingum um persónarnar. Tey siga sjáldan nakað um útsjónina, men upplýsa onkuntíð um hárstíl og klædnabúna hjá kvinnunum og tilfar ella lit á vápnum hjá monnunum. Eginleikar verða oftast lýstir við myndamáli. Tí er neyðugt at lesa samrøður, myndamál, kropsmál og viðmerkingar frá frásagnarfólkinum og hinum persónunum gjølla, fyri at persónlýsingarnar kunnu verða so fullfiggjaðar sum gjørligt.

Persónarnir kunnu vera flatir, t.e. eindimensjonalir, ella rundir, t.e. fleirdimensjonalir. Tess meira fleirdimensjonalir og kompleksir persónarnir eru, tess meira livandi og veruleikakendir sýnast teir. Persónarnir kunnu saktans hava fleiri eginleikar ella funktiónir uttan at vera fleirdimensjonalir og kompleksir. Teir kompleksu persónarnir eru hinvegin samansettir og hava eyðkenni, sum ikki ganga upp (Gaasland 2009:106). Fyri at kunna greina persónarnar og meta um kompleksitetin er tí neyðugt at kanna, hvat teir siga, gera og føla, og hvat frásagnarfólkið sigur um teir.

Kvinnurnar

Í *Sjúrdarkvæðunum* eru fimm kvinnur: Hjördis, Grimhild, Helvík, Guðrun og Brynhild. Guðrun og Brynhild, sum báðar eru unnustur hjá Sjúrdi, hava eitt fløkt sinnalag, meðan Hjördis, Grimhild og Helvík eru miðvísar og hava hvør sitt endamál í søguni: Hjördis alir son sín upp til at vera hetja og hevna pápa sín, Grimhild vil hava dóttur sína væl gifta, og Helvík vil hava sonin at hevna pápa sín. Allaruttan Hjördis og Helvík hava gandamegi.

Sjónarhornið í *Sjúrdarkvæðunum* er mannligt, og sambært Simone de Beauvoir (1977) lýsa menn kvinnuna út frá sambandinum, hon hevur við teir. Tað vil siga, at „hun ikke betragtes positivt, sådan som hun er i sig selv, men negativt, som manden ser hende“ (Beauvoir 1977:199). Tað skal skiljast soleiðis, at maðurin umboðar tað positiva, sum í hesum føri er tað neutrala. Bourdieu vísir sum áður nevnt á, at tey alment viðurkendu forrættindini hjá monnum liggja í habitus hjá øllum samfelagsborgarum og verða fatað sum objektiv (Bourdieu 2007:47ff). Kvinnur eru so statt ótilvitaðar við til at varðveita henda hugburð.³⁷

Kvinnuligu hovuðspersónarnir, Brynhild og Guðrun, verða kortini ikki lýstar statiskar, tær víkja frá sínum symbolska samleika og vísa fleiri síður av sínum persónleika.

Hjördis

Í *Regin smíði* er ein kvinna, tað er Hjördis Eylimadóttir, mamma Sjúrd. Sambært *Vølsungasøgu* (kap. 11) var hon vøkur og klók, og tveir kongar bóðu um hana, Sigmundur Vølsungsson og Lyngvi Hundingsson.³⁸ Hon valdi sær Sigmund til mann. Stutt eftir brúdleypið leyp Lyngvi á ríkið hjá Sigmundi, og Sigmundur varð dripin. Her byrjar *Regin smíður*. Hjördis giftist uppafur við Hjalpreki³⁹ kongi í Danmark.

Hjördis er lýst bæði sum ein siðbundin kvinna og sum ein framúrskarandi mamma. Hon dugir ikki gand. Hinvegin er hon vís og hevur innlit í náttúruna. Í fleiri eddukvæðum er leking tongt at kvinnum (Kress 1993:76), og Hjördis hevur m.a. gávur at lekja.⁴⁰ Tá hon hittir tann særda Sigmund á vígvøllinum, spyr hon, um sárini kunnu grøðast:

37 Tað kemur til dómis ofta fyri, at føroyskar kvinnur umrøða seg sjálvar og kvinnur sum heild í kallkyni (Didriksen 1986:76ff).

38 Í Aa frábrigdinum av *Regin smíði* er navnið á Lyngva og brøðrum hansara „Hundsins synir“ (Rs ør. 13 og 15).

39 Í *Vølsungasøgu* giftist Hjördis við Álvi, soni Hjalpreks.

40 Her kann verða skoytt uppí, at í griksku fornøldini var læknakynstur og gandakynstur sama kynstrið (Tórgarð 1989:66).

11 [„]Hoyr tú, reysti Sigmundur,
søti mín,
eru tey nakað grøðandi
sárini tín?“

12 „Seint manst tú, Hjørdis,
fáa til tess ráð,
gera tey smyrslini,
sum grøða míni sár.[„]
CCF 1 Aa l: ør. 11 og 12

Í spurninginum í fyrra ørindinum eru vánir um, at Hjørdis kann grøða Sigmund, men hann er eitraður, og tí kann hon ikki gera nøkur smyrsl, ið kunnu grøða hansara sár. Orðingarnar „eru tey nakað grøðandi“ (ør. 11) og „gera tey smyrslini“ (ør. 12) geva Hjørdis óbeinleiðis ein aktivan leiklut, tí vóru sárini grøðandi, hevði hon gjørt smyrsl til terra.

Hammershaimb, hinvegin, tekur tilsipingina til tey lekjandi evnini hjá Hjørdis burtur í sínum frábrigdi av *Regin smiði* (CCF 1 H l: ør. 11 og 12). Hann velur at skriva „er tað nakað grøðandi“ (ør. 11) og „geva mær tey smyrslini“ (ør. 12). Tei fyra orðini *tað* - *tey* og *geva* - *gera* gera, at ørindini broyta meining. *Tað* vísir til smyrsl, meðan *tey* vísir til sárini. *Tað* vil við øðrum orðum siga, at frábrigdið hjá Schrøter (Aa) hevur væntanir um, at Hjørdis kann gera smyrslini, meðan frábrigdið hjá Hammershaimb (H) sigur, at Hjørdis hevði kunnað givið Sigmundi heilivág, ikki gjørt hann sjálv. H-frábrigdið gevur henni ein passivan leiklut í mun til tann aktiva leiklutin, hon óbeinleiðis fær í Aa-frábrigdinum. Í *Vølsungasøgu* stendur, at Hjørdis spyr Sigmund: „um hann mundi vera grøðandi“ (*Vølsungasøga* 2012:79). Her verður eisini sipað til, at Hjørdis dugir at grøða.

Hjørdis er mamman, sum ber av øllum. *Tað* verður endurtikið við epiforu í trimum fylgjandi ørindum í *Regin smiði*:

31 Hann varð borin frá kirkjuni
aftur til móður sín,
meira læt hon røkta hann
enn alt sítt gull í skrin.

32 Barnið varð borið frá kirkjuni
og sett á móðurs fang,
meira legði hon røkt á hann
enn alt sítt gull og sprang.

33 Barnið varð borið frá kirkjuni
og sett á móðurs knæ,
meira legði hon røkt á hann
enn alt sitt gull og fæ.

CCF 1 Aa I: ør. 31, 32 og 33

Hjördis gevur seg alla fyrri sonin. Hvussu góð hon er við hann, verður lýst við at bera hennara røkt saman við gull og fæ. Gull og fæ kunnu mátast, meðan kærleiki og røkt ikki kunnu mátast á sama ítøkiliga hátt. Við at samanbera røkt við gull verður avrikið hjá Hjördis so mikið stórt og ítøkiligt, at øll skilja, hvussu væl hon tekur sær av honum.

Tá ið Hjördis fer á vígvøllin at hitta hin deyðasærda Sigmund, er hon í bláari kápu (Rs ør. 9). Kongar og drotningar eru ofta klædd í reyðari ella bláari kápu, tað veldst um rímorðini. Symbolskt umboðar tann blái liturin m.a. himmal og trúskap, og Maria moy er vanliga avmyndað í bláum búna (Stefánsson 2009:113). Tann blái liturin og lýsingin av uppofrandi mammuni kveikir hugasamband við Mariu moy og Jesusbarnið.

Í greinini „Jesus á Glitrarheiði“ (2005) samanber kvæðagranskarin og professorin, Eyðun Andreassen, søguna um Sjúrd við søguna um Jesus. Somu motiv eru í báðum søgunum, eitt nú fáa báðar mammurnar eina fyriboðan um, at tær skulu eiga ein son, og báðir synirnir vaksa upp hjá fosturpápa og egnu mammu. Eins og Jesus, Gud og Heilagi Andin eru ein tréind, eru Sjúrdur, Gramm og Grani ein tréind. Tað er Hjördis, ið „skapar“ tréindina við at geva Sjúrdi teir týðningarmestu attributtirnar, hann hevur: svørðið og hestin. Tað er hennara funktión í kvæðinum, eftir tað er hon úr søguni og hevur ongan virknan leiklut longur.

Hjördis hevur nógvar eginleikar, sum gera hana til ein fleirdimensjonalan persón í søguni. Umframt at vera klók og duga at lekja er hon ein uppofrandi mamma og ein siðbundin kvinna, ið goymir lutir, til soninum tørvar teir.

Grimhild

Grimhild, mamma Guðruna og Júkungarnar, hevur eitt greitt endamál í lívinum: hon vil hava børnini væl gift. Hon hevur valt høgt virdu hetjuna, Sjúrd Sigmundarson, til dóttur sína, og tá Guðrun mutar ímóti, slær mamman hana í andlitið og sigur:

128 „Tig tú, Guðrun dóttir mín,
mangt man smæðin lissa,
betri var sjálv at biðja
enn góðan mann at missa.[„]

CCF 1 Aa II: ør. 128

Grimhild hefur tann hugburð, at ein eigur ekki at lata nakað standa í vegin fyrri at rökka sínum ætlanum. Orðini í aðru reglu í ørindinum, „mangt má smæðin lissa“,⁴¹ eru skrásett sum orðatak nr. 177 í *Færøsk Anthologi* (Hammershaimb 1991:320) og merkja: „hann ið ekki er framligur verður fyrri vanbýti“ (Poulsen et al. 1998:698).

Tað verður spottandi sagt um Grimhild, at hon stendur uttanfyri og forvitnast eftir, hvagar Sjúrdur fer (Bt ør. 62). Forvitni er ein viðføddur eginleiki hjá øllum menniskjum (Nielsen 2004:407), men ofta verður forvitni lýst sum ein negativur eginleiki, ið serliga kvinnur hava. Vit hava eitt nú tað kenda orðatakið „sjáldan verður forvitin feðin“, ið merkir, at tað kemur aftur um brekku at forvitnast (Poulsen et al. 1998:255). Tað er ekki at vita, um nevndu orðatøk vóru til, áðrenn kvæðið varð yrkt, ella tey eru vorðin orðatøk, av tí at setningarnir sita væl í kvæðinum. Orðatøk eru partur av málinum og kunnu vera ógvuliga gomul. Til dømis er ein partur av *Bibliumi* um orðatøk, og nýggj orðatøk ella tiltøk verða framvegis gjørd.

Grimhild er full av svikum, sigur Brynhild (Bt ør. 104), tá hon ávarar Sjúrd um ekki at ríða niðarlaga við Júkagarðar. Grimhild dugir at ganda, og hon gandar eitt ódjór fram fyrri Sjúrd og Grana, so teir villast í skóginum og ríða fram við Júkagørðum (Bt ør. 117). Hon syrgir eisini fyrri, at Sjúrdur fær ein óminnisdrykk, so hann gloymir Brynhild og giftist við dóttur hennara, Guðruni. Í frábrigðinum hjá Hammershaimb (H) stendur beinleiðis, at Grimhild er vánd, t.e. ónd (CCF 1 H ll: ør. 149).

Í einum føri verður Grimhild samanborin við menn. Tað er, tá Sjúrdur ætlar at ríða burtur frá Júkagørðum, og Grimhild tekur í teymarnar á Grana (Bt ør. 118). Tá sigur Sjúrdur:

120 „Eg veit so ongan av Húnamonnum,
mínar teymar torir at halda.“
CCF 1 Aa ll: ør. 120

Tað vil siga, at Grimhild er bæði sterkari og djarvari enn nakar maður. Hetta ørindið er øðrvísi í Ba- og H-frábrigðinum, har stendur: „eg visti tað onga kvinnu vera, / mín gangara tordi at halda“ (Ba ør. 63, H ør. 67). Munurin er, at í Ba- og H-frábrigðinum verður Grimhild samanborin við aðrar kvinnur, meðan hon í Aa-frábrigðinum verður samanborin við menn, sum *ikki tora* at halda teymunum. Grimhild vísir tískil bæði kropsliga og sálarliga styrki, tá hon tekur í teymarnar á Grana.

41 Lissa merkir „at vera fyrri uttan, ikki fáa, missa, sakna“ (Poulsen et al. 1998:698).

Grimhild og Sjúrdur hittast tvær ferðir í kvæðinum, og fyrru ferðina verður formulin „úti stóð“ brúktur:

61 Hann reið sær so niðarlaga
við Júkagörðum fram,
úti stóð frúgv Grimhild
við so miklan mann.

62 Úti stóð hon Grimhild
við so mangan mann,
tí hon vildi forvitnast,
hvar ið Sjúrdur ríður fram.

CCF 1 Aa ll: ør. 61 og 62

Formulin „úti stóð“ er ein episkur formul, sum er kendur bæði í eddukvæðum og í kvæðum í øðrum londum. At Grimhild stendur úti, tá Sjúrdur ríður framvið, merkir á kvæðamáli meira enn bara at lýsa ein tilvildarligan fund ella eina støðu, formulin er predestinerandi (Holzapfel 1980:60f). Í hesum ørindunum stendur formulin „úti stóð“ í epanaørindi, harvið verður dentur lagdur á júst hesa hending. At Grimhild og Sjúrdur hittast er ein ábending um, at ein kreppa fer at taka seg upp í søguni.

Eftir at Sjúrdur er komin í Júkagarðar aðru ferð og hevur fingið óminnisdrykkin, er Grimhild burtur úr søguni í *Brynhildartátti*. Men hon er við aftur í *Høgnatátti*, nú sum umsorganarfull mamma. Hon ávarar synirnar um ikki at fara til Húnalands og sigur: „Eg kenni væl Guðruna dóttur mína, / er roynd í bágagerð“ (Ht ør. 33). Tá teir allíkavæl fara, fer Grimhild grátandi heim.

Grimhild vísir fleiri síður av sínum persónleika. Hon er ein málrættað mamma og vil børnum sínum tað besta. Hon vísir harðligan atburð móttvegis dótttrini og umsorgan fyrri synunum. Hon gandar og er bæði kropsliga sterk og ógvuliga djørv. Hon er ein fleirdimensjonalur og kompleksur persónur, og hon hevur eina týðandi funktión í *Brynhildartátti*, við tað at tað er hon, ið vendir lagnuni hjá Sjúrdi.

Helvík

Helvík jalsdóttir hevur ein lítlan leiklut í *Øðrum Høgnatátti*. Hon er kvinnan, ið svevur hjá Høgna Júkasoni, beint áðrenn hann doyri, og er mamma at soni teirra, Høgna Høgnasoni. Helvík verður passivt latin Høgna, og hon bíðar tolin í trettan ár eftir at útinna sína uppgávu, sum er at geva Høgna Høgnasoni boðini um at hevna pápa sín. Helvík er eindimensjonal og hevur ein ósamansettan persónleika.

Guðrun

Guðrun Júkadóttir er tann persónurin í *Sjúrdarkvæðunum*, sum luttekur í flest kvæðum. Hon hefur ein leiklut í bæði *Brynhildartátti*, *Høgnatátti* og *Øðrum Høgnatátti*. Skiftið frá tí fyrstnevnda kvæðinum til tey bæði seinnu broyrt hennara persónleika ógvuliga markant, so at hon samlað er sera samansett. Tá vit hitta hana fyrstu ferð í *Brynhildartátti*, verður hon lýst sum ein blúgv ung genta. Mamma hennara, Grimhild, bjóðar Sjúrdi at fáa hana til konu og lýsir hana soleiðis:

122 [„]So er Guðrun dóttir mín,
hvar ið hon gongur inn,
rósar og so liljur
tær skyggja av hennara kinn.“
CCF 1 Aa ll: ør. 122

Rósa og lilja er tann mest nýtta tropan um kvinnuligan vakurleika í kvæðum. Myndin er í tveimum, har rósan umboðar kærleika og seksualitet, og liljan umboðar reinleika og sakloysi (Brix 2017:58).

Sjúrdur svarar við at samanbera Guðruna og Brynhild við summar og vetur (Bt ør. 123). Tær báðar eru so statt mótsetningar, og tá Brynhild man vera ljóshærd, við tað at hár hennara er gulllitað (Bt ør. 5), er skjótt at hugsa, at Guðrun er myrkhærd. Tann ljóshærda gentan var vakurleikafyrmynd í miðöld, men í 16. øld skotraði tann erotiskt tølandi myrkhærda gentan ta ljóshærdu burtur úr týskum kvæðum (Holzapfel 1980:25). So statt er eitt ideologiskt skifti at hóma í *Sjúrdarkvæðunum*, har Guðrun umboðar ta nýggju kvinnutypuna. Guðrun er lýst sum ein fitt, ung, høvisk genta í bláum stakki:

124 Út kom frúgvín Guðrun
í einum stakki blá,
flættað hár á herðar lá,
við silkibondum smá.
CCF 1 Aa ll: ør. 124

Hárið er flættað, silkibondini eru smá, t.e. fitt og elskulig, og stakkurin er bláur, sami litur sum klæðini hjá Mariu moy. Guðrun er sømiliga ílatin, hefur tamarhald á hárinum og signalarar harvið, at hon hefur tamarhald á sær sjálvari. Hon er ikki eins vandamikil og Brynhild. Guðrun hefur eisini góðan moral og heldur ikki, at ætlanirnar hjá mammuni eru haldgóðar. Hon veit væl, at Sjúrdur og Brynhild eru par og vísir giftingarætlanunum hjá mammuni frá sær:

125 Guðrun so til orða tekur,
tungu bar hon so snjalla:
„Hava tað, ið annar eigur,
tað man lukkast valla.

126 Nógvir eru í várum londum
kongasynir og jallar,
girnast tann, ið onnur eigur,
tað man lukkast sjáldan.“

CCF 1 Aa ll: ør. 125 og 126

Tað liggur ein fyriboðan í tí lítla orðinum „man“, men Grimhild, sum ikki finnur seg í, at Guðrun mutar ímóti, slær hana, so Guðrun kortini endar við at gera, sum mamman vil. Men tað fær vanlukkuligar avleiðingar og „lukkast“ ikki í longdini. Grimhild sendir Guðruna í kjallaran at blanda ein óminnisdrykk at geva Sjúrdi, og tey verða par.

Guðrun verður glað og errin, tí hon hevur fingið so góðan mann. Tá hon hittir Brynhild í ánni, vil hon vísa, at hon hevur hægri tign og veður longri út í ánnu:

145 Guðrun leyp á ánnu út,
sum fossurin rann so snarur,
tí hon eigur Sjúrdá svein,
sum høvd yvir allar bar.

CCF 1 Aa ll: ør. 145

Tað hevur við sær, at tær fara at keglast, og Brynhild verður ræðuliga firtin. Eftir henda tilburðin hvórvur Guðrun úr *Brynhildartátti* til móti endanum, tá Sjúrdur er dripin og verður lagdur í songina til hennara (Bt ør. 258). Tann senan er ógvuliga málandi og grotesk: Guðrun setist upp undir seg, strýkur sveitan frá andlitinum á Sjúrdi og kyssir hann.⁴²

Tá Sjúrdur er deyður, fær Guðrun „gull og fæ / og mangar ringar reyðar“ (Bt ør. 267) í arv eftir Sjúrd ella sum endurgjald fyri, at maður hennara er dripin. *Brynhildartáttur* endar við, at Guðrun giftist við Artala.

Tá Guðrun í *Høgnatátti* fer undir at hevna Sjúrd, dugir hon at ganda eins og mamman, Grimhild. Hon ristir rúnir, t.e. at ganda, og sendir ódnarveður eftir brøðrunum, tá teir koma siglandi.

42 Hetta er at kalla sama motiv sum í eddukvæðinum *Guðrunarkviðu I* (ø. 14).

37 Guðrun gekk í grasagarð,
reyðargull bar á hendi,
ramar risti hon rúnirnar,
tær út í havið sendi.

CCF 1 Aa III: ør. 37

Veðrið verður so ringt, at teir eru um at ganga burtur, men vinna kortini fram.⁴³

Menninir hava sjónarhornið í kvæðinum, og Guðrun verður lýst við ytri fokusering. Tá Høgna sær systur sína, sigur hann, hvat hann sær: „Eg síggi tað á Guðrunu, / at ilt undir kinnar byggir“ (Ht ør. 51). Guðrun er ill og byrjar beinanveg at stinga brøðurnar við spurningum um, hvussu Sjúrdur doyði, meðan „illskan í henni breyt“ (Ht ør. 55). Hennara lyndi verður alt meira samansett, sum kvæðið líður.

Kærleikin til Sjúrd er so sterkur, at Guðrun verður trúbeitin eftir at hevna deyða hansara. Hon hevur ikki fyrilit og ofrar sín egna son í tráanini eftir hevnd. Fyri at gera Artala firtnan og fáa illstøðu millum hann og brøður sínar, lokkar hon sonin at sláa Høgna, so hann verður óður og drepur dreingin (Ht ør. 68 og 73).

At tað eru kvinnurnar, ið hava ábyrgdina av at uppala børnini, kemur fram í aftursvarinum frá Høgna. Hann er óður, gevur Guðruni skyldina og sigur: „ótakk havi tann móðirin, / ið so sín son upp vandi“ (Ht ør 72).

Umframt at vera rom í gandi er Guðrun eirindaleys við figgindar sínar. Henda myndin av Guðruni í *Øðrum Høgnatátti* er beinleiðis grotesk:

11 Guðrun mundi út ganga fyrst,
øllum tykti undur,
hon tók hennara [sic!]⁴⁴ unga son,
beit honum barkan sundur.

12 Árla var um morgunin,
sól tók fagurt at skína,

43 Tey bæði eddukvæðini, *Atlakviða* og *Atlamáli hin grónlenzku*, siga eina øðrvísi søgu. Í teimum kvæðunum roynir Guðrun ikki at taka lívið av brøðrunum, tvørturímóti. Tá er hon gift við Atla, sum er beiggi Brynhild, og hann vil hava fatur á drekaskattinum, ið Júkabrøðurnir nú eiga. Í teimum báðum kvæðunum vil Guðrun verja brøðurnar og ávarar teir um ikki at koma til Húnalands, tí Atli vil teimum ilt. Í *Atlamáli* (ør. 4) ristir hon rúnir við ávaringum, og í *Atlakviðu* (ør. 8) sendir hon loynilig boð við einum ringi við úlvahári vavdum um.

44 Her átti at staðið 'sín', tí hetta er sonur Guðrunar.

Guðrun sneiðir hævur av
onkarbarni sínum.

- 13 Inn kom Guðrun árla morgun,
fell so væl í lag,
hon tók út sín lítin knív,
hon sneiddi hævdið av.

CCF 1 Aa IV: ør. 11, 12 og 13

Guðrun verður lýst sum ein blandingur millum eitt vilt dýr og ein kaldan manndrápara. Lýsingin av drápinum er overkill, tí Guðrun bæði bitur sonin á barkan, snarar⁴⁵ og sker hævdið av honum. Haraftrat verður gingið út frá, at mammur ikki kenna síni egnu børn.

Guðrun broytist frá at vera hævisk og reinlynd í *Brynhildartátti* og afturvísa tí, „ið annar eigur“, til at blíva ein ónd og hevndarhugað brita í *Høgnatátti* og *Øðrum Høgnatátti*.

Samantumtikið hevur Guðrun ein fleirdimensionellan, samansettan persónleika, men verður hon greinað í hvørjum einstøkum kvæði sær, hevur hon ein eindimensionellan persónleika í tí ávísa kvæðinum. Í *Brynhildartátti* hevur hon funktiún sum gentan, ið nápar Sjúrd frá Brynhild og skapar soleiðis konfliktina. Í *Høgnatátti* og *Øðrum Høgnatátti* er hon ein ill, hevndandi kvinna, einki meir. Samlað broytist hon frá at vera ung og blíð til at blíva ónd og óð.

Brynhild

Lýsingin av Brynhild Buðladóttur í *Brynhildartátti* gevur eina fjølbroytta mynd av henni. Við fyrsta eygnakast stígur hon fram sum ein treisk, ráðarík kvinna, men verður kvæðið nærlisið og avbyggt úr einum feministiskum sjónarhorni, sæst skjótt, at talan er um eina unga kvinnu, sum roynir at seta seg upp ímóti pápa sínum og teimum galdandi patriarkalsku samfelagsnormunum. Tað sæst m.a. á kropsmálinum, og tí hon ger.

Brynhildartáttur kann lesast á tveimum fláum. Á ovaru flónni verður Brynhild sædd úr einum mannligum sjónarhorni, so hon stígur fram sum ein „femme fatale“, tað vil siga ein

selsikker og erotisk selvbevidst kvinde, der forfører, dominerer og ødelægger mænd (Busk-Jensen 1996:261)

meðan hon á niðaru flónni verður kúgað av pápa sínum og svikin av unnustanum.

45 At sneiða merkir bæði at skera og at skáka, t.e. snara

Hetta kemur fram við at seta spurningar við summar framsetingar í kvæðinum, og av tí sama verður lýsingin av Brynhild Buðladóttur merkt av mótsetningum.

Brynhild Buðladóttir er so vøkur og hevur so sterka útstráling, at sólin verður til skugga, tá hon skínur á hana:

- 4 Brynhild situr á Hildarfjalli,
hon er dóttir Buðla,
sigist so til í bragdartátti,
sól skein [á]⁴⁶ hana við skugga.
CCF 1 Aa ll: ør. 4

Sólin sum myndburður fyri útstráling er vanlig í kvæðum. Fyri at undirbyggja uppáhaldið um vakurleika hennara og at søgan er sonn, uppgevu yrkjarin „Bragdartátt“ sum keldu, men eingin kennir tað kvæðið, tað er ikki til.⁴⁷ P. E. Müller heldur tað vera „Guðrunarbrøgd“, ið meint verður við (Müller 1980:42), men tað kvæðið er heldur ikki til. Kelduávísingar eru vanligar í kvæðum, men hava sjáldan veruligar, kendar keldur sum heimild. Ba- og H-frábrigdini av *Brynhildartátti* byrja til dómis næstan eins við orðunum “Eg veit eina rímuna, / gjørd í grønari líð“ (CCF 1 Ba ll: ør. 1) og „Eg havi eina rímu høyr, / gjørd er í grønari líð“ (CCF 1 H ll: ør. 1). Í hesum báðum frábrigdunum verður ikki sipað til nakra ávísa keldu.

Fyrstu ferð vit hitta Brynhild í kvæðinum, situr hon í einum stóli og greiðir sítt fína, gulllitaða silkihár (Bt ør. 5). Hárið á Brynhild er leyst, við tað at hon greiðir tað. Tað er ikki flættað og tamt sum hárið á Guðruni. Hár er eitt samansett symbol við ymiskum týðningum og er altíð tongt at seksualiteti. Sítt og leyst hár er tekin um, at kvinnan er ógift, tí giftar kvinnur temja hárið við at flætta tað ella binda tað upp (Kress 2007:102).⁴⁸ Leyst hár er harvið tekin um frælsi, mótsett tí tamda hárinum í flættuni ella undir kýsanum (Kress 1993:152). Tað eggjar menn og leggur upp til erotikk:

Svo mikið og lausbeislað hár á konum hefur menningarsögulega verið talið merki um ýkta kynhneigð, jafnvel sjúklega, jafnt sem ofvaxinn, ógnandi kvenleika. Með

46 Áið manglar í uppskriftini í *Føroya kvæði* (1951-63). Í diplomatarisku útgávuni av *Brinildes Qvad* (ør. 3) stendur: „Soul skain aa heana vi Skugga“ (Matras 1951-53:10).

47 Í *Føroya kvæði* eru nakrir *Bragdar tættir*, CCF 106-Xll, men teir hoyra til Karlamagnusarkvæðini, so talan kann ikki vera um teir.

48 Seinni, eftir at hon hevur frætt, at Sjúrdur hevur sviðið seg, stendur, at hárið á henni er flættað (Bt ør. 170). Tá hevur hon knýtt seg at Sjúrdi, og tey eru at rokna sum par.

hárinu tæla konur til sín karla ... En um leið er það hættulegt. Það er snara eða vefur sem karlarnir sjá ekki við og ýmist hengir þá eða kyrkir (Kress 2007:102).⁴⁹

Greiðisenan, sum er inngangur til kvæðið, lýsir Brynhild sum bæði tölendi og vandamikla, av tí at menninir ekki gjøgnumskoða hetta lokkanetið og tí ekki kunnu verja seg fyrri tí.

Kortini er ein andsögn í hesi senuni, tí hvat fær eina biðlavonda gentu at seta seg at tøla menn? Henda senan lýsir ekki einans hennara vakurleika, men eisini hvussu tvør og hástór hon er, tí „ongan tykti Buðla dóttir / vera javnlíka sín“ (Bt ør. 6).

Brynhild er í giftingarförum aldri, og pápi hennara, Buðli, er altráur eftir at fáa hana gifta. Hann gongur bragdliga inn til hennara, og bæði mátin hann klæðir seg, og mátin hann tiltalar dóttur sína vísa, at hann er trútin. Áðrenn hann fer, „sveipar hann seg í skinn“ (Bt ør. 7), sum er ein episkur formul, ið merkir at fjala andlitið og harvið loyna eitthvørt:

At „svøbe sit hoved i skind“ eller at „svøbe sig i skind“ kan ligeså tydeligt alene ud fra balladeteksten tolkes som et symbol på eller et „signal“ for en person, som er fjendtligt indstillet, som lyver, eller som gennem sin optræden markerer en farefuld situation (Holzapfel 1980:51).

Buðli hevur tískil lúnskar ætlanir, meðan Brynhild situr „so jammurliga tvist“ (Bt ør. 8), tað vil siga gremur seg í tøgn, sum er eitt gott dømi um, at hon er kúgað og ekki torir at svara aftur. Buðli tosar harðliga við dótturina. Tað fyrsta, hann sigur, er: „Hoyr tað ...“ (Bt ør. 9):

„Hør I ... opfattes som en ikke særlig venligsindet tiltaleform“ (Holzapfel 1980:85).

Buðli er so statt alt annað enn vinarligur, og hann hóttir við at lata hana til tann fyrsta og tann besta, er hann ekki beiggi hennara:

9 „Hoyr tað, mín hin sæla dóttir,
 sig mær satt ífrá:
 ríður so nakar higar í dag,
 ið tín stár hugur á?

49 Stórt og leyst hár hjá kvinnum hevur siðsøguliga verið hildið at verið tekin um øktan seksualitet, enntá sjúkligan, afturat einum yvirvaknum, hóttandi kvennleika. Við hárinum lokka kvinnur menn til sín ... Men samstundis er tað vandamikið. Tað er ein snara ella eitt lokkanet, sum menn ekki kunnu verja seg fyrri, og sum antin heingir ella kvalir teir.

- 10 Ríður so nakar higar í dag,
ið tín stár hugur á,
var hann ei tín onkabróðir,
hann skuldi tú fáa.“

CCF 1 Aa ll: ør. 9 og 10

Hon hefur kortini ongar ætlanir um at velja sær mann. Tað biðlavonda kemur fram, tá hon svarar pápa sínum: „so ríður eingin higar í dag, / ið mín stár hugur á“ (Bt ør. 11). Buðli fer síðan at brúka patos fyri at manipulera hana at giftast:

- 12 „Hvør leingi vilt tú, mín sæla dóttir,
elva mær tann vanda,
at tú noktar hvørjum manni,
ið tær býðst til handa?

- 13 Hvør leingi vilt tú, mín sæla dóttir,
eyka mær ta sorg,
at tú noktar hvønn at eiga,
higar kemur í borg?“

CCF 1 Aa ll: ør. 12 og 13

Møguliga er tað máttloysi ella kanska ring samvitska um at volda pápa sínum sorg, ið fær hana at geva upp, tí hon gongur undir viljan hjá pápanum. Men skal hon giftast, skal tað ikki vera við hvørjum sum helst. Sjálvviss svarar hon, at tann einasti, sum sømir seg hennara æru, er tann mætasti kappin, Sjúrdur Sigmundarson.

Mátin, henda avtala fer fram í kvæðinum, er øðrvísi, enn siður var í tí gamla samfelagnum. Í norðurlenskari miðöld hevði gentan líttla og onga ávirkan á, hvønn hon gifti seg við:

Den unge mand og den unge kvinde har modsatte og komplementære roller. Han skal være aktiv i hele sin handle måde, og i forhold til ægteskabet skal han eller hans far eller bror tage initiativet. Hun skal være passiv, blot vente på, at et fæstemål bliver arrangeret (Sørensen 1993:228).

Í *Brynhildartátti* er stóðan øvut: Brynhild er aktiv og leggur til rættis, hvussu Sjúrdur kann lokkast at koma til hennara. Hann er passivur og bíðar, til tveir fuglar geva honum boð at fara til hennara.

Men uttan mun til hvussu stóra ávirkan Brynhild hefur á hjúnaskapin, og hvønn hon vil giftast við, er ikki samljóð millum Brynhild og Buðla. Tað sæst

fyrst og fremst í framferðini hjá Buðla, sum er nevnd omanfyri, men haraftrat fer hann seinni til hennara og roynir at noyða hana at giftast við Gunnari Júkasoni (Bt ør. 42). Tað er tískil meira hálvhjartað, hann eftirlíkar ynski hennara at giftast við Sjúrdi.

Buðli „stiðjar seg við borð“ (Bt ør. 43), tá hann er innkomin. Hetta er ein vanligur kvæðaformul, sum sambært Holzapfel heilt konkret merkir at órógva friðin „mitt í máltíðini“ (Holzapfel 1980:33). Buðli kemur við øðrum orðum til ónáðir, meðan Brynhild situr við borðið og etur. Brynhild „talar ikki eitt orð“ (Bt ør. 43), men brúkar kvinnuamboðið tøgn og rýmir í sína egnu borg (Bt ør. 44).

Men hvat fær eina biðlavonda gentu kortini at velja sær mann, og hví velur hon júst Sjúrd? Fyri tað fyrsta hevur hon ongantið sæð hann, og fyri tað næsta er hann langt av landi skotin. Kvæðið útvegar svarið við at taka nornur upp í søguna (ør. 16-17).⁵⁰ Sambært norrønar mytologi eru nornurnar lagnugudinnur, ið spinna ein lívstráð fyri hvørt menniskja og leggja lagnu tess til rættis.⁵¹ Tá lagnan er lögð, liggur hon fóst, og tað slepst ikki undan henni. Her er eitt dømi um analepsu, afturlit, sum annars ikki er vanligt í kvæðum. Eins og sjónleikir hava kvæðini ongan áhuga í tí, sum ikki hendir á pallinum beint nú (Holzapfel 1980:32). Eyðun Andreassen útgreinar hetta fyribrigdið við hesum orðum:

Eitt eyðkenni við føroyskum kvæðaskaldskapi er, at frásagnirnar eru kronologiskar. Tað merkir, at sagt verður frá hendingunum í røttum tíðarfylgi. Tað hevur nakað at gera við minnistreytina í tí munnliga skaldskapinum. Tað verður torført at minnast og halda greiði á ofta samansettum hendingum, um tær eisini skula fløkjast kronologiskt í frásøgn. Samanvavd tíðarfylgja kemur tí ikki fyri í kvæðunum og heldur ikki eitt tilíkt fyribrigdi sum „flashback“ – afturlit (Andreassen 2005:28-29).

Tí er at undrast á, at *Brynhildartáttur* hevur eina analepsu júst her, og hvat endamál er við henni. Um Brynhild í níggju ár hevur elskað Sjúrd, er hon í veruleikanum als ikki biðlavond. Tískil eru góðar grundir at halda, at yrkjarin brúkar eina analepsu fyri at gera tað sannlíkt, at hon situr og lokkar menn. Analepsan niðurbrýtur hennara burturkveistran av hjúnabandi og gevur Buðla rætt til at krevja hana at giftast. Haraftrat undirbyggir analepsan tað mannliga, patriarkalska sjónarhornið, at Brynhild er ein vandamikil kvinna sum um somu

50 Sama motiv við nornum er at finna í eddukvæðinum *Sigurðarkviða in skamma*, har Brynhild sigur: „Ljótar nornir / skópu oss langa þrá“ (ør. 7) (*Edda-dikt IV* 2016:54). Í hesum eddukvæði er Sjúrdur giftur við Guðruni, og Brynhild er gift við Gunnari, men er djúpt forelskað í Sjúrdi.

51 Nornurnar kunnu samanberast við moirurnar í grikskari mytologi.

tíð tölir og avvísir. Kortini stendur váðalogin um borgina í andsögn til analepsuna um nornurnar, tí hví kynda ein verjandi váðaloga fyri at halda monnum burtur, um ein ynskir sær mann?

Váðalogi um ein moyggjarsal er eitt afturvendandi motiv í eddukvæðum og fornaldarsögum. Váðalogin verjir kvinnur og vísir markið millum samfelagið og kvinnuheimin og er ikki ætlaður monnum at fara yvirum (Kress 1993:71). Váðalogin er vandamikil og undirstrikar uppáhaldið, at Brynhild als ikki vil hava nakran mann.

Men hvussu ber tað so til, at ein ung, biðlavond genta kortini situr og lokkar menn til sín, velur sær ta størstu og kendastu hetjuna til mann fyri síðan at kynda ein verjandi váðaloga um bústaðin fyri at halda monnum burtur? Kvæðið er fyllt við mótsetningum, og váðalogin fær dupultan týðning. Senan er tvítýdd, tí váðalogin umboðar ikki bara verju hjá kvinnuni, men eisini roysni hjá honum, ið megnar at ríða um hann.

Valkyrja

Og nú hendir eitt skifti í Brynhild, tí hon broytist og klæðir seg sum ein valkyrja. Tá borgin er bygd, og Brynhild er flutt inn, letur hon seg í herklæðir og leggur seg at bíða eftir Sjúrdi. Hon svevur. At sova er ein mynd, ið umframt ítøkiligu merkingina eisini merkir at vera seksuelt fráhaldin, t.e. moyggj (Ney 2006:103). Yrkjarin ger hana bæði mansliga í brynju, t.v.s. aktiva, og sovandi, t.v.s. passiva, medgjørliga. Hóast hon er í mannfólkaklæðum, sær Sjúrdur beinanveg, at hon er kvinna:

81 Hann sá, hvar tað væna vív
 í herklæðunum svav,
 Sjúrdur tók sín bitra brand,
 hann sprettir brynju av.
 CCF 1 Aa ll: ør. 81

At ein vøkur kongsdóttir, sum kembir sítt gulllitaða silkihár og situr í gyltum stóli á Hildarheygi knappliga liggur og svevur í hermannaabúna skapar eitt glopp í frásøgnina, tí lesarin undrast yvir hesa broyting. Glopp ella „hol“ í eini frásøgn eru eitt tað týðningarmesta kvalitetsmerki í kvæðunum, tí har frásagnarfólkið tigrir, mugu lesararnir sjálvir fylla út (Dahlerup 1998,bd.2:116). Tí kunnu kvæði tulkast ymiskt.

Motiv í *Sjúrdarkvæðunum* ganga aftur í eitt nú eddukvæðum, og í eddukvæðinum *Sigrdrífumáli* er Sigurdríva ein valkyrja, sum Sjúrdur sprettir brynjunum av. Valkyrjur koma ofta fyri í eddukvæðum, og mótsett giftu kvinnuni, sum er føst á sínum samfelagsliga stað, er valkyrjan yvirnatúrlig og dugir at flúgva.

Fleiri av kvinnuligu persónunum í hetjukvæðum eru bæði vanligar kvinnur og yvirnatúrligar valkyrjur (Kress 1993:75). Í *Vølsungasøgu* eru Sigurdríva og Brynhild runnar saman í sama persón, og har sprettir Sjúrdur brynjuna av Brynhild, ikki Sigurdrívu. Tað man vera hetta valkyrjumotivið, vit síggja aftur í *Brynhildartátti*, hóast tað er nakað kámt.

Ørindi 35, sum kemur beint eftir, at skjaldborgin er liðug, kann tulkast sum tilsiþing til, at tað er ein valkyrja, ið býr har:

35 Stríða teir í Húnalandi
við útdragin knív,
hevur so mangur edilingur
fyri kvinnur latið lív.
CCF 1 Aa II: ør. 35

Orðini „hevur so mangur edilingur / fyri kvinnur latið lív“ kunnu í hesum ljósi lesast sum ein lýsing av valkyrjum. Umframt at varta einherjar upp í Valhøll, heimstaði Óðins, vóru valkyrjurnar eisini stríðskvinnur Óðins, sum í bardøgum valdu teir, sum skuldu falla og verða fœdir til Valhallar.

Moykongur

Lýsingin av Brynhild minnir um lýsingina av moykongum. Moykongurin er ein kongsdóttir, sum førir seg fram sum ein maður. Ofta er eingin sonur í familjuni, so dóttirin arvar trónuna. Moykongurin er vøkur og klók, men eisini harðhjartað og hevndarhugað:

Hon är oftast drottning men förnekar sin kvinnlighet i sitt djupa förakt för äktenskapet; sina friare låter hon förödmjuka eller avrätta, och det händer rentav att hon tar sig ett mansnamn och klär sig i rustning (Bagerius 2009b:229).

Brynhild er kongsdóttir, ber krúnu (Bt ør. 40), býr einsamøll, einans saman við tænaustufólki, og hon ræður sjálv á síni borg á Hildarhegyi. Harvið hevur hon frælsi og ræðisrætt á síni egnu tilveru. Men moykongurin skapar ójavnvág í vinaløginu millum menninar, so tað ræður um at beina hana aftur á kvinnuliga økið:

Det är den manlige hjältens sak att bryta ned hennes motstånd och tvinga henne till giftermål och sexuell underkastelse – i nämnd eller omvänd ordning (Bagerius 2009b:229).

Sjúrdur ger tað seinna og ikki tað fyrri. Tað eggjar hann at fara til hennara, tá hann frættir, at hon er bæði biðlavond (Bt ør. 50) og heitstór (Bt ør. 55).

Um motivið við teimum tvøru moykongunum verður sett í ein søguligan kontekst, høvdu tær valdsmiklu kvinnurnar, ið arvaðu trónuna, eina orsök at verja sín moydóm, av tí at tær við hjúnabandinum máttu lata sítt vald yvir til mannin. Fríggjarin, afturímóti, reis eitt stig longur upp í samfelagsligu stigskipanini (Ney 2006:74). Hesin søguligi kontekstur kann samanberast við myndburðin um, at Sjúrdur rendi fótin undir stólin hjá Brynhild. (Sí partin um myndburðir). Við at leggja hana undir seg, vann hann tignina frá henni.

Neyðtøka

Tað er ikki við mýkindum, Sjúrdur trínur inn í borgina til Brynhild. Fyrst klývur hann dyrnar, og síðan sprettir hann brynjuna av henni. Mátin, Sjúrdur vekur Brynhild, kann tulkast sum ein neyðtøka (Kress 1993:77). Senan er øgiliga ógvíslig, og svørðið er avgjørt ein fallisk mynd. Soleiðis verður tann sovandi⁵² valkyrjan til kvinnu (Kress 1993:77).

Men ber tað til at neyðtaka eina valkyrju ella ein moykong, kunnu vit spyrja? Her er aftur eitt glopp ella „hol“ í søguni, tí valkyrjur og moykongar eru eins sterkar ella sterkari enn menn. Svarið er: bara við at snýta. Motivið við neyðtøkuni er eisini at finna í *Nibelungenlied*, og har finna vit svarið.

Í *Nibelungenlied* hevur Siegfried (t.e. Sjúrdur) stolið eina hvørvíkápu frá einum dvørgi. Henda hvørvíkápan er so skikkað, at tann, sum fer í hana, verður ósjónligur og fær haraftrat styrki sum tólv mans. Brunhild (t.e. Brynhild) er sterk sum ein risi og er væl før fyri at halda monnum burtur. Ikki fyrr enn Siegfried fer í hvørvíkápuna, megnar hann við neyð og deyð at leggja hana undir seg og neyðtaka hana (Armour 1999:51). Hann snýtir.

Æruskemmingin í ánni

Ein tann týðningarmesta senan í *Brynhildartátt* er hendingin, tá Brynhild og Guðrun hittast í ánni. Tvær stoltar og sjálvvissar kvinnur, sum vilja hava sama mann. Líkt er til, at Brynhild og Guðrun eru vinkonur, við tað at tær baða saman. Guðrun er glað, meðan Brynhild er hørm (Bt ør. 143).

Æruskemmingin er í tveimum. Fyrst vísir Guðrun, at hon hevur hægri tign enn Brynhild, tí hon hevur tann besta mannin. Síðan ásannar Brynhild, at hon er ein fallin kvinna. Tá tær hittast, verður sagt um Guðruna, at hon „gjörði so mangt av fári“⁵³ (Bt ør. 144), t.e. hon ber seg býttisliga at, tá hon ikki vil vaska

52 Motivið við sovandi gentuni er kent úr øðrum bókmentum, eitt nú úr ævintýrinum um Tornarósu.

53 „Fár“ kann bæði merkja 1) øði, vreiði og 2) fávitska, fjákalótir. Í kvæðum merkir „fár“ vanligu sinnismunur, øði, vreiði (Poulsen et al. 1998:254). Men av tí at Guðrun er glað, tá tær hittast (Bt ør. 143), merkir „fár“ fjákalótir her.

sær í sama vatni sum Brynhild, men fer longur út í áнна.⁵⁴ Hetta ger hon fyrri at erpa sær, tí hon hefur so góðan mann:

145 Guðrun leyp á áнна út,
sum fossurin rann so snarur,
tí hon eigur Sjúrdða svein,
sum høvd yvir allar bar.
CCF 1 Aa ll: ør. 145

Kvinnan í miðöld hevði onga æru í sær sjálvari, æruna fekk hon óbeinleiðis frá manninum (Sørensen 1993:226). Av tí at Guðrun hefur fingið Sjúrdð, kann hon breggja sær, tí hon hefur betri mann og harvið hægri tign og størri æru enn Brynhild.

So langt fylgjast øll frábrigdini av *Brynhildartátti*, men umleið helvtin av frábrigdunum hava eitt lið í søguni, sum hin helvtin ikki hefur. Tað er viðmerkingin um tann spilta moydómin hjá Brynhild.

Níð

Tann størsta háðanin í ánni er, tá Guðrun eyðmýkir Brynhild við hennara spilta moydómi, og vit fáa henda orðadráttin millum tær báðar:

Guðrun sigur:

152 „Sjúrdur hefur tín moydóm spilt
og brotið Buðlins frama,
ríkum kongi givið í vold,
og nú havi eg tann sama.“

Brynhild svarar:

153 „Tú tørvt ikki, falssnóta,
brigða mær tað svá,
fyri títt orð skal Sjúrdur doygja,
um eg liva má.“
CCF 1 Aa ll: ør. 152 og 153

Hetta slagðið av æruskemming kallast níð á norrønum, og níð ákallar altíð hevnd (Sørensen 1993:200). Níð var eitt serligt slag av háðan, sum einans hevði til endamáls at raka æruna hjá einum menniskja (Sørensen 1993:182).

54 Í *Vølsungasøgu* er tað Brynhild, sum veður longur út í áнна, tí hon hefur Gunnar til mann, sum hon heldur hefur riðið um váðalogan (*Vølsungasøga* 2012:138).

Nid bestod af beskyldninger mod mænd for at være noget, som en mand ikke kunne være eller ikke kunne tillade sig at være, hvis han skulle beholde de andres respekt (Sørensen 1993:199).

Níð varð eisini brúkt móti kvinnum, men tað vóru ikki háðanir, sum ákærdu kvinnuna fyri ikki at vera kvinna. Heldur snúði tað seg um leysalevnað:

... i form af påstande om seksuelle ekscesser som utugt, incest eller nymfomani, beskyldninger, som indirekte ramte hendes ægtemand eller, hvis hun var ugift, mændene i hendes familie (Sørensen 1993:200).

Tað er júst hetta slagið av níði, Guðrun brúkar móti Brynhild. Tann æruskemda hevði einki annað val enn at svara aftur, um viðkomandi ikki fann seg í at vera eyðmýkt (Sørensen 1993:200).

Hevði trætán millum Guðruna og Brynhild einans snúð seg um, hvør hevði betri mann, soleiðis sum tvídrátturin fer fram í *Vølsungasøgu*, hevði ósemjan verið senna,⁵⁵ eins og Sørensen vísir á (Sørensen 1993:227), men við at nevna tann spiltá moydómin gerst trætán í *Brynhildartátti* álvarsamari og verður til níð. Brynhild, sum er nógv við barn, kann ikki liva við hesi eyðmýkingini, og fyri hana er eingin annar útvegur, enn at Sjúrdur má doyggja. Hevndin er so statt einasti móguleiki, Brynhild hevur, fyri at endurvinna sína æru.

Tað er ymiskt, hvussu nógv verður gjørt burtur úr moydóminum í teimum føroysku frábrigdunum. Frábrigdið hjá Hammershaimb (H) hevur henda partin við, meðan frábrigdið hjá Jóannesi í Króki (Ba) ikki nevnr nakað um moydóm. Ivaleyst hevur hetta samband við stættamunin millum teir. Hammershaimb var lærdur, og Jóannes í Króki var ólærdur. Í *Vølsungasøgu* verður einki nevnt í ánni um moydómin hjá Brynhild. Ikki fyrr enn seinni, tá Gunnar og Høgni samráðast um, hvørt teir skulu gera, sum Brynhild vil, og drepa Sjúrd, og hvørja grund teir so hava fyri at gera tað. Tá sigur Gunnar knappliga, at „tað var gildug banasøk, at Sjúrdur hevði tikið moydóm Brynhildar“ (*Vølsungasøga* 2012:149).

Eisini í *Nibelungenlied* er ein viðmerking um, at Siegfried hevur tikið moydómin hjá Brunhild. Har fer ósemjan millum Brunhild og Kriemhild (t.e. Guðrun) fram á veg í kirkju. Tá tær hittast framman fyri kirkjuna, sigur Brunhild, at hon hevur hægri tign og skal ganga inn fyrst. Kriemhild verður í øðini og sigur, at hon burdi tagt, tí hon hevur vanærað seg og sín kropp:

55 Senna er kent úr fleiri eddukvæðum og søgum. Endamálið við sennuni er at vanæra mótpartin, og hon virkar sum ein verbal byrjan til stríð millum partarnar (Sørensen 1993:202).

839 ⁵⁶ Dô sprach diu schoene Kriemhilt ʿkundestu noch geswîgen, du hâst geschendet selbe we möhte mannes kebse	(zornec was ir muot): daz wære dir guot. den dînen schoenen lîp: werden immer küniges wîp? Das Nibelungenlied 1972: ør. 839 ⁵⁷
--	---

Brigslíð um moydómin í *Brynhildartátti* og í *Nibelungenlied* líkist. Í hesum báðum kvæðunum verður moydómurinn gjörður til ein trupulleika. Guðrun brigslar Brynhild, at Sjúrdur hefur spilt hennara moydóm, og Kriemhild brigslar Brunhild, at hon er frilla (kebse) (ør. 839). Í *Völsungasögu* verður moydómurinn brúktur til at rættvísgera drápið, men verður ekki brúktur sum háðan móti Brynhild og ekki nevndur fyrr enn beint áðrenn drápið. Tískil er moydómurinn eitt motiv, sum verður brúkt í summum søgum og ikki í øðrum, og hefur stóran týðning í summum søgum og ikki í øðrum.

Moyggj og moydómur

Hvørki í teimum gomlu lógunum ella í íslendingasøgnum sæst nakað avgjørt krav um, at kvinnan skuldi vera moyggj, áðrenn hon giftist, og eingin dentur verður heldur lagdur á tað í íslendingasøgnum (Sørensen 1993:227). Men í seinmiðöld hendi ein broyting. Tá kirkjan fekk størri ávirkan á hjúnalagið, óðalsjørðin fekk politiskan týðning, og yvirstættin hevði tørv á at avmarka talið á arvingum, endaði tann unga kvinnan og hennara seksualitetur í miðdeplinum. Nú varð kravt, at hon livdi sum moyggj, til hon var blivin burturgift (Bagerius 2009a:121).

Broytingin sæst serliga í riddarasøgnum úr 14. og 15. øld. Tær vitna um ein øktan áhuga fyri moydóminum í yvirstættini, og týðilgur munur verður gjörður á atburðinum hjá kvinnum og monnum.

Om senmedeltidens samhällsomvandlingar innebar att aristokratiska män kunde röra sig mer fritt över könskartan och utveckla nya manliga identiteter, blev följden en annan för aristokratiska kvinnor. Deras liv kringgårdades alltmer av hårda krav på ärbarhet och kyskhet (Bagerius 2009a:121).

56 *Nibelungenlied* verður vanligi skrivað við einum cæsuri, einum stedgi við ljóðhvíld, í miðjuni, ið býtir regluna sundur í tvey.

57 Tá mælti hin vakra Krimhild / (hon var ill):
 „Hevði tú kunnað tagt, / tað hevði gagnað tær.
 Tú hevur vanærað / teg sjálva:
 Hvussu hevði frilla hjá ófrælsum manni / kunnað verið kona ein kong?“

Riddarasögur seta manndóm móti moydómi. Tað er moyggin, sum gevur tvørleikunum hjá riddaranum týdning, og ofta er hon lønin fyri, at hann sigrar á heidningum og berserkum. Tað er tørvur á henni, tá riddarin vil skapa eitt lívlangt samband við ein annan mann, tí sambandið millum riddarar verður ongantíð so sterkt, sum tá annar kann geva hinum eina ungmoy (Bagerius 2009a:121).⁵⁸

Í okkara mentan í dag hava vit lyndi at halda, at hinskyndleikin altíð hevur verið ráðandi, men so er ikki. Í greinini „Tá hinskynd mentan kom undan kavi“ (Tin 2018) kannar Louis-Georges Tin, hvussu hinskynd mentan tók seg upp og mentist í miðaldarbókmentum. Í hetjusøgunum vóru mannfólkavinaløg tað stóra evnið. Mannligur kærleiki hevði týdning í feudalsamfelagnum, og „vanligur kærleiki“ var kærleiki millum menn og tískil „samkyndur kærleiki“, hóast hann ikki altíð var kropsliga fullførdur. Í greinini verður orðið homososialitetur nýtt heldur enn samkyndleiki fyri at forða fyri misskiljingum (Tin 2018:182).

Frá 12. öld gjørdist høviskur kærleiki millum kvinnu og mann regluligt skaldsligt motiv millum ferðaskøld og trubadorar. Tann høviska kærleikmentanin tók seg upp í Suðurfraklandi og breiddi seg skjótt um alt Evropa (Tin 2018:192). Virðingin fyri kvinnunum øktist, teirra symbolska støða hækkaði, og tær vórðu fagnaðar, lovprisaðar og kurtiseraðar. Men henda symbolska virðisøkingin merkti kortini ikki, at tær vórðu javnsettari ella betur fyri materielt. Tvørturímóti, tí hóast tað kvinnuliga varð idealiserað og hálovað í 12. og 13. öld, so mentust eisini reglur fyri kvinnur, og eftirlitið við teimum øktist (Tin 2018:201).

Riddarasøgunar endurspeгла eitt sterkt patriarkalskt samfelag, har hjúnalagið er ein avtala millum menn, og ein moyggj tann finasta gávan, sum ein maður kann geva einum øðrum (Bagerius 2009a:152). Motivið við moydóminum er so statt seinmiðaldarligt, og tað vísir, at *Brynhildartáttur* hevur drøgt úr riddaramentanini í riddarasøgunum.

Hvøtjari

Brynhild broytist eftir hendingina í ánni. Hon skilir, at hon hevur mist alla sína

58 Vit siggja dømi um hetta í *Didrik av Berns saga*, tá Sjúrdur fer við Gunnari at fríggja til Brynhild, eftir at hann hevur gift seg við Guðruni. Tá Sjúrdur og Brynhild hittast aftur, er hon ikki blið og sigur, at hóast hon kundi valt millum allar menn, valdi hon hann. Sjúrdur svarar, at hann valdi sær Guðruna, tí hon er systir Gunnar: „Jeg tok hans søster heller enn deg, for du har ingen bror, og han og jeg har sverget at han skal være min bror og jeg hans“ (*Didrik av Berns saga* 227. partur). <https://www.norsesaga.no/didrik-av-bern-sagaen.html>

tign og missir hugin at liva. Hon verður til tann hevnandi hvötjara.⁵⁹ Hon eggjar Gunnari og Högna at drepa Sjúrd. Kvinnur, sum hvötja menn at hevna fyri seg, eru kendar í skaldskapi víða hvar, ikki minst í íslenskum fornbókmentum. Í germanskum og norrønum skaldskapi er Brynhild kend sum hvötjarin par excellence (Jochens 1996:162). Tað var vanligt millum germanskar ættarbólkar at hvötja, og upprunaliga vóru tað ikki einans kvinnur, sum tóku sær vald við at hvötja, menn kundu eisini hvötja, serliga um teir vóru ov gamlir at kríggjast. Kortini eru einans kvinnur, sum hvötja í norrønum bókmentum (Jochens 1996:171-172).

Att motivet blev så utbredt i den norrøna litteraturen, berodde sannolikt på en i samhället lika utbredd blodshämnsinstitution, som medförde att kvinnor tog en aktiv roll som hetserska, om männen inte var tillräckligt snabba i att utföra hämnden (Ney 2006:92).

Snorri Sturluson, sum verður mettur at hava skrivað ein stóran part av norrønu fornbókmentunum, brúkar hesa kvinnutypuna nógv. Hvötjarin var í eddukvæðum og eldri bókmentum, men í Snorra eygum sýnist sum hvötjarin var einasti leiklutur hjá kvinnum í heidnari tíð (Jochens 1994:386).

Motivið at hvötja hevur ofta verið tulkað sum tekin um, at kvinnurnar høvdu stórt vald og sterka støðu í íslenska miðaldarsamfelagnum. Men tað kann eisini siggjast sum tað mótsetta, tað vil siga eitt tekin um sosiala og mentanarliga kúgan. Tí einans gjøgnum menn kundu kvinnur luttaka á yvirflatanum í samfelagnum, og í søgum um stríð millum menn, kunnu kvinnur einans luttaka í søgugongdini við at hvötja menninar (Kress 1993:146).

Misogynar viðmerkingar

Nógvar niðrandi og misogynar viðmerkingar um kvinnur eru í *Brynhildartátti*, eitt nú:

yppist ráð av illari dáð,
so køld eru kvinnu tokk (!)⁶⁰
CCF I Aa ll: ør. 179

59 Eg kundi brúkt orðið „eggjari“, men eg haldi „hvötjari“ samsvarar betur við „whetter“, sum Jenny Jochens brúkar. Hon sigur, at enska orðið „whet“ er sama orð sum tað norrøna orðið „hvot“ (sum í *Guðrunarhvot*) (Jochens 1996:163). Whet merkir at brýna, eggja ella (gl.) hvötja. Í yvirførdum týðningi merkir hvötja ‘at gera stórri’ og ‘at hvesa hugin til okkurt’.

60 Eg hugsu, at orsökini til, at eitt rópitekn í klombrum er sett her (*Føroya kvæði* 1951-63:17), møguliga kann vera, at orðið „tokki“ er stýtt niður í „tokk“ í hesum ørindi. Einku rópitekn er í diplomatarisku útgávuni (Matras 1951-53:20, ør. 177), heldur ikki

T.e. at óndar gerðir taka seg upp, tí kvinnur eru kaldar og elska ikki veruliga.
Hetta uppáhaldið verður undirbyggt við heimild úr eini breiðari bók:

so er skrivað í breiðu bók,
at kaldur er kvinnu tokki.
CCF 1 Aa ll: ør. 234

Og til dømis hetta ørindið, ið gevur kvinnum skyldina av ósemju og stríði millum menn:

hevur so mangur latið lív,
helst av kvinnu veldi
CCF 1 Aa ll: ør. 243

Hugburðurin er, at menninir einans gera, sum kvinnurnar vilja. Teir eru frítiknir fyri ábyrgd av stríðnum og gera bara, sum teir verða bidnir (Jesch 1991:191).

Hetta er eitt dømi um, at kvinnur í summum kvæðum verða dømddar sum ein heild á etiskum stigi, meðan menn altíð verða lýstir sum einstaklingar ella í smáum bólkum (Marnersdóttir 2010:45). Hesi fyra ørindini úr *Brynhildartátt* lýsa út í æsir, at tað eru kvinnur, ið hava skyldina av, at menn verða dripnir:

165 Mangur hevur hóttur notið
fyri fagurt vív,
liðið er nú at evstu stund,
Sjúrður missir lív.

166 Mangur hevur hóttur notið
fyri tær fríðu moyar,
nú er liðið at síðstu stund,
Sjúrður hann skal doyggja.

167 Sjúrður var ein avrekskappi,
vá sítt svørð í droyra,
og honum voldu kvinnur deyð,
sum tit skulu fáa at hoyra.

á heimasíðuni *Snar.fo*, ið annars endurgevur *Føroya kvæði* orðarætt <https://snar.fo/foroyakvaedi/kappa/ccf-1-sjurdarkvaedini/brynhildartattur-ccf-1-ii/ccf-1a-ii/>

- 168 Sjúrdur varð av lívi tikin
frá tí gullinum reyða,
tað vóru moyar í forðum tíð,
sum völdu mannadeyða.
CCF 1 Aa ll: ør. 165-168

Hesi ørindi døma allar kvinnur sum ein bólk. Kvinnur hava svikið aðrar menn enn Sjúrd, soleiðis var í forðum, og soleiðis fer altíð at vera, tí soleiðis eru kvinnur sambært kvæðinum vanar at gera. Tey bæði ørindini 247 og 248 í *Brynhildartátt* siga tað sama: „kvinnur hava av lívi fingið / mangar sterkar menn“ og „mangar reystar dreingir“ (CCF 1 Aa ll: ør 247 og 248). Haraftrat verður endurtikið í tveimum ørindum, at tá kvinnur ikki fáa sín vilja, skipa tær soleiðis fyri, at menninir verða dripnir:

- 255 So gjørdu moyar í forðum tíð
innan rósinslund,
tá ið tær ikki sín vilja fingi,
völdu tær deyðastund.
- 256 So gjørdu moyar í forðum tíð,
sum frægir siga frá,
tá ið tær ikki sín vilja fingi,
løgdu tær deyðaráð.
CCF 1 Aa ll: ør. 255 og 256

Hugburðurin til kyn kemur ógvuliga týðiliga til sjóndar: Kvinnur eru ráðaríkar og óálítandi, meðan tað er undirskilt, at menn als onga ábyrgd hava av stríðnum, teir hava við aðrar menn. Fyri at undirbyggja upphaldið um, at allar kvinnur eru falskar, nevnir yrkjarin fimm kvinnur úr øðrum søgum, har menn eru deyðir, og gevur teimum skyldina:

- 249 Hósins dóttir Kjartan unti
við tann mentilin reyða,
tá ið hon ikki kundi hann fáa,
voldi hon hans deyða.
CCF 1 Aa ll: ør. 249

Ørindi 249 sipar til Guðruna Ósvívadóttur⁶¹ og Kjartan Ólavsson í *Kjartanstættum*

61 Í kvæðinum (ø. 249) stendur “Hósins dóttir“. Formantstruktururin í „Ósvívs-“ og

(CCF 23) og *Laksdølasøgu*. Sögan um Guðruna og Kjartan hefur sama motiv sum sögan um Brynhild og Sjúrd í *Völsungasögu*. Guðrun og Kjartan eru góð, men Guðrun verður lumpað at giftast við Bolla, besta vinmanni Kjartans. Eftir tað verður áhaldandi stríð og háðan millum ættirnar hjá Guðruni og Kjartani, til Guðrun eggjar brøðrum sínum og Bolla at drepa Kjartan.

Ingigerð í ør. 250 er úr *Torsteinskvæði* (CCF 99):

250 Hava tit hoyrt frá Ingigerð,
meg man minna enn,
hon legði niður á grønan vøll
tógva sterkar menn.

CCF 1 Aa ll: ør. 250

Ingigerð er dóttir kongin í Danmark og er biðlavond eins og Brynhild Buðladóttir. Hon setir seg upp ímóti pápa sínum, tí hon vil ikki giftast við Torsteini. Hon er ógvuliga sterk, og í einum bardaga drepur hon Magnus, beiggja Torstein, og berjir Torstein niður, so hann mundi doyð.

Ørindi 251 vísir til *Samsonskvæðið* (CCF 113), sum er um Samson og Dalilu⁶² úr *Gamla Testamenti* (Dómarabókin kap. 13–16):

251 Hava tit hoyrt frá Dalitu,
loynir ei mín tunga,
bráðliga hon av lívi fekk
tann sterka Samson unga.

CCF 1 Aa ll: ør. 251

Samson er ógvuliga sterkur, og styrkin situr í hárinum. Í kvæðinum er Samson giftur við Dalitu, men ein risi biðlar til hennara og gevur henni gávur, sum tøla hana. Hon svíkir Samson, letur hárið klippa av honum, so hann missir sína styrki og fer síðan til risan. Tá hárið á Samson er vaksið aftur, og styrkin harvið er afturkomin, hevnir Samson seg.

Ørindini 252 og 253 sipa til *Ragnarskvæðið* (CCF 2) og siga, at Ásla Sjúrdardóttir var atvoldin at Ragnars deyða, men tað er ein misskiljing:

„Hósins-“, er so líkur, at eg hugsí, hetta man vera dømi um skeiva ljóðfatan. T.v.s. at heimildarfólkið hefur lært seg kvæðið uttanat og hefur rætt og slætt hoyrt skeivt. (Sbr. vákn < vápn, har vápn er tað eldra orðið.)

62 Í kvæðinum er hon nevnd Dalita, og eg hugsí, at sama fyrbrigdi viðv. ljóðfatan sum í ør. 249 er galdandi her, nevnliga at formantstruktururin er so líkur, at ljóðfatanin er skeiv, so at Dalila verður til Dalita (Dalita < Dalila).

- 252 So gjörði Ásla Sjúrdardóttir
við hövdingin reyða,
svørji tann eið á mína trú,
hon völdi kong Regnars deyða.
- 253 Regnar kongur í Eysturlondum
menskur var hann av dreingjum,
Ásla völdi deyða hans,
hon duldi sitt navn so leingi.
CCF 1 Aa II: ør. 252 og 253

Tá danski sagnakongurinn Ragnar Loðbrók hitti Áslu, kallaði hon seg Kráku. Hon segði honum ikki sitt rætta navn, og at hon var dóttir Brynhild og Sjúrd, fyrr enn nógv seinni. Ragnar og Ásla voru góð. Áðrenn hann fór í víking í Onglandi, gav Ásla honum eina jarnskjúrtu, sum eingin egg beit á. Ragnar varð tikin og tveittur í ein ormagarð, men eingin ormur fekk bitið hann. Ikki fyrr enn varðhaldsmennirnir lótu hann úr skjúrtuni, varð hann bitin og doyði. So statt hevði Ásla einki við deyða Ragnars at gera, tvørturímóti.

Ørindi 254 vísir til Guðruna Júkadóttur í *Høgnatátti* (CCF 1 III):

- 254 So gjörði Guðrun Júkadóttir,
vil eg for ydur tína,
hon læt burtur av lívi taka
fýra brøður sínar.
CCF 1 Aa II: ør. 254

Guðrun lokkar brøðurnar til Húnalands, og sum hevnd fyri Sjúrd letur hon allar fýra drepa.

Hesi seks ørindini staðfesta enn einaferð, hvussu vandamiklar kvinnur eru, tá tær ikki fáa sín vilja. Tey døma allar kvinnur út frá gerðum hjá einstøkum kvinnum og eru dømi um meistararøddina í feroyskum kvæðum (Marnersdóttir 2010:35).

Øll hesi misogynu ørindini vátta mytuna um kvinnuna, sum Simone de Beauvoir skrivur um í bókini *Det andet køn*. Av tí at maðurin skilmarkar kvinnuna sum alt tað, hann *ikki* er, hevur kvinnan í eygunum á manninum leiklutin sum „hin“, og henda áskoðan gongur aftur í søgu, mentan og religión. Av tí sama verður mytan, sum maðurin hevur skapt um kvinnuna, full av mótsetningum og tvísemi (Beauvoir 1977:199). Kvinnan í mytologiskum tekstum er lýst ótøkilig og sjálmótsigandi:

Det er altid vanskeligt at beskrive en myte. Den er ikke let at indkredse og gribe, den rumsterer i den almindelige bevidsthed uden nogen sinde at vise sig for den som et fast objekt. Og netop denne myte er så svævende og selvmodsigende, at man i første omgang har svært ved at se enheden i den. Kvinden er Dalila og Judith, Aspasia og Lukretia, Pandora og Athene, hun er både Eva og Jomfru Maria. Hun er idol, tjenerinde, livets kilde og i ledtog med dunkle magter. Hun er tavs som den inderste sandhed, hun er træsk, snakkesalig og løgnagtig. Hun kan helbrede, men hun er også heks. Hun er mandens bytte, hans fordærv, alt det han ikke er, og som han begærer, den, der benægter ham og giver ham selve hans eksistensberettigelse (Beauvoir 1977:199).

Av tí at kvøðing og dansur hava havt so stóran mentanarligan týdning í Føroyum, hava kvæðini verið við til at breiða út og at varðveita ymsar siðir. Í sambandi við dans og dansispøl var vanligt, at tey eldru lærdu tey yngru og hildu eyga við, at alt fór fram á rættan hátt (Opielka 2011:312).

Tá ið tað snýr seg um forskriftir fyri kyn, vóru kvøðing og dansur partar av einum skapandi diskursi, ið sum frá leið endurtók hóskaði atburð (Marnersdóttir 2010:29). Orðingar um at kvinnur leggja upp svikaráð, ella at tær hótta menn og syrgja fyri, at teir verða dripnir, tá tær ikki fáa sín vilja, hava sitið eftir í huganum á bæði kvinnum og monnum í nógv ættarlið.

Øll frábrigdini av *Brynhildartátti* hava misogynar viðmerkingar um kvinnur, men als ikki í tann mun sum Aa-frábrigdið, ið J. H. Schrøter skrivaði upp í Suðuroy. Til dømis er tað einans Aa-frábrigdið, ið nevnir hesar fimm kvinnurnar úr øðrum søgum. Tað er ógjørligt at siga, um tey viðmerkjandi ørindini eru upprunalig ella ikki. Tey kunnu hava verið eitt frítt øki í kvæðinum, har skiparin ella heimildarfólkið kundi leggja tey aftrat ella leggja tey burturúr (Marnersdóttir 2010:33). Tað er kortini skjótt at hugsa, at ørindini um tær fimm kvinnurnar hava verið kvøðin í Suðuroy og ikki aðrastaðni.

Munur á, hvussu Brynhild og Guðrun verða lýstar

Mátin Brynhild er lýst og umrødd í *Brynhildartátti* er heilt øðrvísi, enn mátin Guðrun verður lýst og umrødd í *Høgnatátti* og *Øðrum Høgnatátti*. Tá Brynhild hevur frætt, at Sjúrdur og Guðrun eru par, stendur í kvæðinum, at „nú rann henni ónt í sinni“ (Bt ør. 139), og í næsta ørindi stendur, at „Brynhild gekk av Hildarheg, / tað hitt væna vív“ (Bt ør. 140). Tað verður sagt, at hon er ill, men kortini er hon von, sum er ein blíðkandi lýsing av henni. Á tann hátt verður vreiðin ikki so hørð, men blotnar í vakurleika hennara. Í *Høgnatátti* og *Øðrum Høgnatátti* verður ongantíð sagt, at Guðrun er fitt og vøkur, sum hon annars verður lýst í *Brynhildartátti*. Í hesum báðum kvæðunum verða einans vreiðin og óndskapurin lýst. Tá brøður hennara eru komnir til Húnalands, og hon tekur

ímóti teimum, stendur um Guðruna, at „ilt undir kinnar byggir“ (Ht ør. 51) og, at „illskan í henni breyt“ (Ht ør. 55). Her er eingin blíðkan ella umbering, hon er bara ill.

Tá Brynhild eggjar Høgna og Gunnari at drepa Sjúrd, situr hon í Hildarstóli og „spælir við gyltum knívi“ (Bt ør. 181). Knívurin endurspeglar ta innaru støðuna og sigur frá sinnismuni (Holzapfel 1980:49). Hon er óð. At spæla við knív ella svørð signalarar eina vandastøðu (Holzapfel 1980:84). Í kvæðum fanglast menn við svørð og kvinnur við knív.

Guðrun brúkar ikki vápn, hon brúkar vreiði og list. Teir menn, sum Høgna høggu niður og drepur um dagin, gandar Guðrun til lívs aftur um náttina. Í H-frábrigdinum av *Høgnatátti* verður Guðrun lýst sum úlvur ella dreki, tá hon kemur út um morgunin og sær, at Høgna framvegis er á lívi:

170 Guðrun kemur út árla morgun,
grimt var henni í huga,
heilan sær hon Høgna ríða,
ei hava svikini dugað.

171 Hon glør við eygum, glettir á tonn,
við kjaftinum mundi hon gapa,
gjarna hevði hon Høgna gloypt,
eingi kundu svikini bata.

CCF 1 H III: ør 170 og 171

Somu ørindi standa í Ba-frábrigdinum (ør. 57 og 58). Guðrun verður gjørd til eitt illmenni og lýst sum ein mannvargur. Hesi ørindi vísa hugburðin hjá yrkjaranum til kvinnur, ið taka ábyrgdina at hevna á seg. Tær eru ikki fólk, men dýr.

Í einum føri verður sinnisstøðan hjá báðum kvinnunum lýst á sama hátt. Tað er, tá Brynhild hevur biðið um, at Ásla verður sett út í ána, og tá Guðrun hevur syrgt fyri, at tríggir brøður eru deyðir. Tá stendur um tær báðar, at „nú ber hon kinn so reyðan“ (Bt ør. 164; Ht ør. 99). Tær eru uppøstar og reyðar í andlitinum. Hetta er einastu ferð, tær eru lýstar eins.

Sum heild verður Brynhild umrødd við greiðum, einföldum orðingum og misogynum viðmerkingum um kvinnur sum heild, meðan Guðrun verður umrødd við subtilum og fløktum orðingum sum „ilt er skap at eggja“ (Ht ør. 60), sum er skrásett sum orðatak í bókini *Fátt er betri* (Isholm 2009:84) og merkir, at eingin skal arga ein illsintan (Poulsen et al. 1998:1030). Myndamálið í *Høgnatátti* er yvirhøvur nógv sniðfundigari enn í *Brynhildartátti*.

Kvinnurættindastríðskvinna

Í fornnorrœnum bókmentum ýður í kvinnum, sum seta seg upp ímóti kúgan. Tær sterku kvinnurnar eru ikki frælsar, men tær eru sterkar, tí tær seta seg upp ímóti kúganini. Tað eydnast ikki, men mótmælini eru allastaðni í tekstinum (Kress 2002:91).

Brynhild Buðladóttir er eitt umboð fyri tær kvinnur, sum søguliga hava stríðst fyri kvinnurættindum. Hon er eitt dømi um eina treiska kvinnu, sum hóttir manssamfelagið, og í kvæðum og søgum eru týðilig tekin um, at eyðkenni hjá slíkum kvinnum verða yvirdrivin (Guðmundsdóttir 2016:66). Í eddukvæðinum *Guðrúnarkviðu 1* verður hon lýst sum dreki:

Stóð hon und stoð,
strengði hon elvi.
Brann Brynhildi,
Buðla dóttur
eldr ór augum,
eitri fnósti,
er hon sár um leit
á Sigurði.⁶³

Guðrúnarkviða 1 (ør. 27) (*Edda-dikt* 2016:42).

Brynhild Buðladóttir er bara ein av óteljandi kvinnum, sum á onkran hátt hava sett seg upp ímóti monnum. Tær geva okkum, sum nú liva, eina hugmynd av, at stríðið fyri kvinnurættindum hevur staðið í øldir. Men samstundis er hetta eitt dømi um, hvussu skaldið ella samtíðin sá Brynhild (Guðmundsdóttir 2016:65).

Lýsingin av Brynhild – samanumtikin

Samanumtikið verður Brynhild lýst fleirdimensjonal og kompleks. Hon hevur fleiri lyndiseyðkenni, sum standa í ósamsvari hvørt við annað, og hon broytist, sum kvæðið líður, uttan at tað ber til at siga nakað um tað frammanundan. Lýsingin av henni er tvítýdd. Hon útstrálar kvinnuligan vakurleika, men klæðir seg í mannlig herklæðir. Sum ung setir hon seg upp ímóti pápa sínum við ikki at vilja giftast, men sum kvinna gevur hon seg passivt undir mannin. Hon vísir dirvi og virkisfýsni, sum verða roknað sum mannligir eginleikar, tá hon leggur til rættis, hvussu tey kunnu lokka Sjúrd til hennara, samstundis sum hon biður um egnan bústað við váðaloga, har hon kann sleppa frá monnum. Og tá ágangurin

63 Í nýnorskari týðing: Ho stod ved stolpen / og samla seg kraft. / Det brann i / Budles dotter, / flamma or augo, / ho fnyste gift / då ho såg på sára / i Sigurds lik. *Guðrunarkviða 1* (*Edda-dikt* 2016:43).

frá pápanum verður ov stórir, sýnir hon siðbundnan kvinnuligan atburð og rýmir í tøg. Seinni, tá hon er svikin og vrakað, hefur hon leiklutin sum tann ræðuliga, hvøtjandi kvinnan, sum allir menn óttast.

Hendingarnar í *Brynhildartátti* verða lýstar úr einum mannligum, patriarkalskum sjónarhorni. At Brynhild er kúgað undir patriarkatinum liggur fjalt í symbolum, sum til dømis hárinum og váðaloganum, í kropsmálinum, við tað at hon fleiri ferðir reagerar við tøg og rýmir, og í grátinum og sorgini, hon upplivir, tá hon er svikin.

Menninir

Søgan um menninar melur um kvinnurnar. Vóru ongar kvinnur í søguni, var eingin søga. Av tí sama eru lýsingarnar av monnunum í flestum førum einfaldar og fábroyttar. Teir eru falsleysir, hava tað sama heiðurliga lyndið og góðar, vælmeinandi ætlanir við øllum, sum teir gera. Uttan Regin, men hann er dvørgur og ikki fólk.

Regin

Regin er ein dugnaligur, men óndur og óálítandi smiður; tað verður sagt fleiri ferðir í kvæðinum. Longu á valinum sigur tann deyðasærði Sigmundur við Hjördis, at „Regin er ein góður smiður, / fáum er hann dyggur“ (Rs ør. 23), og seinni sigur Hjördis tað sama við Sjúrd (Rs ør. 60). Í fyra ørindum verður sagt, at Regin er svikari (Rs ør. 104, 112, 126 og 128), haraftrat sæst tað á útsjónini, at Regin ikki er nakað gott fólk. Hetta er til dømis tað fyrsta, Nornagestur sigur við Sjúrd, tá teir hittast á vegnum á Glitrarheiði:

108 „Hoyr tú, reysti Sjúrdur,
siga skalt tú mær:
hvør er hasin vesæli maður,
í fylgi er við tær?“
CCF 1 Aa 1: ør. 108

Regin smiður er tað mótsetta av einum kappa. Hann er lítil, vesalligur og bangin. Tað verður víst við at samanbera skelvandi hondina á Regini við eitt liljubláð (Rs ør. 81), t.e. eitt blomstur, og eitt liljuvand (Rs ør. 82), t.e. eina kvinnu. Regin roynir fleiri ferðir at lumpa Sjúrd. Tað fyrsta svørðið, hann smíðar til Sjúrd, brotnar beinanveg, Sjúrdur roynir tað (Rs ør. 79), og hann biður Sjúrd einans grava tvær gravir til eitrið úr drekanum (Rs ør. 110-112), meðan Nornagestur biður hann grava fyra (Rs ør. 113-115), t.e. tað dupulta.

Tað stendur ongastaðni beinleiðis í *Regin smíði*, men úr eddukvæðinum *Reginsmáli* vita vit, at Regin er dvørgur (*Edda-dikt* 2015:270), og dvørgar hoyra til tann mytiska heiminn. Teir búgva vanligu undir jørð ella í hellum og eru tiltiknir góðir smíðir.⁶⁴ Teir eru ljósskjarir og arbeiða best í myrkri. Regin smíðar eitt nú svørðið hjá Sjúrdi um náttina, fyrst eina nátt (Rs ør. 73), síðan tretivu nætur (Rs ør. 88). Tíðarásetingin í kvæðum er vanligu ikki neyv, men oftast fara hendingarnar fram um dagin. Ein tann vanligasti stereotypuformulin er morgunformulin „árla var um morgunin“. Í kvæðum er vanligu fatanin, at morgunin er góð tíð, meðan kvöldið er ring tíð, og hendingar, sum eru fluttar til um kvöldið ella náttina, boða ikki frá góðum (Holzapfel 1980:74). So statt er nakað trøsligt og gandakent yvir svørðinum hjá Sjúrdi.

Sjúrdur kennir ikki Regin, áðrenn teir hittast. Mamma hansara sigur honum til dómis, hvar Regin býr (Rs ør. 58). Kortini sigur Regin við Sjúrd, fyrstu ferð hann kemur til hansara, at hann er sær so kær:

70 „Ver vælkominn, Sjúrdur,
tú ert mær so kær,
dvølst í ríkinum nakra tíð
og hesa nátt hjá mær!“
CCF 1 Aa I: ør. 70

Hví Regin er góður við Sjúrd er eitt „hol“ ella glopp í kvæðinum. Frágreiðingin finst í *Vølsungasøgu* (kap. 13), har Regin er fostri hjá Sjúrdi (*Vølsungasøga* 2012:85).

Sjúrdur finnur ikki einsamallur á Glitrarheiði, hann má hava Regin við at fylgja sær, og hóast allar tilsípingarnar til, at Regin er óalítandi, ætlar Sjúrdur at geva honum lönina, t.e. hjartað í drekanum. Ikki fyrr enn vípurar⁶⁵ í eikini siga honum, at hann skal sjálvur eta hjartað (Rs ør. 132), drepur hann Regin (Rs ør. 134-135).

Regin og drekin Frænir eru brøður (Sturluson 2012:147), teir eru mytiskir og umboða tær myrku kreftirnar í náttúruni. Regin hevur eina týðandi funktiún í søguni, tí tað er hann, ið smíðar svørðið og førir Sjúrd til skattin. Skatturin er eitt symbol fyri persónsmenning. Men Regin smíður er lýstur eindimensjonalur og er ein flatur persónur. Hann er mótsetningur til Sjúrd, og hann hvørki broytist ella

64 Dvørgar hava t.d. smíðað Mjøltnir, og í *Dvørgamoy II* stendur: „Sjúrdur gav so vont eitt høg, / frá man frættast víða, / ikki beit svørð á stáli stinna, / ið dvørgurin hevði smíðað“ (CCF 7 ør. 42).

65 Í Ba- og H-frábrigdunum stendur ávikavist „villir fuglar“ (Ba ør. 111) og „villini fuglar“ (H ør. 121).

mennist. Regin er óálítandi og svikafullur, og Sjúrdur er álítandi og heiðurligur. Tí hefur Sjúrdur sambært logikkinum í kvæðinum fullan rætt til at drepa Regin.

Buðli

Buðli er pápi Brynhild, eingin mamma er í søguni. Buðli umboðar patriarkatið og skal syrgja fyri, at dóttirin verður gift. Hann er framsiggin og kemur fleiri ferðir við viðmerkingum, sum sipa til framtíðina. Hann kennir til dæmis forløgini,⁶⁶ t.e. korini, hjá Sjúrdi:

107 „Ver vælkomín, Sjúrdur,
tú tørvt ei boðini senda,
fullvæl veit eg tín forløg út,
hvørt tær skal ganga til enda.[„]
CCF 1 Aa ll: ør. 107

Tá Brynhild saman við Høgna og Gunnari hefur ráðlagt, hvussu drápið skal skipast, kemur Buðli sum ketta upp úr høvdatrog og roynir at hjálpa Sjúrdi. Sum um hann veit, hvat fer at henda. Áðrenn menninir skulu ríða út, kemur Buðli at hugsa um hjálmin hjá Sjúrdi og sigur: „Fáið Sjúrða hjálmin tann, / ið hann skal undan drekka!“ (Bt ør. 195). Buðli tosar í fleirtali, men tað er Brynhild, ið svarar: „Hoyr tú tað, mín sæli faðir, / hann skal eftir liggja“ (Bt ør. 196). Brynhild vil ikki broyta ætlan, og hon ætlar sum skilst heldur ikki at minna Sjúrd á hjálmin, so Buðli fer at minna hana á, hvussu hon á sinni dró Sjúrd til sín. Buðli hefur onga samkenslu við dóttur síni. Hann hugsar bara um Sjúrd.

Funktióinin hjá Buðla í kvæðinum er at vera tann, sum heldur skil á, at alt viðvíkjandi monnunum fer rætt og rættvíst fram umframt at vísa á, hvussu svikafullar kvinnur eru. Við at hava at Brynhild fyri ikki at vilja minna Sjúrd á hjálmin, leggur Buðli dent á, at tað er ábyrgdin hjá kvinnum, at útgerðin hjá monnum er í lagi. Samstundis vísir hann á, at kvinnur ikki eru at líta á, eftirsum tær við vilja kunnu gera útgerðina í ólagi. Hann fer ikki sjálvur eftir hjálminum at geva Sjúrdi, og hann minnir heldur ikki sjálvur Sjúrd á hjálmin.

Eins og ein alfaðir hefur Buðli evni at síggja fram í tíð og tekur sær leiklutin sum verndari, næstan sum ein pápi, hjá Sjúrdi. Hann hefur samhuga við monnunum, serliga Sjúrdi, men ongan samhuga við dóttur síni, Brynhild.

66 Preben M. Sørensen allýsir forløg soleiðis: „Ordet *forløg* skal ikke nødvendigvis forstås som ‘skæbne’ i betydningen ‘overnaturlig kraft’. Det betyder ‘de vilkår, der er lagt for et menneske, dets bestemmelse’ „ (Sørensen 1993:265).

Høgni

Hóast Høgni týðiliga er tann ráðandi av Júkabrøðrunum, verður hann ongantíð umrøddur sum kongur, men allir fyra brøðurnir eru garpar (Ht ør. 47ff), t.e. reystmenn. Í Ba-frábrigdinum verður útsjónin á Høgna lýst: „Mjáur um miðju og herðabreiður, / so er hann Hegnir⁶⁷ reysti, / gyltan hjálm á høvdi á sær, / gjørdur av góðum treysti“ (CCF 1 Ba III: ør. 6).

Tá Guðrun og Artala bjóða brøðrunum til Húnalands, mælir mamma teirra, Grimhild, teimum staðiliga frá at fara. Hon sigur við Høgna: „Um tú fert á Húnaland, / ikki kemur tú aftur“ (Ht ør. 13). Men fyri Høgna hevur æran størri týðning, so hann svarar „Tó skal eg á Húnaland / sigur av kappum vinna“ (Ht ør. 14).

Í *Høgnatátti* er Høgni Júkason lýstur javnsett við Sjúrd í styrki, reystleika og dygdum. Høgni er kappi eins og Sjúrdur, og tað verður eitt nú víst við hansara dirvi og evnum til bardaga. Hóast tað ongantíð verður sagt, at Høgni biðlar til Brynhild, er hann ein av riddarunum í túninum hjá Buðla, og teir stytta sær um stundir við kappingum. Høgni kappast við ein mann, sum eitur Grímur, og kappævnini hjá báðum verða lýst við hyperblum:

- 45 Grímur og Høgnar Júkason
teir møttust á grønum vølli,
moyar hvukku í Hildarsali,
nú skelvir høga Buðlins høll.
CCF 1 Aa II: ør. 45

Høgnatáttur er allur um kappabrøgdini hjá Høgna. Tað verður víst við ymsum hendingum, eitt nú hvussu hann er á sjónum. Júkabrøðurnir sigla til Húnalands, og á vegnum gandar Guðrun ódnarveður eftir teimum, so „tað brakar í bord og bondum, / sundur gingu jarnárar / báðar í Høgna hondum“ (Ht ør. 41). Høgni letst ikki um vón, meðan Gunnar óttast.

Í veitsluni dámar Guðruni einki tað góða lagið millum menninar (Ht ør. 64), so hon fær sonin at sláa Høgna, so hann bløðir (Ht ør. 71). Høgni verður óður, drepur dreingin og kastar høvdið á hallargólvið beint framman fyri Artala (Ht ør 75), men Artala letst ikki um vón og sigur einki. Hetta er ein sera ágangandi framferð hjá bæði dreinginum sjálvum og Høgna, tí Høgni er mammubeiggi dreingin. Í riddarasøgum er sambandið millum mammubeiggja og systurson ein fastur táttur, til dømis tað tætta sambandið millum Karlamagnus og Rólant. Sambært Georges Duby væntaði mammubeiggin, at systursynirnir elskaðu seg meira enn pápa sín, og hann helt sjálvur, at hann elskaði teir meira enn

67 Høgni verður skrivaður Hegnir í Ba-frábrigdinum.

pápin (Tin 2018:209). Her brýtur *Høgnatáttur* týðiliga frá riddaramentanini í feudalsamfelagnum.

Tá Guðrun vil hava Artala at hevna sonin og drepa Høgna, ber hann seg undan við hesum orðum:

84 „Tað er einki eykarverk
 at ganga Høgna ímóti,
 hvar ið hann kemur í víggj at standa,
 har hevur hann høvur á spjóti.[„]
 CCF I Aa III: ør. 84

Hetta er eitt ferðaørindi, tí Tíðrikur Tatlarason sigur júst tað sama, tá hann ber seg undan at drepa Høgna (Ht ør. 143), og hetta er tað sama ørindið og somu orð, sum Høgni sigur við Brynhild í *Brynhildartátti*, tá hann ber seg undan at drepa Sjúrd. Bara nøvnini Høgni og Sjúrdur eru býtt um.

Høgni er heiðurligur og hevur góðan moral. Tá Guðrun vil hava brøðurnar at ganga á aldirshúðirnar, sigur hann, at tað vóru hann og Gunnar, ið drópu Sjúrd, og at Gíslar og Hjarnar skulu fara heimaftur (Ht ør. 89ff.) Guðrun velur kortini at hevna seg inn á allar brøðurnar. Hjarnar, Gíslar og Gunnar detta beinanveg, teir stíga á aldirshúðirnar, og doyggja (Ht ør. 96 og 98), meðan Høgni er kappi og verður standandi (Ht ør. 105).

Umframt at verða javnsettur við Sjúrd verður Høgni Júkason eisini javnsettur við pápa Sjúrd, Sigmund. Báðir verða dripnir við eitri (Ht ør. 155, Rs ør. 13), og hjá báðum fer eitrið í hjartað (Ht ør. 175, Rs ør. 17).⁶⁸ Slíkir kappar doyggja ikki ein vanligan deyða, tí eingi vápn vinna á teimum. Hetta motivið er vælcent í norðurlenskum skaldskapi, eitt nú doyr Ásatóru, tá Miðgarðsormurin í ragnarøkum goysir eitur á hann (Sturluson 2012:107). Áðrenn Høgni doyr, svevur hann saman við Helvík jalsdóttur, og hon verður við barn.

Hóast Høgni er í mongum vási og hevur ein stóran leiklut í *Høgnatátti*, er hann lýstur eindimensjonalur og flatur. Øll hansara lyndiseyðkenni peika í somu ætt. Hann er tann reinlynda, raska hetjan, sum stríðir móti óndskapinum hjá systri. Hann er ein superhetja, og hansara funktiún í *Sjúrdarkvæðunum* er at drepa Sjúrd og at vera mótsetningur til systur sína, Guðruna.

68 Somu motiv ganga aftur millum persónarnar. Til dømis sigur Høgni við Helvík, at pápi hansara tók svørðið úr einum fjalli (Ht ør. 167), og í *Vølsungasøgu* (kap. 3) stingur Óðin eitt svørð inn í ein viðarbul, sum eingin uttan Sigmundur, pápi Sjúrd, megnar at toga út (*Vølsungasøga* 2012:48). Tað er hetta svørðið, ið seinni verður til Gramm.

Gunnar

Hóast Gunnar Júkason er kongur og ein av biðlunum hjá Brynhild, hefur hann sera lítlan leiklut í *Sjúrdarkvæðunum*. Hann er als ikki kappi, sum beiggi hansara Høgni. Tá Guðrun hefur gandað ódnarveður eftir teimum, vísir Gunnar ómansligan atburð og bliknar av ótta:

- 10 So var veður á sjónum hart,
 tá ið Høgna stóð til stýri,
 Gunnar kongur í lyfting gongur,
 nú bliknaði drongur dýri.
 CCF 1 Aa III: ør. 10

Lyftingin er stýrimanspallurin afturi í skut á einum skipi, og tað er ikki Gunnar, men Høgna, ið stýrir. Tá teir koma til Húnalands, er tað ikki kongurin, Gunnar, ið stígur fyrst í land, men Høgna. Gunnar gongur við hansara høgna lið⁶⁹ (Ht ør. 46). Tað vísir, at Høgna er tann ráðandi og hefur hægri tign, sjálvt um Gunnar er kongur.

Hóast tað er lítið um hann, hefur Gunnar í roynd og veru størri leiklut í *Brynhildartátt* enn í *Høgnaátta*. Hann biðlar til Brynhild (Bt ør. 41), men hann roynir seg ikki í vápnaleiki við hinar biðlarnar, eins og Høgna ger (Bt ør. 45). Gunnar verður heldur ikki nevndur, tá Brynhild vil hava brøðurnar at drepa Sjúrd. Vit vita, at hann er har, tí persónsfornevni verða nevnd í fleirtali, og Brynhild tosar við boðshátt í fleirtali. Kortini eru teir felags um drápið: „Høgna hogg, og Gunnar hjo“ (Bt ør. 220ff), men Guðrun gevur Gunnari alla skyldina: „Hetta skal eg, Gunnar, hevna“ (Bt ør. 262).

Tá Sjúrdur er deyður, skundar Gunnar sær at vitja Brynhild. Hon liggur í songini sjúk av sorg, og hann situr á songarstokkinum (Bt ør. 234). Myndin er høvisk og vísir ein riddara ugga eina sorgarbundna kvinnu. Brynhild er deyð av sorg, áðrenn *Høgnaátta* byrjar. Tað kann vera orsøkin til, at Gunnar hefur so lítlan leiklut og doyr so tíðliga í kvæðinum. Gunnar er flatur og eindimensjonalur, hann hvørki broytist ella mennist. Hansara funktión í *Sjúrdarkvæðunum* er at biðla til Brynhild og drepa Sjúrd. Í mun til tær báðar superhetjurnar, Høgna og Sjúrd, er Gunnar tann hóvligi, hóviski kongurin.

Artala

Artala er maðurin, sum Guðrun verður gift við, eftir at Sjúrdur er dripin. Hann er ein skaldslig mynd av tí navnframa húnakonginum, Attila, ið doyði ár 453 (Marnersdóttir og Sigurðardóttir 2011:66).

69 Ein riddari hefur svørðið í høgna hond og skjöldurin í vinstru, um hann ikki er lámur. Við Høgna høgna lið er Gunnar til reiðar at verja Høgna.

Tá Høgni í veitsluni í Húnalandi hefur dripið son Guðrunar og Artala, og Guðrun hóttir við at rýma, um Artala ikki hevur sonin, svarar hann:

78 „Hoyr tú tað, mín veldiga søta,
lat nú tað so vera,
sjálvur er hann tín onkarbróðir,
eg kann honum einki gera.“
CCF 1 Aa III: ør. 78

Artala virðir tískil Høgna meira enn sonin og konu sína. Hetta er áhugavert og vísir til feudalar skipanir í miðöld. Í feudala samfelagnum var kærleiki millum mann og konu ikki hildin at hava stórvegis týdning, fyrr enn tann høviski kærleikin tók seg upp.⁷⁰ Hinskyndleiki var neyðugur, men kærleikin millum menn hevði nógv stórri týdning. Hesin kærleikin var homososialur og fevndi ikki altíð um samkyndan seksuellan kærleika. Tann homososiali kærleikin saman við feudalum virðum sum trúskapi og beinasemi var støðið undir landaskili (Tin 2018:183).

Í tí homososiala samfelagnum búðu menninir saman á borgini, meðan kvinnurnar búðu fyri seg og vórðu ikki roknaðar uppí ella hildnar at vekja kenslur av nøkrum slag. „Tað øvuta hevði verið undranarvert. Hvør hevði viljað fjeppast uppí í einum sosialt vanvirðum fólki?“ spyr Tin retoriskt (Tin 2018:190). Mannfólkadygdir (virtus) vóru høgt mettar, og tað homososiala samfelagið framdi støðuga kapping, sum eggjaði til størstu rivalisering og inniligasta skyldskap. Riddarar máttu hávirða hvønn annan. Bæði í kriggi og á borgini livdu teir saman, ótu saman, svóvu saman, ofta í somu song, „og hetta samanstúgvaða lívið stimbraði gessin“ (Tin 2018:190).

Mannfólkavinaløg vóru í senn privat og global og ikki í høvuðsheitum privat sum í tí individualistiska samfelagnum í dag. Vinaløginu kundu vera avtalar, sum bundu tveir menn saman sosialt, júst sum tá kvinnur vórðu lovaðar burtur (Tin 2018:190).

Alliansurnar til svágrarnar og vinalagið teirra millum hava tískil alstóran týdning, og Artala loypur ikki framav. Hann er heiðurligur og hevur ongan hug at hevna, so hann minnir Guðruna á, at Gíslar og Hjarnar einki høvdu við drápið á Sjúrd at gera:

80 „Hoyr tú, Guðrun søta mín,
tað vil eg ei trúgva,

70 Tann høviski kærleiksmentanin tók seg upp í suðurfronsku landspørtunum og breiddi seg í 12. öld um alt Frakland og restina av Evropa (Tin 2018:192).

at tú vilt nú tínum brøðrum
svik til handar snúgva.

- 81 Tá ið teir vógu hann Sjúrd sveis,
Guðrun søta mín,
tá vóru Gíslar og Jarnar børn
heima hjá móður sín.“

CCF 1 Aa III: ør. 80 og 81

Seinni biður Artala kortini Guðruna leggja ráð, hvussu teir kunnu taka lívið av Júkunganum. So statt gongur ikki long tíð, til tann mæti húnakongurin, Artala, gevur seg og letur konu sína leggja lúnskar ætlanir fyri seg. Artala hevur ikki ábyrgdina av, at menninir verða dripnir. Tað er Guðrun, ið leggur ráðini.

Hóast tað í *Høgnatátti* er Guðrun, ið syrgir fyri, at brøður hennara verða dripnir, hevur Høgni Høgnason seg inn á Artala og drepur hann í *Øðrum Høgnatátti*, meðan Guðrun livir víðari.

Funktióin hjá Artala í *Sjúrdarkvæðunum* er at veita baktjald og staðseting til bardagarnar hjá Høgna Júkasoni umframt at vera maður Guðruna. Artala er bara lýstur sum fittur og dámligur. Í H-frábrigðinum av *Høgnatátti* verður Artala lýstur sum ein fittur abbi, tá hann „klappar sær á knæ“ (CCF 1 H III: ør. 97) og biður Júkunganar seta seg hjá sær. Lýsingin av Artala vísir so týðiliga, hvussu stóra virðing yrkjarin hevur fyri monnum heldur enn kvinnum.

Høgni Høgnason

Høgni Høgnason verður lýstur við somu stereotypuformlum sum Sjúrdur, og hansara uppvøkstur í *Øðrum Høgnatátti* verður lýstur við somu ferðaørindum (AHt ør. 14 og 15) sum verða nýtt um Sjúrd í *Regin smiði* (Rs ør. 36 og 41).

Høgni Høgnason er ikki hetja, hann er heldur ikki í nøkrum bardaga. Hansara uppgáva í kvæðinum er at taka lívið av Artala og taka hansara ríkidømi. Hann er eindimensjonalur og flatur.

Sjúrdur

Í *Regin smiði* stendur um upphavið hjá Sjúrdi Sigmundarsoni, at pápi hansara, Sigmundur, var jalssonur (Rs ør. 2) og kongur (Rs ør. 34), og mamma hansara, Hjördis, var kongsdóttir (Rs ør. 98). Harumframt hevur Sjúrdur mytiskan uppruna, tí sambært *Vølsungasøgu* var abbi hansara, Vølsungur, langabbasonur Óðin. Sjúrdur er so statt tippabasonur⁷¹ sjálvan høvuðsgudin, Óðin. Sjúrdur

71 Bein ættarlínia í kallegg er henda: 1. Óðin – 2. Sigi – 3. Rerir – 4. Vølsungur – 5. Sigmundur – 6. Sjúrdur. Soleiðis er Sjúrdur sætta lið frá Óðini.

hefur dirvi, sjálvsálit og stóra trúgv á egnan mátt og megi. Hann er meginhetjan⁷² í hetjukvæðum, úrmælingur í vápnaleiki og ítróttum og skarar framúr í öllum lutum. Hann er foddur hetja og verður oftast lýstur við hyperblum sum í hesum isocolon-ørindunum í *Regin smíði*:

37 Hann vaks upp hjá síni móður,
tað er einki hól,
meiri vaks hann í ein mánað
enn onnur børn í tólv.

39 Hann vaks upp hjá síni móður,
miklan fekk hann alva,
styrknaði meiri í ein mánað
enn onnur børn í tólv.

40 Hann vaks upp hjá síni móður,
lukkan honum góð,
hann vann meira í ein mánað
enn onnur børn í tólv.

CCF 1 Aa 1: ør. 37, 39 og 40

Sjúrður veksur upp hjá mammu síni og fosturpápanum og mennist nógv skjótari enn onnur børn. Dagarnir ganga við at berjast, og tá ið hann er vorðin so reystur, at hann vinnur á kongshirðini, er hann til reiðar at fremja sínar triggjar lívsuppgávur. Fyrst tær báðar, ið pápin hefur álagt honum, og síðan at fáa sær konu. So skjótt hann hefur fingið svørðið, Gramm, og hestin, Grana, hevnir hann pápan og drepur Hundsins synir. Síðan fer hann á Glitrarheiði at drepa drekan.

Hvussu stórt reystmenni, Sjúrður er, kemur fram í bardaganum við drekan. Tað verður lýst við hyperblum og epanaørindi:

121 Vænt var tað høggið,
ið Sjúrður gav ta stund,
tá skalv bæði leyv og lund
og øll vørildins grund.

122 Tá skalv bæði leyv og lund
og øll vørildins grund,

72 Helga Kress brúkar íslenska orðið „aðalkarlhetta“ (Kress 1993:74).

Sjúrdur brá sín bitra brand,
hjó hann í fyra sundur.
CCF 1 Aa l: ør. 121 og 122

Sambært kvæðinum höggur Sjúrdur so hart, at jarðskjálvti fer um alla verðina, so øll heimsins fólk munnu hava merkt henda bardagan. Sum vaksin fær Sjúrdur viðurnevnið Fávnisbani⁷³ sum viðurkenning fyri drekadrápið.

Eitt ferðamotiv úr ævintýrum, sum gongur aftur í *Regin smiði*, er, at Sjúrdur – eins og drongurin í ævintýrum – av tilvild fær eini góð ráð. Á vegnum á Glitrarheiði hittir hann ein gamlan mann, Nornagest⁷⁴ (Rs ør. 107), sum gevur honum tey ráð at grava fyra gravir at verja seg móti eitrunum í drekanum heldur enn tær tvær, sum Regin hevur viðmælt. Í øllum kvæðum og søgum um Sjúrd og drekadrápið, fær Sjúrdur góð ráð frá drekanum, áðrenn drekin doyri. Í *Regin smiði* ræður Frænar⁷⁵ honum at drepa Regin smið, annars fer Regin at drepa Sjúrd (Rs ør. 128), og í eddukvæðinum *Fáfnismáli* (ør. 12) fær Sjúrdur virðismikla vitan um, hvussu ein kvinna kann verða hjálpt úr barsilsneyð. Somu ráð fær hann frá Sigurdrívu í *Sigrdrífumáli* (ør. 10).

Fleiri av eddukvæðunum, eitt nú tey bæði nevndu *Fáfnismál* og *Sigrdrífumál*, eru um, hvussu Sjúrdur verður vígdur inn í lívsins loyndarmál og kunnu lesast sum initiasjónstekstir (Vogt 2016:11). Drekin symboliserar kaos, við at drepa hann skapar Sjúrdur kosmos (Stefáansson 2009:78). Gullið, ið Sjúrdur tekur frá drekanum, symboliserar innari ríkidømi og eydnu, sum er kjarnin í persónsmenning (Stefáansson 2009:152).

Tann síðsta mandómsroyndin hjá Sjúrdi er at fáa sær konu, men fyrst má hann riða um váðalogan. Hvussu stórt bragd tað er, verður sagt við at lýsa aðrar menn royna seg og miseydnast. Nógvir biðlar standa framman fyri heyggin, tá Sjúrdur kemur, men „eingin tordi longur fram / enn váðalogan at siggja“ (Bt ør. 70). Heldur ikki ein maður, sum eitur Grímur, torir at riða yvirum, men vendir

73 Drekin kallast Frænar ella Frænur í flestum føroyskum kvæðum og Fávniir í eddukvæðum og *Vølsungasøgu*. D-frábrigdið nýtir Fávniir og somuleiðis Jóannes Patursson.

74 Nornagestur er ein mytiskur persónur í søgu Ólavs Tryggvasonar í *Flatoyarbók*. Sum nýfóðingur spáddi ein norna, at hann fór at doyggja, tá ljósið við vøggju hansara var niðurbrent. Ljósið varð beinanveg sløkt, og Nornagestur hevði tað við sær alt lívið. Nornagestur var vallari, hann ferðaðist víða og undirhelt við höruspæli og søgum um fornar hetjur, eitt nú Sjúrd Sigmundarson. Ikki fyrr enn hann var 300 ára gamal, tendraði hann ljósið og læt tað brenna niður, so hann doyði (Louis-Jensen 1999:299). Í Ba- og H-frábrigdunum av *Regin smiði* hittir Sjúrdur ikki Nornagest men Óðin. Í hesum báðum kvæðunum stendur kortini ikki navnið Óðin, men at tað er ein gamal maður við einum eyga, sum er eitt eyðkenni fyri Óðin (Ba ør. 87), (H ør. 94).

75 Ein frænarormur er ein skyggiandi bjartur ormur ella dreki (Poulsen et al. 1998:320).

hestinum frá váðalaganum, beint áðrenn hann skuldi leyfa í bálið (Bt ør. 72).
Har aðrir menn geva upp, vísir Sjúrdur sítt dirvi:

74 Eingin reið á Brynhilduheyg
 uttan Sjúrdur snari,
 gjögnum royk og váðaloga,
 hann og hestur hans Grani.
 CCF 1 Aa ll: ør. 74

Soleiðis verður víst, at Sjúrdur er betri enn aðrir menn. Harðskapurin, sum liggur í lýsingini, tá Sjúrdur brýtur inn til Brynhild, vísir týðiliga hansara yvirræði á henni. Franski sosiologurin og professarin, Pierre Bourdieu, skrifvar í bókini *Den maskuline dominans* (2007), at seksualiteturin er ein sosial konstruktión, har menninir m.a. vísa sín virilitet við at leggja kvinnuna undir seg:

Virilitetens manifestationer (legitime eller illegitime) befnder sig inden for en logik vedrørende helteåden, den ærefulde bedrift, der gør ære (Bourdieu 2007:29).

Hjá monnum er seksualiteturin ein kapping, har tað ræður um at vinna kvinnuna og reypa um tað fyri vinmonnunum (Bourdieu 2007:30). Við at ríða um váðalagan og leggja eina sjálvvissa kvinnu sum Brynhild undir seg, fremur Sjúrdur roysni og vinnur æru fram um aðrar menn.

Tað framgongur av kvæðinum, at tað hevur týdning fyri Brynhild at fáa vælsignils frá pápa sínum, men Sjúrdur er hástórvur og leggur einki í tað:

89 „Hoyr tú, Sjúrdur søti mín,
 ver nú ei so bráð,
 gakk tær heldur til mín faðir,
 tak av honum ráð!“

90 „Tú hevur so leingi, frúgv Brynhild,
 stundað heim til vár,
 eg fari ei til tín sæla faðir,
 taki ei av honum ráð.[,]
 CCF 1 Aa ll: ør. 89 og 90

Tey eru saman eina tíð,⁷⁶ og Brynhild verður við barn. Men hetjum líkt hevur

76 Sambært uppskriftini hjá Hammershaimb (H) vóru tey saman í sjei mánaðir (CCF 1 H ll: ør. 99).

Sjúrdur ongan frið á sær og stöðast ekki leingi í sama stað. Knappliga fer hann eitt ørindi, og hóast ávaringar um ekki at ríða niðarlaga við Júkagarðar, ger hann sum kunnugt júst tað, og har hittir hann Guðruna, sum verður kona hansara.

Tá Sjúrdur frættir, at Brynhild liggur í songini, tyngd av sorg, fer hann at vitja hana. Hon brigslar honum, at hann hevur svikið seg, og sigur:

159 „Tað hevur eingin hunskur⁷⁷ riddari
gjørt sum tú,
tú saknaði ekki fljóðið,
tú fyrstur lovaði trú.“

CCF 1 Aa ll: ør. 159

At vera riddari hevði ávísar skyldur við sær. Í eini franskari lærubók í riddaraskapi frá o.u. ár 1250 stendur m.a.:

En ridder må ikke samtykke i nogen uretfærdighed og ikke deltage i noget forræderi. Han skal ære og beskytte alle fruere og jomfruer, og han skal så vidt muligt høre messe hver dag og faste hver fredag (Dahlerup 1998, bd.2:18).

Sjúrdur hevur ikki aktað fleiri av boðunum í hesum broti og hevur so statt ein lítið riddaraligan atburð. Hann tekur heldur ikki ábyrgdina av, at Brynhild er við barn, og at hann hevur svikið hana, men svarar:

160 „Hoyr tú, mín hin veldiga søta,
kenn mær einki um,⁷⁸
vendur var mín hugurin
frá hesum ástum tínum.“

CCF 1 Aa ll: 160. ør.

Orðingin „kenn mær einki um“ í aðru reglu merkir, „tað er ikki mín skyld“.

77 Sjúrdur verður nevndur „hunskur“ (Bt ør. 159), og hann og Júkungarnir verða nevndir „húnakongar“ (Bt ør. 180 og ør. 204), men vanligu hevur Sjúrdur ikki verið taldur millum húnarnar. Fleiri granskarar halda, at nevningin „húnar“ sannlíkt hevur poetiskt grundarlag og ikki søguligt ella landafrøðiligt (Ødegård 2016:430). Sambært *Nibelungenlied* eru Júkungarnir (Nivlungarnir) germanar, ikki húnar. Men Artala (Etzel í *Nibelungenlied*) verður mettur at vera kendi húnakongurin Attila, ið doyði ár 453.

78 Orðingin „at kenna einhvørjum um“ merkir ‘at brigða’. „Tað er honum um at kenna“ merkir ‘tað er hansara skyld’ (Poulsen et al. 1998:577). Sama orðing er í hesum frábrigdunum av *Brynhildartátti*: H ør. 175, JP ør. 168 og í D ør. 193 stendur „kær mær einki um“. Hini frábrigdini hava ikki hesa orðingina.

Kvæðið lastar ekki Sjúrd, men gevur kvinnunum skyldina. At brúka motivið við óminnisdrykkinum sum umbering fyri ótrúskapin er ein máti at taka ábyrgdina frá Sjúrði. Hann hevur drukkið seg fullan og svikið Brynhild, ella sum Eyðun Andreassen orðar tað: „den magiske glemselsdrikken kan vi vel betragte som en enkelig unnskyldning for hans oppførsel“ (Andreassen 2018:145).

At hann seinni lovar at giftast við henni (Bt ør.191), er eitt afturvendandi mynstur í hansara atburði og kærleikssambondum, tí hann hevur hetta friðleysa hetjulyndið. *Vølsungasøga* útvegar kortini eina frágreiðing um júst henda atburð og sigur, at Sjúrdur seinni fór at minnst aftur á teir eiðir, hann og Brynhild høvdu svorið hvørjum øðrum, men valdi einki at siga (*Vølsungasøga* 2012:137). Tó á hesum staði í kvæðinum er drápið longu lagt til rættis, og Brynhild vil ikki hava hann longur. Sjúrdur er ov seinur, tað vendist ikki aftur.

Bæði *Brynhildartáttur* og *Vølsungasøga* gera Sjúrd til offur. Hann verður ongastaðni lastaður fyri gerðir sínar. Tað eru kvinnurnar, ið fremja lokabrøgd móti honum.

Sjúrdur verður dripin

Tann reysti kappin, Sjúrdur Sigmundarson, fær ein alt annað enn kappaligan deyða. Hann verður ikki dripin í bardaga við ein annan kappi ella risa, heldur ikki við eitri, men verður óheiðurliga stungin í bakið á eini veiðiferð í skóginum, meðan hann liggur fram eftir rommum og sløkkir tostan úr eini keldu. Tað kann undra, at henda lýsandi hetjan fær slíka lagnu, men verður hugt nærri at atburðinum hjá Sjúrði, sæst skjótt, at hann er bæði óansin og ber seg lítið heiðurliga at. Harafrat verður sagt í kvæðinum, at Sjúrdur fer at doygja ungur, tí Buðli sigur við hann, tá teir hittast: „Tú manst vera á aldri ungur, / lívið man tó tær tróta“⁷⁹ (Bt ør. 108).

Tað stendur ikki beinleiðis í kvæðinum, at menninir fara á veiðiferð, men einki verður heldur sagt um, at teir fara í bardaga, bara at „Út ríða teir Júkungar, / Sjúrdur var í ferð“ (Bt ør. 203). Kortini hava hinir menninir vápn við sær (Bt ør. 202), meðan bæði svørðið og hjálmurin hjá Sjúrði liggja á loftinum hjá Brynhild (Bt ør. 205 og 213). Hevði hann havt svørðið, hevði hann kunnað vart seg (Bt ør. 225 og 227). Sjúrdur tekur sær ikki av sínum útbúnaði, hevur ikki skil á síni útgerð og vísir tískil stórt óansni.

Hann er hugmóðigur, tá hann ikki vil fara til Buðla at biðja um Brynhild. Hann heldur ikki, at somu reglur galda fyri seg sum fyri onnur. Harafrat svíkir hann trúlovlisiseiðin, hann hevur givið Brynhild. Og júst eiðarbrot er álvarsligt svik, tað fær hann at vita frá bæði valkyrjuni Sigurdrívu (*Sigrdrífumál* ør. 24) og skjaldamoynni Brynhild (*Vølsungasøga* 2012:116). Men tann álvarsamasta

79 Orðingin „lívið man teg tróta“ merkir „tú verður ikki gamal“ (Poulsen et al. 1998:1266).

fylgjan av svikinum hjá Sjúrdi er, at Brynhild missir sína æru og tign. Tað verður sagt óbeinleiðis við myndamáli, at hann rendi fótin undir hennara stól, so hon ikki kundi ráða sjálv longur.

Sjálvt um Sjúrdur verður lýstur við ymiskum lyndiseyðkennum, peika øll í somu ætt. Hann hvørki broytist, lærir av sínum mistøkum ella mennist. Hann er lýstur eindimensjonalur og er og verður ein stereotypisk superhetja.

Persónlýsingarnar – samanumtiknar

Persóngreiningin vísir greitt, at tann,⁸⁰ sum hefur yrkt *Sjúrdarkvæðini*, heldur við monnunum og hefur mótvilja móti kvinnunum.

Menninir í *Sjúrdarkvæðunum* halda saman og stuðla hvørjum øðrum, meðan kvinnurnar standa einsamallar og handla sum einstaklingar. Kvinnurnar verða dømдар, men eingin av monnunum verður nakrantíð noyddur at standa til svars fyri gerðir sínar. Tá Sjúrdur hefur verið ótrúgvur, gevur Brynhild Guðruni skyldina og sigur, at hon „vilti“ hann við sínum kærleika (Bt ør. 149), og tá Brynhild brigslar Sjúrdi fyri ótrúskapin, svarar hann, at tað var ikki hansara skyld (Bt ør. 160).

Sjúrdur og Høgni kunnu sammetast við superhetjur í filmum, teknirøðum og telduspølum. Summar av hesum hetjum hava yvirnatúrliga megi, aðrar hava serstøk evni ella duga avbera væl at berjast. Allar hetjurnar hava høgan moral. Sjúrdur og Høgni eru óvanliga sterkir og duga serstakliga væl at berjast. Harumframt hava teir høgan moral viðvíkjandi feudalum virðum og virða vinmannamentanina. Teir broytast kanska ella vísa fleiri síður av sær sjálvum, men teir mennast ikki. Báðir eru eindimensjonalir og verða verandi reystir kappar. Teir eru eitt dømi um, at kyn í summum førum verður skipað við symbolskum vanum, eins og Connell vísir á (Connell 2005:72).

Bæði Brynhild og Guðrun eru hevndarfúsar, og báðar ofra síni børn. Brynhild letur Áslu seta út í áanna, men vit vita úr øðrum kvæðum,⁸¹ at hon verður bjargað og livir víðari í øðrum søgum sum Kráka, ið giftist við Ragnari Loðbrók. Guðrun drepur tveir synir; ein óbeinleiðis við at lokka hann at sláa Høgna, so Høgni drepur hann, hin drepur hon sjálv sum nýfóðing, tí hon heldur hann vera son Høgna og Helvíkar. Meðan *Brynhildartáttur* inniheldur nógva sorg og hevnd, innihalda *Høgnatáttur* og *Annar Høgnatáttur* nógva vreiði og hevnd.

Brynhild er ein samansettur persónleiki, men hóast hon verður lýst sum

80 Tað er helst ikki rætt at seta yrkjaran í eintal, tí óivað hava aðrir yrkjarar við tíðini lagt aftrat kvæðinum, so kvæðið samlað hefur fleiri yrkjarar.

81 Til dømis úr *Ragnarskvæði* (CCF 2).

bæði valkyrja og moykongur, er hon kortini nógv mest kvinna og ber sorg sum ein kvinna.

Sjúrdur er naivur. Honum tørvar Regin at fylgja sær á Glitrarheiði, men hóast hann fær fleiri ávaringar um, at Regin er óálítandi, letur hann Regin leggja sær ráð um gravirnar til eitrið. Mamma hansara sigur við hann, at „Regin hann er góður smiður, / men fáum er hann dyggur“ (Rs ør. 23 og 60), og tað fyrsta svørðið, Regin smíðar til Sjúrd, brotnar (Rs ør. 79). Bæði Nornagestur (Rs ør. 112) og Frænar (Rs ør. 128) ávara Sjúrd, men hann letst ikki um vón, fyrr enn vípurnar gera hann varan við sjálvur at eta hjartað. So statt skortar ikki við ávaringum, men Sjúrdur letst ikki at varnast tær.

Í *Sjúrdarkvæðunum* eru fleiri sterkar og virkisfúsar kvinnur, men tað eru menninir, ið hava valdið.

IV · PLOTTGREINING

Plottgreining í bókmentafróði byggir í stóran mun á greiningina hjá Aristoteles, sum hann skrifar í ritinum „Um skaldskaparlistina“ (um ár 335-323 fKr). Aristoteles skrifar í hövuðsheitum um tann grikska sorgarleikin, sum sambært honum skal vera mimesis, t.e. eftirfarandi og herma eftir veruleikanum. Sambært Aristoteles hefur plottið í söguni nógv stórri týðning enn persónarnir, tí plottið er „tragediens grundlag og ligesom sjæl, mens karaktererne kommer i anden række“ (Aristoteles 2004:66).

Plott kunnu vera einföld ella samansett. Tey einföldu plottini eru samhangandi og ein eind, men skiftið í söguni fer fram við ongari peripeti ella anagnorisis, meðan skiftið í samansettum plottum fer fram við anagnorisis ella peripeti ella báðum (Aristoteles 2004:71).

Hanus Kamban hefur eina nágreiniliga lýsing av hesum slagi av umskifti, peripeti og anagnorisis, í skaldskapi:

Ein søga kann hava eitt ella fleiri skiftir, men hefur bara eina peripeti. Hetta seinasta slagið av umskifti er ein avgerandi umbroyting í lagnuni, ofta frá eydnu til óeydnu ella øvugt. Tað hefur ofta við sær, at hövuðspersónurin er fyri eini sálarliga umbroytandi innanuppliving, sum fær lagnuna ella tilveruna at koma til sjóndar í nýggjum ljósi. Um hetta nýggja slag av medviti brúka vit ofta tað grikska orðið *anagnórisis*: endur-sannkenning (Kamban 2012:12).

Sambært Aristoteles eigur bygnaðurin í teirri vakrastu tragediuni at vera samansettur og kunna herma eftir nøkrum ræðuligum, sum vekir samkenslu (Aristoteles 2004:72).

Plottið í *Brynhildartátt* – einfalt ella samansett?

Um *Brynhildartáttur* verður greindur við einans teimum upplýsingunum, ið kvæðið útvegar, hefur *Brynhildartáttur* eitt einfalt plott, meðan *Völsungasøga* og *Nibelungenlied* hava samansett plott. Orsøkin til, at *Brynhildartáttur* hefur

eitt einfalt plott, er, at skiftið í sögugongdini inniheldur hvörki peripeti ella anagnorisis. Aristoteles sigur, at peripeti og anagnorisis eiga at:

opstå af selve strukturen i plottet, så at de følger af de forudgående begivenheder og fremgår enten med nødvendighed eller med sandsynlighed. Det gør nemlig en stor forskel, om noget sker på grund af hinanden eller blot efter hinanden (Aristoteles 2004:71).

Hendingarnar í *Brynhildartátti* fara fram eftir hvörja aðra heldur enn at stava frá hvörji aðrari. Tá Guðrun eyðmýkir Brynhild við at siga, at hon hefur spilt sín moydóm, er Brynhild full upp undir hendur og hefur higartil ekki verið greið yvir, at moydómurinn hefur havt nakran týdning. Heldur ekki vit lesarar hava havt nakran varhuga av, at moydómurinn kundi verið ein bági. Eingin tilvísing av nøkrum slag hefur verið til moydóm, áðrenn hetta ørindið (Bt ør. 152) í kvæðinum.

Men verður orsakasambandið til skiftið funnið í viðurskiftum uttan fyri kvæðið, soleiðis at tað samtíðarlíga galdandi moralska kodeksið, tá kvæðið varð niðurskrivað, verður tikið upp í plottið, hefur *Brynhildartáttur* eisini eitt samansett plott, tí Brynhild „er fyri eini sálarlíga umbroytandi innanuppliving, sum fær lagnuna ella tilveruna at koma til sjóndar í nýggjum ljósi“ (Kamban 2012:12). Brynhild skilir, at hon hefur gjørt eitt mistak, hamartia, og má bota fyri tað. Sambært Aristoteles eigur eitt gott plott at skapa ótta og samkenslu í fólki, og fólk fáa samkenslu, tá onkur, ið ekki hefur uppiborið tað, kemur í óføri (Aristoteles 2004:73). Atvoldin til, at Brynhild er komin sær í óføri, er hennara egn. Ikki tí hon hefur gjørt nakað ringt, men tí hon hefur gjørt eitt mistak við at hava kynsligt samband við Sjúrd.

Sum fyrr er nevnt, hava ikki øll frábrigdini av *Brynhildartátti* leysalevnað sum tema, og greiðar ábendingar eru um, at munurinn stavar frá lærdum og ólærdum uppskrivarum ella teirra umhvørvi. Í fyrru helvt av 19. øld var tann kirkjulígi kynsmoralurinn strangur, og sæð í hesum ljósi hefur moydómurinn týdning. Higartil hefur Brynhild verið óvitandi um, at moydómurinn kundi vera ein meinbogi. Hon hefur ikki verið før fyri at sæð avleiðingarnar av, at hon er við barn, men verður bráðlíga greið yvir, at hennara tign og umdømi eru lögð í oyði. Hetta er peripetiin í kvæðinum, tað avgerandi lagnuskiftið hjá Brynhild.

Plottið í *Vølsungasøgu*

Verður hugt at plottinum í *Vølsungasøgu*, er tað avgjørt samansett. Tá Brynhild og Guðrun hittast í ánni (*Vølsungasøga* 2012:138), er tað Brynhild, ið veður longri út í ánnu, tí hon er gift við Gunnari, og hann hefur hægri tign enn Sjúrdur, maður Guðruna, tí hann reið um váðalogan. Guðrun verður óð og avdúkar, at tað

var Sjúrdur, ið reið um váðalogan, ikki Gunnar. Sum prógv vísir hon Brynhild ringin, Andvaraneyt, sum Sjúrdur tók frá Brynhild, áðrenn hann fór frá henni.

Her koma bæði peripeti og anagnorisis fyri í senn. Brynhild kennir ringin aftur (anagnorisis) og skilir, at hon er svikin og lumpað at giftast við Gunnari (peripeti).

Plottið í *Nibelungenlied*

Í *Nibelungenlied* er plottið nakað tað sama sum í *Völsungasøgu*, hóast søgan er munandi grummari. Gunther, kongur í Burgund, vil hava Brunhild til konu, men Brunhild, sum er sterk sum ein risi, krevur, at maður hennara skal vinna á henni í trimum ítróttargreinum, spjótcasti, grótvarpi og longdarlopi. Tapir hann í bara einari ítróttargrein, missir hann høvdið (Armour 1999:27). Gunther megnar ikki ítróttin, so hann biður Siegfried hjálpa sær. Siegfried lovar at koma við honum, um hann afturfyri fær Kriemhild, systur Gunther til konu. Gunther játtar, og teir fara til Isengard, har Brunhild býr. Tá teir koma, sær Brunhild beinanveg, at nakað serligt er við Siegfried og bjóðar fyrst honum vælkomnum, men hann lýgur og sigur, at hann er vasalur, t.e. lensmaður, hjá Guntheri, og at hon eigur at heilsa Guntheri fyrst.

Siegfried eigur sum kunnugt hvørvikápuna, ið ger hann ósjónligan og gevur honum styrki sum tólv mans. Tá leikirnir byrja, er tað Siegfried í hvørvikápuni, sum vinnur ítróttarkappingarnar, men Brunhild heldur tað vera Gunther og lovar at giftast við honum.

Tá tey koma til Worms í Burgund, fær Siegfried Kriemhild sum lovað. Tá Brunhild sær manssystur sína, Kriemhild, saman við Siegfried, fer hon at gráta, tí hon heldur tað vera skomm, at Kriemhild giftist við einum lensmanni (Armour 1999:47).

Brúðarnáttina vil Brunhild einki hava við Gunther at gera, fyrr enn hann hevur sagt sær, hví hann hevur latið Kriemhild giftast við Siegfried. Hon bindur hann um hendur og føtur við einum belti og heingir hann upp á ein nagla. Har hongur hann og dinglar alla náttina. Um morgunin gremur Gunther seg fyri Siegfried, sum aftur lovar at hjálpa.

Næstu nátt fer Siegfried aftur í hvørvikápuna og inn í hjúnakamarið hjá Brunhild og Guntheri. Har berjist hann við Brunhild, og tað stendur nógv á. Hon er ræðulig, heldur Gunther. Um Siegfried drepur hana, ger tað ikki so nógv, heldur hann (Armour 1999:50). At enda fær Siegfried kortini lagt hana undir seg og neyðtikið hana. Áðrenn hann fer, tekur hann gullringin av fingri hennara og beltið, hon hevur um miðjuna (Armour 1999:52). Brunhild heldur, at Gunther hevur vunnið á sær og harvið prógvað, at hann er verður at vera maður hennara. Seinni gevur Siegfried Kriemhild ringin og beltið og sigur henni, hvaðani hann hevur lutirnar.

Brunhild heldur Kriemhild vera ið so erna av at vera gift við einum lensmanni. Hon biður Gunther bjóða teimum til Worms. Ein dag, tá drotningarnar báðar sita í høllini og hyggja at, meðan menninir stytta sær stundir við vápnaleiki, sigur Kriemhild, at hon hefur sera máttmiklan mann. Brunhild mutar ímóti og sigur, at Gunther er nógv máttmiklari, og at Siegfried er einki annað enn lensmaður hjá Guntheri. Soleiðis byrjar keglið og heldur á, til báðar eru ógvuliga firtnar. Kriemhild sigur, at hon fer at ganga fremst í kirkju og vísa øllum, at hon hefur hægri tign enn Brunhild. Brunhild biður Kriemhild prógva pástandin, og Kriemhild vísir henni ringin og beltið, sum Siegfried hevði tikið frá henni og givið sær. Brunhild fer at gráta, og Hagen, sum er lensmaður hjá Guntheri, fer sum tann fyrsti at vitja hana. Hann lovar henni, at Siegfried skal bóta fyri hetta (Armour 1999:65).⁸²

Í *Nibelungenlied* verður Brunhild svikin og lumpað fyra ferðir: 1) Siegfried sigur seg vera lensmann hjá Guntheri; 2) Siegfried vinnur ítróttakappingarnar fyri Gunther; 3) Siegfried berjist við hana í hjúnakamarinum og neyðtekur hana; og 4) Siegfried gevur Kriemhild ringin og beltið og fortelur henni, hvussu hann hefur fingið lutirnar.

Framman fyri kirkjuna upplivir Brunhild bæði peripeti: hon er lumpað at giftast við Guntheri, og anagnorisis: hon kennir sínar egnu lutir aftur.

Ringurin

Fleiri ørindi í *Brynhildartátt* snúgva seg um ringar, men tað er ógreitt, hvønn týðning ringarnir hava, og hvat endamálið er við teimum. Í Aa-frábrigdinum er ringamotivið eitt blint motiv og eitt dømi um fløkju, av tí at heimildarfólkið antin hefur misskilt ella gloymt samanhingin í søguni. Í Ba- og H-frábrigdunum er motivið við ringunum eitt kámt „hol“ ella glopp í søguni.

Tá ið Sjúrdur fer heimanífrá, hefur hann tólv gullringar umframt drotningarringin við sær (Bt ør. 57-58). Hvør drotningarringurin er, og hví hann eitur so, kemur ikki fram í kvæðinum, men eitt nú P. E. Müller heldur, at drotningarringurin er Andvaraneyt (Müller 1980:30), sum Loki noyddi frá dvørginum Andvara, og Andvari afturfyri legði eina banning á.⁸³ Hesin ringur er determinerandi og førir til deyða og undirgang hjá tí, ið eigur hann. Tað víðkar frásøgnina um ringin í

82 Sama sena stendur í ør. 173 í *Brynhildartátt*: Høgnar kemur av skógnum heim / við hvøssum slíðraspjóti: / „Hann skal harðan deyðan tola, / ið tær hefur gjørt ímóti“ (CCF 1 Aa ll: ør. 173).

83 Um Andvaraneyt og upprunan til gullið á Glitrarheiði kann lesast í „Skaldskaparmáli“ í *Eddu Snorra Sturlusonar* (2012:147ff). Hanus Kamban nevnr eisini hetta sambandið í fyrilestrinum „Tá ið gudarnir rýma“ (Kamban 2011).

kvæðinum, um lesarin kennir upprunan at drotningarringinum, tí tá skilst, hví tað gongst teimum, ið eiga hann, illa.

Í Aa-frábrigðinum er ringamotivið sum sagt blint, tí tað hefur onga ávirkan á søgugongdina og flytur einki í frásøgnini. Tá tey hittast á Hildarheygi, gevur Sjúrdur Brynhild allar ringarnar (Bt ør. 96-97), men áðrenn Sjúrdur fer frá henni, gevur Brynhild honum ein ring (Bt ør. 104). Tá Brynhild og Guðrun seinni hittast í ánni, spyr Guðrun Brynhild, hvør hefur givið henni ringin, hon ber (Bt ør. 147), og Brynhild svarar, at hon hefur fingið hann frá Sjúrði (Bt ør. 149). Brynhild hefur fingið trettan ringar frá Sjúrði, og her ber hon ein av teimum. Einki óvanligt er í tí. Hesin sekvensurin hefur lítlan annan týdning enn at staðfesta tað, vit longu vita, at Brynhild og Sjúrdur eru par. Tey hava givið hvør øðrum ringar, og symbolskt merkir ringurin m.a. at knýta kærleiksbond.

Hyggja vit í frábrigðini hjá Jóannesi í Króki (Ba) og Hammershaimb (H), verður hesin sekvensurin fortaldur øðrvísi enn í frábrigðinum hjá Schrøter (Aa). Í øllum trimum frábrigðunum gevur Sjúrdur Brynhild tólv gullringar umframt drotningarringin,⁸⁴ tá tey hittast. Í Ba-frábrigðinum fær Sjúrdur ongan ring við avstaðferðina, kortini hefur Guðrun fingið ein ring frá Sjúrði, sum hon vísir Brynhild í ánni (Ba ør. 148-149). Í H-frábrigðinum gevur Brynhild Sjúrði ein ring, áðrenn hann fer frá henni (H ør. 105), eins og í uppskriftini hjá Schrøter, og í ánni vísir Guðrun Brynhild ein ring, sum hon hefur fingið frá Sjúrði (H ør. 165). Tað stendur ikki beinleiðis, men hetta man vera sami ringur, sum Brynhild gav Sjúrði, áðrenn hann fór frá henni.

Bæði *Vølsungasøga* og *Nibelungenlied* hava ein sekvens við einum ringi, og tær søgurnar eru bæði greiðari og grimari enn *Brynhildartáttur*. Í *Vølsungasøgu* gevur Sjúrdur Brynhild ein gullring, tá tey hava svorðið hvør øðrum trúskap (*Vølsungasøga* 2012:123), og seinni, tá hann hefur riðið um váðalogan sum Gunnar, tekur hann ringin, sum nú er navngitin Andvaraneyt, frá henni og gevur henni ein annan (*Vølsungasøga* 2012:135). Seinni gevur hann Guðruni Andvaraneyt, tí tað er júst tann ringin, Guðrun vísir Brynhild í ánni (*Vølsungasøga* 2012:138). Í *Nibelungenlied* tekur Siegfried ein ring og eitt belti frá Brunhild (Armour 1999:52), sum hann seinni gevur Kriemhild. So statt er ringamotivið í *Vølsungasøgu* og í *Nibelungenlied* prógv um, at Sjúrdur hefur svikið Brynhild, meðan tað ikki hefur somu ávirkan í *Brynhildartátti*. Og hetta er avgerandi fyri, um plottið riggar. At Brynhild í Aa-frábrigðinum vísir Guðruni ein ring, sum hon hefur fingið frá Sjúrði, hefur einki at siga fyri plottið. Vit vita, at hon fekk trettan ringar. Hinvegin hefur tað alt at siga fyri plottið, at Guðrun vísir Brynhild ein ring, sum Brynhild hefur givið Sjúrði. Í *Vølsungasøgu* og í *Nibelungenlied* hongur ringurin uppi í tí stóra svikinum, sum verður framt móti Brynhild, og sum

84 (Aa ør. 96-97), (Ba ør. 91-93), (H ør. 95-97).

drívur plottið fram, men sum ikki er við í Aa-frábrigdinum av *Brynhildartátt* og einans kámt kemur undan í Ba- og H-frábrigdunum. Tískil er tað moydómurin, sum er avgerandi fyri lagnuskiftið og plottið í *Brynhildartátt*.

Sorgarleikur – Brynhild og Medeia

Samlað eru *Sjúrdarkvæðini* eitt epos eins og *Iliónskvæði*, *Odysseusarkvæði* og *Nibelungenlied*, og *Brynhildartáttur* einsamallur er ein sorgarleikur. Meðan tey griksku eposini fara fram í eini fjarari grikskari fortíð, og *Nibelungenlied* fer fram í Týsklandi eina öld fyri, tað er niðurskrivað, fara *Sjúrdarkvæðini* fram í eini fjarari fortíð, langt áðrenn Føroyar vórðu bygdar og als ikki á føroyskari jørð. Kortini eru *Sjúrdarkvæðini* so mikið serstøk, at tey eru at rokna sum serføroysk.

Sambært Aristoteles hava epos og tragedia somu staklutir, ið gera eina góða søgu, tí „hvad et epos råder over, det er der også i tragedien“ (Aristoteles 2004:65). Tann størsti munurin er, at eposini eru long og skrivað í ørindislagi⁸⁵ (Aristoteles 2004:89).

Sjúrdarkvæðini hava sum áður sagt evni og motiv úr felags evropeiskari søgu og mentan, ið kann førast aftur til fólkaferðingartíðina í 5. öld e.Kr., men tann evropeiski mentanararvurin kann førast enn longur aftur til forna Grikkaland í 5. öld f.Kr., tí líkskapur er millum *Brynhildartátt* og tragiska sjónleikin *Medeiu* eftir grikska høvundin Euripides, ið varð framfördur fyrstu ferð í 431 f.Kr. *Medeia* hevur eins og *Brynhildartáttur* kærleikstríhyrningin sum motiv.

Medeia, sum hevur hjálpt Jason at fáa fatur á tí gylta skinninum og er farin úr heimlandinum, Kolkis við Svartahavið, við honum til Grikkalands, finnur út av, at hann ætlar at giftast við kongsdóttirini í Korint. Hon hevur seg við at geva kongsdóttirini eitrad brúðarklæði í gávu, so hon doyir, og drepa báðar synirnar, hon eigur við Jason, áðrenn hon rýmir.

Innihaldið í sjónleikinum hjá Euripides byggir á gamlar mytur. Medeia dugir at ganda,⁸⁶ og hon er øðrvísi enn „tær vanligu, kúgaðu, fákunnigu og innistongdu konurnar í Athen ár 431 f.Kr.“ (Timmermann 1989:7). Medeia er fremmand, og á Euripidesar tíð var nógvastaðni bannað at giftast við avbygdarfólki (ibid.). Av tí sama er hjúnabandið ikki galdandi, og Medeia hevur eingi rættindi. Brynhild

85 *Iliónskvæði* og *Odysseusarkvæði* eru skrivað í hexametri, *Nibelungenlied* er skrivað í fýrregluörindum eins og *Sjúrdarkvæðini*.

86 Navnið Medeia hevur sama uppruna sum orðið medisín, tí læknakynstur og gandakynstur vóru sama kynstur í fornøldini (Tórgarð 1989:66).

er í somu stöðu, tí Sjúrdur biður ongantið um hana, og tey verða ongantið formliga gift.

Um Brynhild og Medeia verða samanbornar sæst skjótt, at teirra leiklutur í hvør sínari søgu hefur sama innihald og somu funktión: at hevna svikið. *Brynhildartáttur* verður vanligi lisiin sum ein tragisk kærleikssøga, men verður hann lisiin úr einum kvinnuligum sjónarhorni, er hann ein tragisk kvinnusøga eins og *Medeia*. Hann,⁸⁷ ið hefur yrkt *Brynhildartátt*, er ógvuliga sparin við ítøkiligum upplýsingum um tankar og áskoðanir hjá Brynhild. Hann letur hana vísa sína fatan við gráti og togn. Euripides, hinvegin, er ógvuliga bersøgin og víðgongdur, tá hann leggur sjónarmiðini hjá Medeiu fram, og tað er einki at taka seg aftur í, at hann heldur við Medeiu, tá hann letur hana siga: „Av øllum skapningum, sum fingi lív og skil, / er kvinnan tann, sum syndarligast fyri er“ (Euripides 1989:19, r. 229-230). Um mansins ræðisrætt og frælsi sigur hon: „Og leiðist manni við tey kor, sum heima býðst, / so kann hann bara fara út og hugna sær / í vinalagi, og sum honum líkar best. / Men konan hefur einans hann til troyst og skjól“ (ibid. r. 243-246). Menninir hava forrættindi fram um kvinnurnar og kunnu gera tað, sum teir hava hug til.

Báðar kvinnurnar velja sær sjálvar mann, og báðir menninir eru úr øðrum landi enn teirra. Sjúrdur kemur av Norðlondum (Bt ør. 84), og Jason kemur úr Jolkos, (t.e. eitt øki í Grikkalandi). Brynhild velur sær drekadreparan, ta víðagitnu og navnframu hetjuna, Sjúrd Sigmundarson, til mann. Medeia velur sær tann tiltikna grikska kongssonin, ævintýraran og hetjuna, Jason, til mann. Sjúrdur berjist og vinnur sjálvur á drekanum, meðan Medeia hjálpir Jason at fáa bilbukt við drekan. Hon gevur honum urtir, ið fáa drekan at sovna.

Báðir menninir svíkja tær fyri aðra kvinnu. Sambært „Tíðriks søgu“ velur Sjúrdur sær Guðruna til konu, tí hon hefur brøður. Á tann hátt fær hann svágrar og fosturbroður, ið kunnu vera í parti við honum, tá hann fer í stríð. Slíkar alliansur og mansvinaløg høvdu stóran týdning í tí feudala samfelagnum.

Jason er framsøkin og kann koma sær fram og fáa vald, um hann giftist við kongsdóttirini í Korint, so hann vísir Medeiu frá sær.

Men her ger hann sítt stóra mistak. Hon er jú ikki ein undirbrotlig griksk kona, ið ivaleyst hevði latið sær slíka viðferð lynda (...) Medeia er stolt og sjálvstøðug (...) Hon kann og vil ikki finna seg í, at Jason ætlar at svíkja seg, at hansara áhugamál skulu hava størri týdning enn hennara kærleiki (Timmermann 1989:7).

Brynhild er heldur ikki undirbrotlig, og hon letur sær heldur ikki slíka viðferð lynda. Báðar kvinnurnar vísa sína sorg við at gráta. Í *Brynhildartátti* fyllir gráturin

87 Ella teir, tí helst hava fleiri yrkt uppi.

lutfalsliga nógv í mun til onnur føroysk kvæði, og Medeia gremur seg og grætur áhaldandi í øllum leikinum.

Báðar drepa síni børn í hevnisøku. Medeia eitrar síni børn, meðan Brynhild gevur boð um at drukna dóttirina í ánni (Bt ør. 162). Dóttir Brynhild og Sjúrd, Ásla, doyr kortini ikki, hóast tað var ætlanin, tí hennara søga heldur fram í *Ragnarskvæði* (CCF 2) og í *Gests rímu* ella *Áslu rímu* (CCF 3). Men tað framgongur ikki av *Brynhildartátti*. At seta børn og gomul út merkti at lata tey doyggja.

Brynhild drepur ikki nýggju konu Sjúrd, men Medeia drepur nýggju konu Jasons. Sjúrdur verður dripin, meðan Jason má liva við sorgini um, at bæði synirnir og nýggja, unga konan eru dripin. Í so máta fær Sjúrdur eina mildari lagnu enn Jason.

Báðar kvinnurnar verða eyðmýktar av svikinum. Brynhild missir hugin at liva og doyr av sorg:

266 Brynhild sprakk av harmi,
Sjúrdur læt sitt lív,
tað man merkja meiningin,
at Brynhild hon var fríð [sic].
CCF 1 Aa ll: ør. 266

Medeia er ómetaliga sorgarbundin, hon gremur seg hart og rópar, at hon vil doyggja:

Vei! Vei!
Gævi himmallogi fór ígjøgnum høvur mítt.
Hvat virði hevur lív mítt longur.
Á! Gævi eg við deyða kundi verið loyst
frá lívi, mær stendst við.
(Euripides 1989:16, r. 143-147)

Medeia doyr ikki, men tekur til rýmingar.

Sum sæst, hava *Brynhildartáttur* og *Medeia* nógv felags drøg. Kortini er ein týðandi og avgjördur munur á sjónarhorninum og frásagnarháttinum í báðum søgunum: Brynhild verður lýstuttan frá av einum uttanveltaðum frásagnarfólki, meðan Medeia gremur seg og sigur sjálf frá síni sorg í longum monologum.

Kortini kunnu bæði Brynhild og Medeia teljast millum kvinnurættindastríðskvinnurnar, tí hvørgin teirra finnur seg í at verða sett til vikis fyri framsøkni hjá manningum. Harumframt vórðu báðar dømdar av samtíðini. Í summum eddukvæðum er Brynhild lýst sum eitt ódjór, og í *Brynhildartátti* sæst dømingin best á teimum misogynu viðmerkingunum frá frásagnarfólkinum. Á Euripidesar

dögum (5. öld f.Kr.) í Grikkalandi voru allir sjónleikarar menn, og teir spældu bara fyri monnum. Sjónleikurinn *Medeia* var ekki væl dæmdur, tá hann var framfærður fyrstu ferð, tí hævudsþersónurinn, *Medeia*, virkaði fremmand(ur) og hóttandi (Timmermann 1989:7). *Brynhildartáttur* er eitt vældæmt kvæði, ið javnan verður framfært í dansi.

Sorgarkvæði

Eftir tilburðin í ánni fer Brynhild grátandi heim í song. Svikin, einsamøll og forfjónað. Sorgin og tregin hjá Brynhild verða lýst í fleiri ørindum. Hon ber sorg, tá hon leggur drápið á Sjúrd til rættis (Bt ør. 186 og 196), og hon situr í Hildarstóli og grætur, meðan veitslan gongur upp á tað besta í høllini hjá Buðla. Mótsetningarnir millum ta sorgarbundnu kvinnuna og teir glaðu menninar verða vístir við teimum báðum orðunum „rómur“ og „tár“ í tveimum isocolon ørindum:

193 Tá var rómur í Buðlins høll,
sveinar ríða út,
Brynhild sat eftir í Hildarstóli,
feldi tár á dúk.

194 Tá var rómur í Buðlins høll,
sveinar drukku vín,
Brynhild eftir í Hildarstóli,
hon feldi tár á lín.
CCF 1 Aa ll: ør. 193 og 194

Brynhild luttekur ekki í veitsluni, men situr einsamøll og grætur. Tá menninir fara á veiðiferð, fer hon í Hildarsalin at hyggja at teimum, meðan teir ríða út av borgini. Hon er sorgarbundin, kennir þínu og stórgrætur:

206 Brynhild settist í gyltan stól
av so miklari þínu,
møðiliga feldi hon tárini
á báðar armar sínar.
CCF 1 Aa ll: ør. 206

Ikki allar uppskriftirnar av *Brynhildartátti* hava eins nógvan grát og tann hjá Schrøter. Í Aa-frábrigðinum eru sekstan ørindi um sorgina hjá Brynhild, meðan

tað í H-frábrigdinum eru helvtina so nógv, átta ørindi, og í Ba-frábrigdinum sjeý ørindi um sorgina. Aa-frábrigdið nevnir grát fimm ferðir, meðan Ba- og H-frábrigdini einans nevna grát eina ferð. Aa-frábrigdið nevnir tár fyra ferðir, H-frábrigdið tríggjar ferðir og Ba-frábrigdið nevnir tár eina ferð.

Munurin á huglagnum hjá teimum báðum savnarunum, J. H. Schrøter og V. U. Hammershaimb, sæst væl við at samanbera Aa- og H-frábrigdið, ið sum nevnt hevur hevd. Hammershaimb, ið sum kunnugt eisini byggir sítt frábrigdi á handritið hjá Schrøter og frábrigdið, sum Lyngbye gav út í bók í 1822, viðmerkir í sínum frábrigdi av *Brynhildartátt*, at Lyngbye nýtir orðið „grátandi“ (Ab ør. 153; Aa ør. 155), tá Brynhild fer heim eftir orðadráttin við Guðruna í ánni. Kortini velur Hammershaimb heldur at skriva „syrgjandi“ (H ør. 171) í sítt handrit, ið er eitt munandi tamari orð. Tað liggja størri máttir og fleiri kenslur í gráti enn í sorg, tí gráturin er ekspressivari og merkingarmiklari enn sorgin. Sum heild er H-frábrigdið spakari við kenslum enn Aa-frábrigdið.

Í Ba-frábrigdinum er ein sekvensur, sum ikki er í hinum báðum. Har stendur, at øll fólk í Júkagørðum komu at forvitnast og hyggja at hesi stóru sorg: „Hvørt eitt barn í Júkagørðum / reið at Brynhildu sjá, / tí hon hevði for Sjúrd hin unga / manga møðitár“ (CCF 1 Ba ll: ør. 159). Her verður sorgin sett í samband við skomm og slatur, við tað at fólk ferðast fyri at síggja Brynhild gráta. Hesir munir í frábrigdunum geva eina ábending um, at tað at gráta ella vísa sorg summastaðni var tað sama sum at gera sær fyri skommum.

Sum skilst er ikki vanligt at umrøða grát og sorg í føroyskum kvæðum, og hóast *Brynhildartáttur* í frábrigdinum hjá Schrøter inniheldur lutfalsliga nógvan grát í mun til hini frábrigdini, er lætt hjá lesaranum ikki at varnast hann, tí hann kámast lættliga burtur í vreiðini, hevndini og teimum misogynu viðmerkingunum, men fylgja vit sorgarslóðini dagar fram eitt heilt annað huglag í kvæðinum. Grátur er kropsmál, sum tekur við, tá orð ikki røkka. Hann sprettur av valdsloysi, vónbroti, vreiði og sorg hjá kvinnum, sum eru sviknar (Kress 1993:78).

Í íslenskum fornbókmentum er ein skaldskapargrein, ið verður nevnd „grátur“ ella „tregróf“.⁸⁸ Tað er tað slagið av hetjukvæðum, har ein kvinna sigur frá ringum upplivingum ella vanlagnu. Hesi kvæði eru um fylgjurnar av avreksverkunum hjá monnunum og eru í stóran mun harmljóð yvir falnar hetjur. *Oddrúnargrátr* og *Guðrunarhvøt* eru dømi um hesa skaldskapargrein (Kress 1993:77). Í eddukvæðunum er tað altíð kvinnur, sum gráta. Tað er ómansligt og kventlut at gráta. Tann minsti gruni um, at ein maður grætur, flokkast undir nið, sum í íslenskum fornbókmentum hevur álvarsamar avleiðingar við sær (Kress 1993:78).

Hóast *Brynhildartáttur* inniheldur nógvan grát og tískil minnir um tey íslensku

88 Eddukvæðið *Guðrunarhvøt* (ør. 21) nevnir seg tregróf (*Edda-dikt IV* 2016:378).

„tregrófini“, eru kortini týðandi munir. Í *Brynhildartátti* er eitt triðjapersons frásagnarfólk, ið lýsir Brynhild og hennara grát uttanífrá, meðan kvinnurnar í teimum íslensku kvæðunum eins og Medeia siga frá í fyrsta persóni og gráta og fortelja sjálvar um sína sorg innanífrá.

Brynhildartáttur er skrásettur sum kappkvæði í TSB, har kvæðini eru bólkað eftir evni. Í kappkvæðum eru styrki og førleiki til bardaga eitt høvuðsevni (Andreassen 2009:83), men als eingin bardagi er í *Brynhildartátti*. Eyðun Andreassen sigur, at *Brynhildartáttur* heldur átti at verið skrásettur sum riddarakvæði í TSB, tí kvæðið ber brá av høviska riddarastílinum (Andreassen 2018:145). Eg eri samd við Eyðun, at *Brynhildartáttur* als ikki er eitt kappkvæði, men nógv heldur er eitt riddarakvæði. Men eg haldi, at *Brynhildartáttur* eisini er eitt sorgarkvæði.

V · NIÐURSTØÐA

Sjúrdarkvæðini, okkara kendastu og mest virdu kvæði, eru ein evropeisk fornaldarsøga, sum er flutt yvir í føroyskt mentanarumhvørvi og hevur harvið fingið eyðkenni frá sínum nýggja, føroyska konteksti. *Sjúrdarkvæðini* eru áhugaverd í sambandi við kynjagransking, tí kvinnurnar fylla nógv og hava stórar og týðandi leiklutir í hesum kvæðum í mun til menninar. Men eins og vanligt er í kvæðum, eru *Sjúrdarkvæðini* sparin við upplýsingum um smálutir við persónunum, tí høvuðsendamálið er at fortelja eina góða søgu. Kortini koma hugburðir til kyn týðiliga til sjóndar í mátanum, persónarnir verða lýstir, og í viðmerkingum frá frásagnarfólkinum í kvæðinum, sum skilligt er ein maður: Kvinnur eru óálítandi og falskar, meðan menn eru álítandi og raskir.

Sjónarhornið í *Sjúrdarkvæðunum* er patriarkalskt, t.v.s. at menn hava forrættindi. Ungar kvinnur skulu giftast og fáa børn, meðan ungir menn skulu ríða út á ævintýraferð og gera roysni. Buðli og Grimhild umboða patriarkatið í hvør sínari familju, og bæði vilja hava datur sínar giftar. Meðan Guðrun gevur eftir, tá mamman nýtir harðskap og slær hana, ger Brynhild mótstøðu og noktar at giftast, til Buðli við patos manipulerar hana at velja sær ein mann.

Fimm kvinnur eru í *Sjúrdarkvæðunum*, og allar eru ella verða mammur í søguni. Meðan unnusturnar hjá Sjúrdi, Brynhild og Guðrun, drepa ella ætla at drepa síni børn, er Hjørdis, mamma Sjúrd, lýst sum tann góða supermaman, ið leggur alt til vikis fyri sonin.

Eftir at hava greinað persónarnar í *Sjúrdarkvæðunum* stendur greitt, at hóast teir flestu persónarnir eru lýstir sum tygur, innihalda fleiri av teimum meira enn eina síðu. Serliga høvuðspersónarnir Brynhild og Guðrun eru áhugaverdar, tí tær eru kompleksar. Brynhild er ein sjálvstøðug ung kvinna, sum ikki vil ganga undir teir patriarkalsku normarnar og giftast, samstundis sum hon verður lýst sum ein femme fatale, ið tølrir menn við sínum síða silkihári. Hon bæði lokkar og noktar. Hon klæðir seg í brynju og býr sum moykongur í egnari borg á Hildarheggi við einum vandamiklum vátaloga um borgina fyri at halda monnum burtur. Tað ertir menn at fáa hana aftur á beint í kvinnuleiklutin, tí neyðtekur aðalhetjan, Sjúrdur, hana og ger hana til kvinnu. Tað er eingin atfinning á hesum staði í kvæðinum

um, at Brynhild og Sjúrdur hava havt kynsligt samband áðrenn hjúnalag, ella at Brynhild er vorðin við barn við Áslu. Men í orðadráttinum millum Brynhild og Guðruna í ánni verður avdúkað, at hon er ein fallin kvinna, ið hevur latið Sjúrd spilt sín moydóm. Brynhild missir sína æru saman við moydóminum, og fyri at endurvinna sína tign hevur hon einki annað val enn at fáa lívið av Sjúrdi.

Brynhild verður lýst við mótsetningum í kvæðinum. Hon er bæði moykongur, valkyrja og kvinna, hon er virkin (aktiv) og óvirkin (passiv), og hon er treisk og viðeirilig. Hon er eitt umboð fyri tær kvinnur, sum í öldir hava stríðst fyri kvinnurættindum og soleiðis sett seg upp móti monnum. Í skaldskapi verða eginleikar hjá slíkum kvinnum ofta lýstir niðrandi, groteskt og gjørt ov nógv burturúr.

Brynhild, sum við misogynnum viðmerkingum frá frásagnarfólkunum verður so hart dømd í *Brynhildartátti*, hevur fleiri síður og er tað veruliga ofrið í kvæðinum. *Brynhildartáttur* er eitt sorgarkvæði javnt við tey íslensku „tregrófini“, ið sum tekstslag undir einum verða nevnd „grátur“.

Guðrun, ið luttekur í trimum av teimum fyra kvæðunum, verður alt meira vanskeplað, sum søgan gongur. Í *Brynhildartátti* er hon ein ung, elskulig kvinna við smáum silkibondum í hárinum, ið er lýst sum ein beinur mótsetningur til Brynhild. Men í *Høgnatátti* og *Øðrum Høgnatátti* verður hon alt meira til eina ónda gívu, ið gandar og ber seg at sum eitt ódjór, tá hon bítur barkan av sínum egna barni. Bæði Brynhild og Guðrun eru hevndarhugaðar, men meðan Brynhild missir hugin at liva og velur at doyggja, livir Guðrun fyri at hevna.

Grimhild er lýst sum gívu, og lagnutráðurin hjá Sjúrdi er snaraður um hana. Við at brúka tann predestinerandi episka formulin „úti stóð“ um fundin millum Grimhild og Sjúrd, knýtir yrkjarin Grimhild og Sjúrd at hvørjum øðrum, longu áðrenn Sjúrdur hittir Brynhild. Soleiðis fær Grimhild eina týðandi funktión tíðliga í kvæðinum, tí tað sambært formlinum er heilt vist, at Sjúrdur kemur aftur í Júkagarðar.

Tað er ikki so nógv at siga um menninar, annað enn at teir fremja roysni og eru øgiliga raskir. Allar hendingarnar snara rundan um kvinnurnar, og leiklutirnir hjá monnunum verða lagaðir at leiklutunum hjá kvinnunum. Var eingin kvinna, var eingin søga. Sjúrdur er tamur og máttlítil í *Brynhildartátti*, av tí at Brynhild hevur so stóran leiklut í hesum kvæði. Hann vísir ikki somu meg og virkismátt, sum tá hann drap drekan í *Regin smiði*. Men meðan Sjúrdur verður samanborin við aðrar kappar, verður Brynhild samanborin við kvinnur sum heild, ið hava svikið menn. Harafrat verður Brynhild samanborin við fimm navngivnar kvinnur úr øðrum kvæðum og søgum, har raskir menn doyggja, og kvinnurnar fáa skyldina.

Kvæðini eru partur av teirri munnligu mentanini, og tann munnligi skaldskapurin er soleiðis háttáður, at hann broytist við tíðini og teimum fólkunum,

ið framføra hann. Vit hava tíggu frábrigdi av *Sjúrdarkvæðunum*, og hóast tey øll siga somu søgu, verður søgan viðhvørt framborin á eitt sindur ymiskan hátt. Eitt nú eru eginleikar, ið kvinnur høvdu í eldri frábrigdum, fánaðir burtur í teimum yngru og nýggjaru frábrigdunum. Til dømis hevði Hjördis evni at lekja í Aa-frábrigdinum, men misti tey evnini í H-frábrigdinum, ið Hammershaimb ritstjórnaði. Og Grimhild, sum var djarvari enn nakar maður í Aa-frábrigdinum, tá hon tók í teymarnar á Grana, minkaði í styrki til at verða samanborin við aðrar kvinnur í ritstjórnaða frábrigdinum hjá Hammershaimb. Tað kann vera eitt tekin um, at Hammershaimb ikki hevur hildið tað verið hóskandi leiklutir hjá kvinnum at havt. Frábrigðið hjá Hammershaimb hevur hevd millum dansifólkið í Føroyum.

Kvøðing og dansur hava havt stóran mentanarligan týdning fyri fólkið í Føroyum heilt upp í 20. øld. Umframt at hava verið gott undirhald fyri bygdarfólkið, hava dansikvøldini savnað fólk úr øðrum bygdam at vitja. Soleiðis hava kvæðini verið við til at breiða út habitus fyri atburð hjá kvinnum og monnum í øllum bygdam í Føroyum. Tá sami hugburður til kvinnur og somu orð verða endurtikin, hvørja ferð dansað verður, hava kvæðini verið við til at staðfesta siðbundin eyðkenni av føroyskari uppfatan av kvinnum og monnum.

FYLGISKJØL

1 Bygnaðurin í *Brynhildartátti*

Sundurbýtið í aktir og senur er gjørt eftir Aa-frábrigdinum, sum var niðurskrivað í 1818. Kvæðið er býtt upp í sjeý aktir við ymiskari nøgd av senum.

Ein akt er ein størri partur, sum snýr seg um sama evni og fevnir um fleiri senur, meðan ein sena fer fram á sama staði í sama tíðarbili.

CCF 1 Aa II (J. H. Schrøter, 1818)

1. AKT

Brynhild

(ø. 1) Skiparaøringi

- 1) (ø. 2-6) Inngangur. Brynhild Buðladóttir verður lýst
- 2) (ø. 7-30) Buðli vil hava Brynhild at giftast, men hon er biðlavond
- 3) (ø. 31-34) Borgin á Hildarheygi verður bygd
- 4) (ø. 35) Valkyrjuøringið
- 5) (ø. 35-37) Húnakongar og Júkagarpar stríðast í Húnalandi
- 6) (ø. 38-40) Biðlar tyrpast við borgina hjá Buðla
- 7) (ø. 41-44) Buðli vil hava Brynhild at giftast við Gunnari
- 8) (ø. 45-46) Grímur og Høgni berjast
- 9) (ø. 47-49) Brynhild lovar at giftast við honum, ið ríður um váðalogan, og dregur Sjúrd at sær

2. AKT

Sjúrdur

- 1) (ø. 50-58) Sjúrdur frættir um Brynhild og fer heimanífrá
- 2) (ø. 59-60) Viðmerking um Grana
- 3) (ø. 61-69) Sjúrdur hittir Grimhild fyrstu ferð
- 4) (ø. 70-73) Biðlar framman fyri váðalogan

3. AKT

Brynhild og Sjúrdur á Hildarheygi

- 1) (ø. 74-78) Sjúrdur ríður um váðalogan

- 2) (ø. 79-97) Sjúrdur neyðtekur Brynhild, tey eru saman eina tíð
- 3) (ø. 98) Guðrun dregur Sjúrd at sær
- 4) (ø. 99-104) Sjúrdur fer ørindi, Brynhild ávarar hann um ikki at ríða niðarlaga við Júkagarðar
- 5) (ø. 105-113) Buðli ávarar hann um ikki at ríða niðarlaga við Júkagarðar

4. AKT

Sjúrdur í Júkagørðum

- 1) (ø. 114-117) Grimhild gandar eina hvørvisjón av einum dreka, Sjúrdur villist oman í Júkagarðar
- 2) (ø. 118-123) Sjúrdur hittir Grimhild aðru ferð
- 3) (ø. 124-130) Guðrun vil ikki hava Sjúrd, Grimhild slær hana
- 4) (ø. 131-138) Guðrun gevur Sjúrdi óminnisdrykk, hann vil hava Guðruna

5. AKT

Brynhild verður eyðmýkt

- 1) (ø. 139-142) Brynhild frættir um Sjúrd og Guðruna og verður óð og kedd
- 2) (ø. 143-154) Guðrun eyðmýkir Brynhild í ánni
- 3) (ø. 155-157) Brynhild fer grátandi heim í song. Gunnar kemur at vitja
- 4) (ø. 158-160) Sjúrdur kemur og umber svikið. Hann hevur onga skyld
- 5) (ø. 161-164) Ásla Sjúrdardóttir verður fødd og sett út

6. AKT

Brynhild eggjar til drápið

- 1) (ø. 165-169) Viðmerkingar um, at kvinnur drepa menn
- 2) (ø. 170-172) Brynhild er óð og fær hvørki sitið ella tosað
- 3) (ø. 173-179) Brynhild eggjar Høgna at drepa Sjúrd, hann ber seg undan
- 4) (ø. 180-184) Brynhild eggjar Høgna og Gunnari at drepa Sjúrd, teir bera seg undan
- 5) (ø. 185-187) Brynhild leggur ætlanir fyri drápið
- 6) (ø. 188-192) Sjúrdur vil festa Brynhild, men hon vil ikki hava hann
- 7) (ø. 193-194) Menninir eru glaðir, Brynhild grætur
- 8) (ø. 195-201) Buðli hevur at Brynhild fyri at eggja til drápið
- 9) (ø. 202-209) Brynhild hyggur, meðan menninir ríða í skógin, hon grætur

7. AKT

Drápið

- 1) (ør. 210-228) Sjúrdur verður dripin
- 2) (ør. 229-231) Brynhild frættir, at Sjúrdur er dripin, og svímar
- 3) (ør. 232-235) Brynhild fer grátandi í song. Gunnar kemur at vitja
- 4) (ør. 236-241) Grani vil ikki ganga uttan Sjúrd
- 5) (ør. 242-246) Líkið borið til Brynhild, hon biður teir bera Guðruni. Brynhild doyir
- 6) (ør. 247-256) Viðmerkingar um ymiskar kvinnur, sum hava dripið menn (Meistararøddin)
- 7) (ør. 257-265) Líkið borið til Guðruna. Guðrun lovar hevnd
- 8) (ør. 266-267) Samanumtøka: Brynhild er deyð, Guðrun fær ríkan arv
- 9) (ør. 268-270) Guðrun verður yvirtalað at giftast við Artala (ør. 271) Skiparaørindi

2 Yvirlit yvir *Sjúrdarkvæði*

Yvirlitið yvir *Sjúrdarkvæði* er skrásett sambært yvirlitinum hjá V. U. Hammershaimb í *Færøiske Kvæder 1* (1969/1851). Hammershaimb ger upp, hvørji kvæði, hann heldur, hoyra til *Sjúrdarkvæðini*.⁸⁹

Yvirlitið hjá Hammershaimb er borið saman við útgávuna hjá Lyngbye (1980/1822). Sum sæst, hevur Lyngbye øll *Sjúrdarkvæðini* við uttan tær fyrstu fyra *Dvørgamoyggjarnar* og *Ragnarlykkju*.

TSB⁹⁰ skrásetingarnar um mál og kvæðaslag eru sambært Marionnu Debes Dahl í *Risum, riddarum og føgrum fljóðum* (2015).

89 Tað finnast onnur kvæði, har Sjúrdur Sigmundarson er ein av persónunum, sum ikki verða roknað sum partur av *Sjúrdarkvæðunum*:

CCF 174 Tíðrikskappar (K)

CCF 34 Angankári (K)

CCF 91 Risin á Blálandi (K)

CCF 63 Heljars kvæði (K)

Harumframt eru kvæði, har ein av persónunum eitur Sjúrdur, men ikki Sjúrdur Sigmundarson:

CCF 88 Sjúrdur konungsson (K)

CCF 36 Ásmundur Aðalsson (K)

CCF 61 Hákun av Danaríki (K)

90 TSB stendur fyri *The Types of the Scandinavian Medieval Ballad* (1978)

CCF nr.	Heiti	TSB		Útgáður	
		Mál ⁹¹	Slag ⁹²	Lyngbye 1822	Hammers- haimb 1851
CCF 1 I	Regin smiður	F	K	X ⁹³	X
CCF 1 II	Brynhildartáttur	F	K	X	X
CCF 1 III	Høgnatáttur	F	K	X	X
CCF 1 IV	Aldrias / Annar Høgnatáttur	F	K	X	
CCF 2	Ragnarskvæði	FDN	K	X	X
CCF 3	Gests ríma / Áslu ríma	F	R	X	X
CCF 4	Nornagests ríma	F	K	X	X
CCF 5	Ísmal fræga kempa	F	K	X	X
CCF 6	Dvørgamoy I Sjúrður og dvørgamoy	F	K		X
CCF 7	Dvørgamoy II Dvørgamoyggjin fagra	F	K		X
CCF 8	Dvørgamoy III Ása dvørgamoy	F	K		X
CCF 8 D	Dvørgamoy IV	F	K		X
CCF 9	Dvørgamoy V Kvørfinnstáttur	F	K	X	X
CCF 10	Risin í Hólmgørðum / Dysjadólgur	F	K	X	X
CCF 11	Risin av Leittrabergi	F	K	X	X
CCF 12	Ragnarlykkja / Viljorms kvæði	F N / F	K		X

91 Mál: Kvæðið finst á hesum málum: F = føroyskum, D = donskum og N = norskum

92 Slag: K = kappakvæði; R = riddarakvæði í TSB

93 X visir, um kvæðið er við í ávísu útgávuni

BÓKMENTALISTI

- Aa** – frábrigdið av *Sjúrdarkvæðunum*, ið J. H. Schrøter skrivaði niður í 1818. *Føroya kvæði. Corpus Carminum Færoensium*. 1951-63. A Sv. Grundtvig et J. Bloch Comparatum. Band I. Ritstj. N. Djurhuus og Chr. Matras. Ejnar Munksgaard, Kopenhagen
- Ab** – frábrigdið av *Sjúrdarkvæðunum*, ið Lyngbye gav út í *Færøiske Qvæder om Sigurd Fofnersbane og hans Æt* í 1822. Í 1980 útgivið sum ljósmyndað offset-endurprent. Emil Thomsen, Tórshavn
- AHt** – *Annar Høgnatáttur* (CCF 1 Aa IV). *Føroya kvæði. Corpus Carminum Færoensium*. 1951-63. A Sv. Grundtvig et J. Bloch Comparatum. Band I. Ritstj. N. Djurhuus og Chr. Matras. Ejnar Munksgaard, Kopenhagen
- Andreassen**, Eyðun. 2005. „Jesus á Glitrarheiði“. *Fólkaleikur. Heiðursrit til Jóan Paula Joensen*. Ritstj. Andras Mortensen. Føroya Fróðskaparfelag, Tórshavn
- Andreassen**, Eyðun. 2009. „kvæði“. *Hugtøk í bókmentafrøði*. Ritstj. Turið Sigurðardóttir. Ungu Føroyar, Tórshavn
- Andreassen**, Eyðun. 2018. „Sjúrdar kvæði – muntlige middelalderballader eller romantisk diktning fra 1800-tallet“. *Ballads – New Approaches. Kvæði – nýggj sjónarmið*. Ritstj. Malan Marnersdóttir, Eyðun Andreassen, Sanna A. Dahl, Tina K. Jacobsen og Erling Isholm. H. N. Jacobsens bókahandil, Fróðskapur. Faroe University Press, Tórshavn
- Aristoteles**. 2004. *Poetikken*. Det lille forlag, Frederiksberg
- Armour**, Margaret. 1999. *The Nibelungenlied* (prosátýðing til enskt). In *parantheses Publications Medieval German Series Cambridge, Ontario* http://www.yorku.ca/inpar/nibelung_armour.pdf
- Ba** – frábrigdið av *Sjúrdarkvæðunum*, ið Jóannes í Króki skrivaði niður í *Sandoyarbók* í 1821. *Føroya kvæði. Corpus Carminum Færoensium*. 1951-63. A Sv. Grundtvig et J. Bloch Comparatum. Band I. Ritstj. N. Djurhuus og Chr. Matras. Ejnar Munksgaard, Kopenhagen
- Bagerius**, Henric. 2009a. *Mandom och mödom. Sexualitet, homosocialitet och aristokratisk identitet på det senmedeltida Island*. Ph.d. ritgerð á Gøteborgs universitet, Gøteborg <https://gupea.ub.gu.se/handle/2077/20277>

- Bagerius**, Henric. 2009b. „Vidunderliga kvinner vid vatten. Konfliktskapande intimitet i myt och verklighet“. *Fornaldarsagaerne. Myter og virkelighed*. Ritstj. Agneta Ney, Ármann Jakobsson og Annette Lassen. Museum Tusulanums Forlag. Københavns Universitet
- Beauvoir**, Simone de. 1977. *Det andet køn II*. København (Paris 1949)
- Bíblia**. 1961. Det danske bibelselskab, Keymannahavn
- Bourdieu**, Pierre. 2007. *Den maskuline dominans*. Tiderne skifter, København (Paris 1998)
- Brix**, Kirsten. 2017. „Hindar ríma. Greining og tulking av nøkrum stíleyðkennum og motivum í náttúrukvæðinum Hindar rímu“. *Bók Jógvan. Heiðursrit til Jógvan í Lon Jacobsen á 60 ára degnum*. Ritstj. Zakaris Svabo Hansen, Anfinnur Johansen, Hjalmar P. Petersen og Lena Reinert. Fróðskapur, Faroe University Press, Tórshavn
- Bt – Brynhildartáttur** (CCF 1 Aa II). *Føroya kvæði. Corpus Carminum Færoensium*. 1951-63. A Sv. Grundtvig et J. Bloch Comparatum. Band I. Ritstj. N. Djurhuus og Chr. Matras. Ejnar Munksgaard, København
- Busk-Jensen**, Lise. 1996. „femme fatale“. *Den Store Danske Encyklopædi*. Bind 6. Ritstj. Jørn Lund, Torben Frandsen, Dorrit Löb, Jørgen Aagren Nielsen, Me Christensen, Merete Harding og fleiri. Danmarks Nationalleksikon A/S, Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag A/S, [København]
- CCF: Corpus Carminum Færoensium. Føroya kvæði**. 1951-63. A Sv. Grundtvig et J. Bloch Comparatum. Band I. Ritstj. N. Djurhuus og Chr. Matras. Ejnar Munksgaard, København
- Connell**, R. W. 2005. *Masculinities*. Second Edition. (Fyrsta útg. 1995). Polity Press, Cambridge
- Dahl**, Marianna Debes. 2015. „Fororð“. *Risar, riddarar og føgur fljóð. Kvæðasamandráttir*. Fannir, [Tórshavn]
- Dahlerup**, Pil. 1998. *Dansk litteratur. Middelalder. Bind. 2. Verdslig litteratur*. Gyldendal, Nordisk Forlag A. S. Copenhagen
- Das Nibelungenlied. Kudrun**. 1972. Ritstj. Werner Hoffmann. Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt
- Didrik av Berns saga**. Kjell Tore Nilssen og Arni Olafsson hava umsett. <https://www.norsesaga.no/didrik-av-bern-sagaen.html>
- Didriksen**, Kirstin. 1986. *Færøerne sprog & køn*. Husets Forlag, Århus
- Edda-dikt III**. 2015. Gjendikting og kommentarar av Knut Ødegård. Heltedikt, del 1. Cappelen Damm As, [Oslo]
- Edda-dikt IV**. 2016. Gjendikting og kommentarar av Knut Ødegård. Heltedikt, del 2. Cappelen Damm As, [Oslo]
- Edda Snorra Sturlusonar**. 2012. Týðing, viðmerkingar og navnskrá: Poul Vestergaard. Sprotin, [Vestmanna]

- Euripides.** 1989. *Medeia*. Axel Tórgarð týddi. Stiðin, Hoyvík
- Freud,** Sigmund. 1985. *Afhandlingar om seksualteori*. Hans Reitzels forlag, København
- Færøiske Qvæder om Sigurd Fofnersbane og hans Æt.** 1980. Ljósmyndað offset-endurprent. (Fyrsta útg. 1822, Randers.) Emil Thomsen, Tórshavn
- Føroya kvæði.** *Corpus Carminum Færoensium*. 1951-63. A Sv. Grundtvig et J. Bloch Comparatum. Band I. Ritstj. N. Djurhuus og Chr. Matras. Ejnar Munksgaard, Kopenhagen
- Føroya kvæði.** 2002. Bind XXV. Bókagarður, [Tórshavn]
- Gaasland,** Rolf. 2009. *Fortellerens hemmeligheter. Innføring i litterær analyse*. 3. upplag. Universitetsforlaget, Oslo
- Guðmundsdóttir,** Aðalheiður. 2016. „Af konum og kvendrekum“. *Konan kemur við sögu*. Ritstj. Svanhildur María Gunnarsdóttir og Þórður Ingi Guðjónsson. Stofnum Árna Magnússonar í íslenskum fræðum, Reykjavík
- H** – frábrigdið av *Sjúrdarkvæðunum*, ið V. U. Hammershaimb ritstjórnaði og gav út í *Færøiske kvæder* í 1851. *Føroya kvæði. Corpus Carminum Færoensium*. 1951-63. A Sv. Grundtvig et J. Bloch Comparatum. Band I. Ritstj. N. Djurhuus og Chr. Matras. Ejnar Munksgaard, Kopenhagen
- Hammershaimb,** V. U. 1969. *Færøiske kvæder*, samlede og besørgede ved V. U. Hammershaimb. (Fyrsta útg. 1851, Det nordiske Literatur-Samfund, Kjøbenhavn.) Offset-prent Emil Thomsen, Tórshavn
- Hammershaimb,** V. U. 1991. *Færøsk Anthologi I*. (Fyrsta útg. 1891, København.) Hammershaimbsgrunnurin gav út í 1991. Ljósmyndað offset-prent, Bókagarður, [Tórshavn]
- Hansen,** Sólfinn. 2006. *Endurreisn Kvæðanna*. Fróðskapur, Faroe University Press, Tórshavn
- Heggstad,** Leiv, Finn Hødnebo og Erik Simensen. 2012. *Norrrøn ordbok*. 5. útg. Det norske samlaget, Oslo
- Holzappel,** Otto. 1980. *Det balladeske. Fortælle måden i den ældre episke folkevise*. Odense Universitetsforlag
- Hentzasavn – kvæðasavnið hjá Jóhannesi í Króki frá 1819.** 2011. Ritstj. Eivind Weyhe. Fróðskapur, Faroe University Press, Tórshavn
- Ht** – *Høgnatáttur* (CCF 1 Aa III). *Føroya kvæði. Corpus Carminum Færoensium*. 1951-63. A Sv. Grundtvig et J. Bloch Comparatum. Band I. Ritstj. N. Djurhuus og Chr. Matras. Ejnar Munksgaard, Kopenhagen
- Isholm,** Páll (ritstj.). 2009. *Fátt er betri – 1196 orðatøk á føroyskum*. Forlagið Brattalíð, Syðrugøta
- Jákupsstovu,** Jákup í. 1974. *Fólkanøvn í Føroyum*. Tórshavn
- Jensen,** Jørgen. 2004. „Et kontinent i forandring“. *Danmarks Oldtid. Yngre*

Jernalder og Vikingetid 400-1050 eKr. Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag A/S, København

- Jesch**, Judith. 1991. *Women in the Viking Age*. The Boydell Press, Woodbridge
- Jochens**, Jenny. 1994. „Snorris kvinder“. *The Ninth International Saga Conference Akureyri 31 July—6 August 1994*. Samtíðarsögur / The Contemporary Sagas. http://www.sagaconference.org/SC09/SC09_Jochens.pdf
- Jochens**, Jenny. 1996. „The Whetter: Brynhildr“. *Old Norse Images of Women*. University of Pennsylvania Press
- Kamban**, Hanus. 2011. „Tá ið gudarnir rýma“. *Varðin*, bd. 78. Felagið Varðin, Tórshavn
- Kamban**, Hanus. 2012. „Inngangur“. *Framman fyri lógini*. Náttsólin, [Tórshavn]
- Kjær**, Jonna. 1995. „Simone de Beauvoir“. *Den Store Danske Encyklopædi*. Bind 2. Ritstj. Jørn Lund, Torben Frandsen, Dorrit Löb, Jørgen Aagren Nielsen, Merete Harding og fleiri. Danmarks Nationalleksikon A/S, Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag A/S, [København]
- Kress**, Helga. 1993. *Máttugar meyar. Íslensk fornþóknemntasaga*. Háskóli Íslands. Háskólaútgáfan, Reykjavík
- Kress**, Helga. 2002. „Thaming the Shrew: The Rise of Patriarchy and the Subordination of the Feminine in Old Norse Literature“. *Cold Counsel. Women in Old Norse Literature and Mythology*. A Collection of Essays. Ritstj. Sarah M. Anderson og Karen Swenson. Routledge, New York and London
- Kress**, Helga. 2007. „Fá mér leppa tvo“. Nokkur orð um Hallgerði og hárið“. *Torfhildur 2007*. [https://notendur.hi.is/helga/kress_finalt%20\(1\).pdf](https://notendur.hi.is/helga/kress_finalt%20(1).pdf)
- Kværndrup**, Sigurd. 2006. *Den østnordiske ballade – oral teori og tekstanalyse – Studier i Danmarks gamle Folkeviser*. Museum Tusulanums Forlag, Københavns Universitet
- Louis-Jensen**, Jonna. 1999. „Nornegæst“. *Den Store Danske Encyklopædi*. Bind 14. Ritstj. Jørn Lund, Torben Frandsen, Dorrit Löb, Jørgen Aagren Nielsen, Me Christensen, Merete Harding og fleiri. Danmarks Nationalleksikon A/S, Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag A/S, [København]
- Lyngbye**, H. C. 1980. *Færoiske Qvæder om Sigurd Fofnersbane og hans Æt*. Við uppískoyti. Hans Christian Lyngbye, sóknarprestur í Gjesing, savnaði og týddi. (Fyrsta útg. 1822, Randers.) Ljósmyndað offset-endurprent. Emil Thomsen, Tórshavn
- Marnersdóttir**, Malan. 2000. *Hvør av øðrum. Samanseting, frásøgn og millumtekstleiki í feroyskari skaldsøgu eftir 1970*. Annales societatis scientiarum Færoensis Supplementum XXVII. Føroya Fróðskaparfelag, [Tórshavn]

- Marnersdóttir**, Malan. 2010. „Women and Ballads: The Representation of Women in Faroese Ballad Tradition“. *Scandinavica*, Vol 49 No 2.
- Marnersdóttir**, Malan og Turið Sigurðardóttir. 2011. *Føroysk bókmentasøga 1*. Nám, [Tórshavn]
- Matras**, Chr. 1935. *Føroysk bókmentasøga*. Føroya málfelag, Keypmannahavn
- Matras**, Christian. 1951-53. *J. H. Schrøters optegnelser af Sjúrdar kvæði*. Ejnar Munksgaard, København
- Müller**, P. E. 1980. „Om de færøiske Qvæders Beskaffenhed og Ælde“. *Færøiske Qvæder om Sigurd Fofnersbane og hans Æt*. (Fyrsta útg. 1822, Randers.) Ljósmyndað offset endurprent: Emil Thomsen, Tórshavn
- Ney**, Agneta. 2006. *Drottningar och sköldmör. Gränsöverskridande kvinnor i medeltida myt och verklighet ca 400-1400*. Onnur útg., (fyrsta útg. 2004.) Gidlunds förlag
- Ney**, Agneta. 2017. *Bland ormar och drakar. Hjältemyt och manligt ideal i berättartraditioner om Sigurd Fafnesbane*. Nordic Academic Press, Lund
- Nielsen**, Thomas. 2004. „nysgerrighed“. *Gads Psykologileksikon*. Gads Forlag, København
- Opielka**, Andrea Susanne. 2011. *Danse- og sanglege på Færøerne*. Annales Societatis Scientiarum Færoensis, Supplementum 53. Fróðskapur, Faroe University Press, Tórshavn
- Opielka**, Andrea Susanne. 2018. „At fá dansen under foden“ – udfordringer og chancer ved balladens tolkning i dansen“. *Ballads – New Approaches. Kvæði – nýggj sjónarmið*. Ritstj. Malan Marnersdóttir, Eyðun Andreassen, Sanna A. Dahl, Tina K. Jacobsen og Erling Isholm. H. N. Jacobsens bókahandil, Fróðskapur. Faroe University Press, Tórshavn
- Ordbog** over det danske sprog. *Historisk ordbog 1700-1950*. <https://ordnet.dk/ods>
- Patursson**, Jóannes. 1984. „Uppruni kvæðisins“. *Kvæðabók* (3. bind). Onnur útg. (Fyrsta útg. 1922, Føroya Løgting.) Blaðstarv, Tórshavn
- Poulsen**, Jóhan Hendrik W., Marjun Simonsen, Jógvan í Lon Jacobsen, Anfinnur Johansen og Zakaris Svabo Hansen. 1998. *Føroysk orðabók*. Føroya Fróðskaparfelag og Fróðskaparsetur Føroya, Tórshavn
- Rs – Regin smiður** (CCF 1 Aa 1). *Føroya kvæði. Corpus Carminum Færoensium*. 1951-63. A Sv. Grundtvig et J. Bloch Comparatum. Band I. Ritstj. N. Djurhuus og Chr. Matras. Ejnar Munksgaard, Kopenhagen
- Sigurðardóttir**, Turið. 2009. *Hugtøk í bókmentafrøði*. Ungu Føroyar, Tórshavn
- Sjúrdar kvæði**. *Føroya kvæði. Corpus Carminum Færoensium*. 1951-63. A Sv. Grundtvig et J. Bloch Comparatum. Band I. Ritstj. N. Djurhuus og Chr. Matras. Ejnar Munksgaard, Kopenhagen
- Sjúrdarkvæðini**. <https://snar.fo/foroyakvaedi/kappa/ccf-1-sjurdarkvaedini/regin-smidur-ccf-1-i/ccf-1-aa-i/>

- Snar.fo.** Undirvísingarportalur til fólkaskúlan. Ritstj. Nám, Tórshavn
- Stefánsson, Finn.** 2009. *Symbolleksikon*. Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag A/S, København
- Sturluson, Snorri.** 2012. *Edda*. Týðing, viðmerkingar og navnaskrá: Poul Vestergaard. Sprotin, [Vestmanna]
- Sørensen, Preben Meulengracht.** 1993. *Fortælling og ære. Studier i islændingesagaerne*. Aarhus Universitetsforlag
- Sørensen, Preben Meulengracht.** 2006. *Kapitler af Nordens litteratur i oldtid og middelalder*. Aarhus Universitetsforlag
- The Nibelungenlied** (prosa). 1999. Týðing: Margaret Armour. In parentheses Publications Medieval German Series Cambridge, Ontario http://www.yorku.ca/inpar/nibelung_armour.pdf
- Timmermann, Ulf.** 1989. „Inngangur“. *Medeia* eftir Euripides, Axel Tórgarð týddi. Stiðin, Hoyvík
- Tin, Louis-Georges.** 2018. „Tá hinskynd mentan kom undan kavi“. *Ballads – New Approaches. Kvæði – nýggj sjónarmið*. Ritstj. Malan Marnersdóttir, Eyðun Andreassen, Sanna A. Dahl, Tina K. Jacobsen og Erling Isholm. H. N. Jacobsens bókahandil, Fróðskapur. Faroe University Press, Tórshavn
- Tórgarð, Axel.** 1989. „Søgnin, sum undir leikinum býr“. *Medeia* eftir Euripides, Axel Tórgarð týddi. Stiðin, Hoyvík
- Vogt, Kari.** 2016. „Forord“. *Edda-dikt*. Gjendikting og kommentarar av Knut Ødegård. Heltedikt, del 2. Cappelen Damm As, [Oslo]
- Vølsungasøga.** 2012. Týðing, viðmerkingar og navnaskrá: Poul Vestergaard. Sprotin, [Vestmanna]
- Weyhe, Eivind.** 2011. „Inngangur og viðmerkingar“. *Hentzasavn – kvæðasavnið hjá Jóhannesi í Króki frá 1819*. Fróðskapur, Faroe University Press, Tórshavn
- Ødegård, Knut.** 2016. „Gjendikting og kommentarar“. *Edda-dikt IV*. Heltedikt, del 2. Cappelen Damm As, [Oslo]

